

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Науково-практичний журнал

3 (53) '2010

УДК 347.(77+78)

Журнал засновано у лютому 2002 року,
переіменовано у листопаді 2005 року,
внесено до переліку фахових видань
ВАК України з юридичних наук

ЗАСНОВНИК

*Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
Академії правових наук
України*

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 10573 від 07.11.2005 р.

Рекомендовано до друку Ученого
радою НДІ інтелектуальної
власності АПрН України,
(протокол № 4 від 27.04.2010).

Редакція:
Прахов Б.Г. — головний редактор,
Петренко С.А. — заступник
головного редактора,
Петренко І.І. — відповідальний
секретар,
Мацкевич О.О. — редактор,
Рябиця В.М. — коректор.

Адреса редакції:
03680, МСП, м. Київ-150,
вул. Боженка, 11, корп. 4
Тел.: 228-21-37, 228-22-16
Тел/факс: 200-08-76
www.ndiiv.org.ua
e-mail: letter@i.kiev.ua

Надруковано з оригінал-макета в
ТОВ “Лазурит-Поліграф”, 04080,
м. Київ, вул. Костянтинівська, 73,
тел/факс (044) 417-21-70, свідоцтво
суб'єкта видавничої справи ДК
№ 3133 від 17.03.2008.

Здано до набору 10.05.10. Підписано
до друку 14.06.10. Формат 70x108/16.
Папір офсетний. Офсетний друк.
Наклад 300 примірників. Зам. 81.

ЗМІСТ

Міжнародний досвід

Мамон З. Міжнародний
арбітраж як засіб мирного
вирішення міжнародних спорів 3

Патентне право

Андрощук Г. Патентна
система у світовій економіці:
сценарії розвитку 10

Захист прав

Штефан А. Самозахист авторського права
і суміжних прав 22

Крижний О. Деякі питання
кодифікації законодавства
про кримінальну відповідальність
за порушення прав
інтелектуальної власності 30

Бутнік-Сіверський С. Спадкування прав
інтелектуальної власності
на знак для товарів і послуг 36

Авторське право

Дроб'язко В. Ліцензування і управління
правами в цифровому
середовищі 45

Наукова рада журналу:	
Демченко С.Ф., голова ВГСУ, к.ю.н.	
Довгерт А.С., чл.-кор. АПрНУ, д.ю.н. проф.; Кузнєцова Н.С., акад. АПрНУ, д.ю.н. проф.;	
Майданик Р.А., чл.-кор. АПрНУ, д.ю.н. проф.; Малишева Н.Р., д.ю.н. проф.; Пасенюк О.М., голова ВАСУ; Патон Б.Є., през НАНУ, д.т.н.; Побірченко І.Г., акад АПрНУ д.ю.н.; Притика Д.М., акад. АПрНУ д.ю.н.; Редько В.В., д-р с.-г. н., Сташис В.В., акад. АПрНУ, д.ю.н.; Тацій В.Я., през АПрНУ, д.ю.н.; Шемшученко Ю.С., акад АПрНУ, д.ю.н.	
Редакційна колегія журналу:	
<i>Орлюк О.П. (голова редакційної колегії), Дорошенко О.Ф. (заступник голови редакційної колегії), Андрощук Г.О., Бутнік- Сіверський О.Б., Галиця І.О., Грошевий Ю.М., Дроб'язко В.С., Захарченко Т.Г., Копиленко О.Л., Крупко П.М., Крупчан О.Д., Мироненко Н.М., Москаленко В.С., Нежибoreць В.І., Панов М.І., Петришин О.В., Пічкур О.В., Святоцький О.Д., Семчик В.І., Сегай М.Я., Сидоров І.Ф., Солощук М.М., Теплюк М.О., Тихий В.П.</i>	
Щерба Л. Форми колективного управління майновими авторськими та (або) суміжними правами 51	
Право та інновації	
Ревуцький С. Формування та розвиток технопаркової інноваційної інфраструктури в Російській Федерації 57	
Падучак Б. Істотні умови договорів у сфері трансферу технологій 70	
До відома	
Про підсумки ІІІ Міжнародної конференції (м. Маріуполь) 78	
Оголошення про прийом до аспірантури ... 83	

МІЖНАРОДНИЙ АРБІТРАЖ ЯК ЗАСІБ МИРНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

Зоя Мамон,

адвокат, юрисконсульт ЮФ «Міжнародна правнича компанія», здобувач Інституту законодавства при ВР

Принцип мирного вирішення міжнародних спорів, покликаний забезпечити цивільне співіснування держав, відноситься до числа імперативних постулатів, які є в основі стабільного функціонування міжнародного співтовариства. Тому система сучасних міжнародних відносин, що стрімко розвивається, не може функціонувати без ефективного механізму мирного вирішення міжнародних спорів.

Відповідно до п. 3 ст. 2 Статуту ООН кожна держава вирішує свої міжнародні спори з іншими державами мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрозі міжнародний мир, безпеку і справедливість. Даний принцип знайшов своє відображення і в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, а також у багатьох інших документах Організації Об'єднаних Націй та установчих документах міжнародних регіональних організацій. Так, в 1975 році у Гельсінському Заключному акті НБСЕ було закріплene положен-

ня про те, що держави-учасниці вирішуватимуть спори між собою мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрозі міжнародний мир, безпеку й справедливість, будуть сумлінно і в дусі співпраці докладати зусиль, щоб у короткий термін знайти справедливе рішення, засноване на міжнародному праві. У цих цілях вони використовуватимуть такі засоби, як переговори, дослідження, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд або інші мирні засоби на їх власний розсуд, включаючи будь-яку процедуру зрегулювання, узгоджену до виникнення суперечок, в яких вони були сторонами¹.

У доктрині міжнародного права виділяють три основні види засобів мирного вирішення міжнародних спорів:

- а) погоджувальні (до них відносять перемови, консультації, добре послуги, посередництво, встановлення фактів, примирення, тощо);
- б) судові (міжнародні суди і міжнародні арбітражі);
- в) міжнародних організацій².

¹ Международное право в документах. — М., 1982. — С. 11.

² Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть [Текст] : учеб. / И. И. Лукашук — М. : Волтерс Клювер, 2005. — С. 264-280; Бондарев И. М. Система международных судебных учреждений. — М. : Юркнига, 2004. — С. 174-178.

А. Попков поділяє всі засоби мирного вирішення міжнародних спорів на дві *групи*. Погоджуvalльні засоби (перемови, консультації, слідча й погоджуvalльна комісії, посередництво, добре послуги тощо) становлять першу групу й визначаються як *дипломатичні засоби*, тому що сторони самі «контролюють» спір та можуть прийняти або відкинути запропонований механізм його врегулювання. До другої групи — *правові засоби* — входять міжнародний арбітражний і судовий розгляді³.

У сучасній практиці вирішення міжнародних спорів інститут арбітражу посідає важливе місце, однак досі існує проблема його більш ширшого й ефективнішого використання. У даній статті особливу увагу приділено *міжнародному арбітражу* як одному із загальновизнаних засобів мирного вирішення міжнародних спорів поряд із дипломатичними засобами, а також міжнародним судовим розглядом. Гносеологія міжнародного арбітражу та етапи його розвитку детально розглядались в інших публікаціях автора, тому історичний аспект викладений стисло.

У науковій літературі немає одностайності з приводу того, де саме вперше в історії було застосовано арбітражне врегулювання. Переважна більшість фахівців (Л. А. Камаровський, Д. Б. Левін, М. Таубе та ін.) вважають, що вперше третейські рішення можна зустріти в історії Стародавнього Сходу, тоді як інші країною походження арбітражного розгляду називають Давню Грецію.

С. Л. Лазарев висловив цілком об'єктивну думку про те, що немає необхідності вступати у полеміку з цього приводу, оскільки конкретні історичні факти свідчать, що міжнародний арбітраж вперше був використаний на Сході, хоча давні греки більш активно застосовували цей спосіб розв'язання міжнародних спорів⁴.

Слід відмітити позицію І. І. Лукашука про значний вплив релігійних положень на розвиток міжнародних відносин і міжнародного арбітражу зокрема. Вища юрисдикція в середньовічній системі арбітражу належала імператорам і Папі Римському. Будь-яке рішення, як правило, було неприйнятним щонайменш для однієї із сторін спору, але одноособовий арбітр (Папа Римський або імператор третьої держави) мав достатній авторитет для того, щоб рішення було визнане і виконане, тим більше, що воно не підлягало тлумаченню і поясненню, а тому встановити, якими ж юридичними нормами керувався арбітр, було практично неможливо⁵.

Загалом варто відмітити, що у Середньовіччі не було чіткого поділу між арбітражем та дипломатичними засобами вирішення конфліктів, а тому роль арбітра у вирішенні спорів зводилася до ролі мирового посередника у процесі. Однак, не зважаючи на це, середньовічна система арбітражу, як і давньогрецька, і римська, є важливим джерелом концепції сучасного міжнародного арбітражу, який вже тоді активно застосовувався і почав формуватись як окремий інститут міжнародного права.

³ Попков А.Н. Міжнародний третейський суд [Текст] : дис. канд. юрид. наук : 12.00.10 / А.Н. Попков. — М., 2000. — С. 26-33.

⁴ [71] Лазарев С.Л. Міжнародний арбітраж. — М., 1991. — С. 7, 178-179.

⁵ [65] Курс міжнародного права в 6-ти томах — М., 1968. — Т.4 — С. 368.

За часів абсолютної монархії, починаючи з XVI ст., третейський розгляд майже зникає з європейської міжнародної практики. На думку Л. Комаровського, це було пов'язано з тим, що Папа у цей період історії зберігав своє вирішальне значення у суспільстві⁶.

Розвиток сучасного міжнародного арбітражу розпочався в англо-американських відносинах, а саме з «Договору Джая» (Договір про дружбу, торговлю і мореплавання між Великобританією і Сполученими Штатами Америки 1794 року)⁷.

Необхідно зазначити, що США до 1871 року уклали 171 угоду про арбітражний розгляд із країнами Латинської Америки. Третейські суди брали участь у врегулюванні відносин між європейськими і латиноамериканськими країнами⁸.

У 1900 році на основі Конвенції 1899 року був заснований постійно діючий міжнародний арбітражний суд: Постійна палата третейського суду (ППТС). Її робота до 1920 року була більш плідною, аніж у наступні роки, так, до 1920 року ППТС було винесено 15 арбітражних рішень, в наступні 20 років — лише вісім, а з моменту Першої світової війни було вирішено лише один міжнародний спір⁹.

Свій внесок у справу посилення значення арбітражу зробила Ліга націй, прийнявши у 1928 році Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів. Після Другої

світової війни Загальний акт у перевігнутому вигляді був підтверджений у 1949 році Генеральною Асамблеєю ООН¹⁰.

Важливим внеском у розвиток міжнародної арбітражної процедури також було прийняття Конвенції з примирення та арбітражу в рамках ОБСЄ від 15 грудня 1992 року, Європейської конвенції про мирне вирішення міжнародних спорів 1957 року під егідою Ради Європи.

Міжнародний арбітраж є одним з найдавніших правових засобів мирного вирішення міжнародних спорів, проте на практиці його роль часто недооцінюється й перевага віддається іншим засобам. З метою визначення концептуальних підходів до подальшого вдосконалення сучасного міжнародного арбітражу важливо визначити його *поняття, форми, види та специфічні риси*. На відміну від таких способів врегулювання міжнародних спорів, як, наприклад, процедура встановлення фактів, перемови і примирення, міжнародний арбітраж, на нашу думку, має безперечну перевагу, адже він не просто встановлює фактичні обставини за суттю спору і розробляє рекомендації з його врегулювання, а виносить остаточне й обов'язкове для сторін рішення.

Як уже зазначалось, історично міжнародний арбітраж передує міжнародним судам, які розвинулися з нього та досі зберігають багато спільних рис, але їх теж потрібно

⁶ [54] Камаровский Л. О международном суде. — М., 1881. — С.123.

⁷ [148,121] Newcomb J.T. New Light on Jay's Treaty // American Journal of Intentional Law — 1934. — Vol. 28. — P.685-692; Хадсон М. Международные суды в прошлом и будущем. — М., 1934. — С.30-33.

⁸ [70] Ладыженский А.М., Блищенко И.П. Мирные средства разрешения споров между государствами. — М., 1962. — С. 99.

⁹ [71] Лазарев С. Л. Международный арбитраж. — М., 1991. — С.54.

¹⁰ [71] Лазарев С. Л. Международный арбитраж. — М., 1991. — С. 55.

чітко відмежовувати. Міжнародні арбітражі, на відміну від постійних міжнародних судових установ, є більш гнучким засобом судового вирішення спорів, оскільки їх утворення і діяльність залежать від волевиявлення самих сторін. У випадку звернення до міжнародного арбітражного суду сторони зазвичай визначають не тільки предмет спору, але і механізм створення та процедуру самого суду, включаючи метод обрання арбітрів.

Міжнародний арбітраж — це, по-перше, процедура третейського судового врегулювання спорів між суб'єктами міжнародного права, яка завершується остаточним та обов'язковим рішенням по справі; а по-друге — це орган, який відноситься до органів міжнародного правосуддя, створюється договірними сторонами для вирішення конкретного спору (суд *ad hoc*), спорів визначенної категорії або будь-яких спорів, що виникають між ними (інституційний (постійний) арбітраж)¹¹.

Узагальнюючи практику застосування та ознаки міжнародного арбітражу, можна виділити такі риси¹²:

- міжнародний арбітраж (далі — МА) створюється для вирішення конкретного спору або певної категорії спорів;
- МА приймає рішення відповідно до процедури, спеціально вста-

новленої для цих цілей самими сторонами, або на підставі будь-якої іншої процедури, яку сторони визнали для себе обов'язковою і регламентація якої зафіксована у відповідних міжнародно-правових документах (наприклад, Зразкові правила арбітражного процесу 1958 року, Факультативні регламенти ППТС);

- сторони самостійно визначають компетенцію арбітражу, контролюють хід розгляду спору, а рішення суду має для сторін остаточний і обов'язковий характер;
- публічний арбітражний суд, як правило, не визначає власної юрисдикції, а вирішує лише спори, передані сторонами у добровільному чи обов'язковому порядку на його розгляд;
- будь-який спір в МА може бути вирішений на основі принципу *ex aequo et bono*;
- арбітражна процедура може використовуватись при вирішенні будь-яких категорій міжнародних спорів: з наданням переваги політичним або правовим аспектам, за участю міжнародних організацій, спорів між державами і приватними особами тощо¹³.

У міжнародному праві існує дві форми міжнародного арбітражу¹⁴:

- арбітраж, створення якого передбачається у міжнародних до-

¹¹ [51] Казарян Г. Р. Некоторые специфические черты международного арбитража // Проблемы государства и права. — Вып. 11. — М., 1975. — С. 249.

¹² [51, 26, 161] Казарян Г. Р. Некоторые специфические черты международного арбитража // Проблемы государства и права. — М., 1975. — Вып. 11. — С. 248-251; Броунли Я. Международное право. — М., 1977. — Кн. 2. — С. 449; Schlochauer H.J. Arbitration in Bernhardt (ed.) // Encyclopedia of Public International Law : Settlement of Disputes. — 1981. — Vol. 1. — P.14.

¹³ [51] Казарян Г.Р. Некоторые специфические черты международного арбитража // Проблемы государства и права. — М., 1975. — Вып. 11. — С. 248-251.

¹⁴ [78] Лукашук И.И. Международное право. Общая часть [Текст] : учеб. / И.И. Лукашук — М. : Бек, 1996. — С. 269-270.

говорах для вирішення спорів, які виникають при виконанні та тлумаченні останніх (*інституційний* або *постійний* арбітраж);

- арбітраж, який створюється для вирішення конкретного спору, — арбітраж *ad hoc* (ізольований), який після виконання своїх функцій припиняє існування, тобто має тимчасовий характер¹⁵.

Дві форми арбітражу існують паралельно, але іноді мають змішаний характер. Наприклад, структура Постійної палати третейського суду (ППТС), заснованої згідно з Гаазькими конвенціями про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1899 і 1907 рр., деяким чином поєднує в собі якості арбітражу *ad hoc* і інституційного арбітражу, тому що суд існує тільки для того, «щоб забезпечити можливість звертатися до третейського суду у випадку міжнародних суперечок» (ст. 41 Гаазької конвенції 1907 р.). Після виникнення спору сторони неодмінно повинні дійти компромісу для створення арбітражу *ad hoc* під егідою ППТС згідно з положеннями Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 рр.

Західні науковці Х. Шлохауер та Х. Мангольдт відмічають тенденцію поступового перетворення арбітражної практики від ізольованих арбітражів на користь постійно діючих арбітражів для вирішення спорів, що виникатимуть у майбутньому за

рахунок розширення сфери застосування останніх¹⁶.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку міжнародного арбітражу, О. Зозуля виділяє три його види¹⁷:

1. Загальний арбітраж, що розглядає спори з політичною складовою, наприклад прикордонні, територіальні спори, спори, які виникають у зв'язку з дипломатичними відносинами.
2. Спеціальний арбітраж для вирішення спорів у спеціальних і технічних сферах відносин між державами.

Спеціальний арбітраж формується зі списку експертів, складеного заожною категорією спорів, розглянутих судом. Кожна держава-учасник має право висунути двох експертів, авторитетних щодо юридичних, наукових і технічних аспектів спору та мають високу репутацію. Списки формуються й ведуться міжнародними організаціями, що відповідають профілюожної категорії суперечок стосовно: рибальства — Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН; захисту й збереження морського середовища — Програмою ООН з навколошнього середовища; морських наукових досліджень — Міжурядовою океанографічною комісією; судноплавства — Міжнародною морською організацією (IMO) або в кожному випадку — відповідним допоміжним органом, якому така організація, програма або комісія делегувала свої функції.

¹⁵ [161] Schlochauer H.J. Arbitration in Bernhardt (ed.) // Encyclopedia of Public International Law : Settlement of Disputes. — Vol. 1. — 1981. — P. 19-20.

¹⁶ [161, 145] Schlochauer H.J. Arbitration in Bernhardt (ed.) // Encyclopedia of Public International Law : Settlement of Disputes. — 1981. — Vol. 1. — P.20; Mangoldt H. Arbitration and Conciliation // Judicial Settlement of International Disputes. — New York, 1974. — P. 487-489.

¹⁷ [49] Зозуля О.О. Міжнародний змішаний арбітраж: досвід та національна практика [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / О.О. Зозуля. — К., 2008. — С. 41.

Спеціальний арбітраж, на нашу думку, повинен зробити істотний внесок у справу використання міжнародного арбітражу для розв'язання міждержавних суперечок не тільки в галузі морського права, де він застосовується найбільше.

3. Спеціалізований арбітраж. Сфера його дії охоплює вузьку напрямленість співробітництва держав: угоди про повітряне сполучення, захист інвестицій, угоди в торговельній та економічній сферах тощо¹⁸.

Цей вид арбітражу останнім часом набуває найбільшого поширення, передбачається у багатосторонніх договорах: Конвенції про міжнародну організацію морського супутникового зв'язку (ІНМАРСАТ) та Експлуатаційній угоді від 3 вересня 1976 р., Конвенції про міжнародну відповідальність за збитки, заподіяні космічними об'єктами від 29 березня 1972 р., Конвенції ООН з морського права 1982 р. тощо.

Підтвердженням того, що дипломатичні засоби врегулювання міжнародних спорів здебільшого поступаються арбітражу, є ситуація, що склалася останнім часом між Хорватією і Словенією. Ось вже майже 18 років ці країни не можуть поділити лінію морського кордону у Піранській затоці (північна частина Адріатичного моря). Переговори у цьому терitorіальному спорі результатів не дали¹⁹.

4 листопада 2009 року між Словенією і Хорватією була підписана угода, що дозволяє саме міжнародному арбітражу розв'язати територі-

альний спір між сторонами. А зовсім недавно, 23 березня 2010 року, Конституційний суд Словенії виніс рішення, яким нівелювало останню перепону для звернення до міжнародного арбітражу, і визнав законною Угоду від 4 листопада 2009 року²⁰.

Цей приклад яскраво свідчить про безсумнівну перспективність міжнародного арбітражу як мирного засобу вирішення конфліктів і спорів як територіальних, так і будь-яких інших, у всіх сферах міжнародного співробітництва.

Розглянуті в даній статті питання дозволяють також зробити висновок про те, що проблема вдосконалення й ефективного використання міжнародного арбітражу заслуговує всеобщого дослідження, оскільки на міжнародній арені склалися сприятливі передумови для міжнародних судів і арбітражів, пов'язані насамперед з активним розвитком міжнародного права і зростанням міжнародної правосвідомості. ♦

¹⁸ [128] Энтин М.Л. Международные судебные учреждения. — М., 1984. — С. 28-29.

¹⁹ Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.cea-taic.be/ru/node/267>

²⁰ Електронний ресурс. Режим доступу: <http://kazan.kp.ru/online/news/637678/>

Список використаних джерел:

1. Mangoldt H. Arbitration and Conciliation // *Judicial Settlement of International Disputes*. — New York, 1974. — P. 487-489.
2. Newcomb J. T. New Light on Jay's Treaty // *American Journal of Intentional Law* — 1934. — Vol. 28. — P.685-692.
3. Schlochauer H. J. Arbitration in Bernhardt (ed.) // *Encyclopedia of Public International Law : Settlement of Disputes*. — 1981. — Vol. 1. — P.14.
4. Schlochauer H. J. Arbitration in Bernhardt (ed.) // *Encyclopedia of Public International Law : Settlement of Disputes*. — Vol. 1. — 1981. — P. 19-20.
5. Бондарев І.М. Система міжнародних судебних учреждений. — М. : Юркнига, 2004. — С. 174-178.
6. Броунли Я. Міжнародне право. — М, 1977. — Кн. 2. — С. 449.
7. Зозуля О. О. Міжнародний змішаний арбітраж: досвід та національна практика [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / О. О. Зозуля. — К., 2008. — С. 41
8. Казарян Г. Р. Некоторые специфические черты международного арбитража // Проблемы государства и права. — Вып. 11. — М., 1975. — С. 249.
9. Казарян Г. Р. Некоторые специфические черты международного арбитража // Проблемы государства и права. — М., 1975. — Вып. 11. — С. 248-251.
10. Казарян Г. Р. Некоторые специфические черты международного арбитража // Проблемы государства и права. — М., 1975. — Вып. 11. — С. 248-251.
11. Камаровский Л. О международном суде. — М., 1881. — С.123.
12. Курс международного права в шести томах — М., 1968. — Т.4 — С. 368.
13. Ладыженский А. М., Блищенко И. П. Мирные средства разрешения споров между государствами. — М., 1962. — С. 99.
14. Лазарев С. Л. Международный арбитраж. — М., 1991. — С. 7, 54-55, 178-179.
15. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть [Текст] : учеб. / И. И. Лукашук — М. : Бек, 1996. — С. 269-270.
16. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть [Текст] : учеб. / И. И. Лукашук — М. : Волтерс Клювер, 2005. — С. 264-280.
17. Международное право в документах. — М., 1982. — С. 11.
18. Попков А. Н. Международный третейский суд [Текст] : дис. канд. юрид. наук : 12.00.10 / А. Н. Попков. — М., 2000. — С. 26 – 33.
19. Хадсон М. Международные суды в прошлом и будущем. — М., 1934. — С. 30-33.
20. Энтин М. Л. Международные судебные учреждения. — М., 1984. — С. 28-29.
21. [Електронні ресурси] — Режими доступу до ресурсів:
<http://kazan.kp.ru/online/news/637678/>;
<http://www.cea-taic.be/ru/node/267>.

ПАТЕНТНА СИСТЕМА У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ

Геннадій Андрощук,

головний консультант Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності АПрН України, к.е.н.

I також слід пам'ятати, що немає нічого тяжчого ніж братися, нічого ризикованишого ніж здійснювати або нічого більш непевного щодо успішності, ніж брати на себе ініціативу впровадження нового порядку речей. Оскільки новатор має за ворогів усіх тих, хто успішно провадив справи за старих умов, та не особливо ревних захисників серед тих, хто повинен провадити справи по-новому*

Стаття підготовлена за результатами дослідження «Сценарії ЄПВ на майбутнє», проведеного з ініціативи Президента Європейського патентного відомства професора Алена Помпіду. Дослідження такого роду здійснене вперше, воно тривало понад три роки і базується на більше ста офіційних бесід, проведених із провідними експертами з ділового світу, громадянського суспільства, керівниками та політиками, спеціалістами у сфері інтелектуальної власності, міжнародних організацій, патентних відомств.

Розроблені варіанти розвитку системи інтелектуальної власності до 2025 року подані у вигляді

описів умов, в яких є можливим функціонування системи в майбутньому, і призначенні для використання при визначенні стратегічних напрямів розвитку системи. Варіанти розвитку необхідні не для прогнозування стану системи інтелектуальної власності в майбутньому, а лише для того, щоб окреслити перспективи її розвитку. Аналізуючи варіанти розвитку системи інтелектуальної власності протягом довготривалого періоду, можна визначити завдання, які має вирішити система, і знайти способи виконання таких завдань, приймаючи рішення на основі існуючої інформації.

Варіанти розвитку системи інтелектуальної власності розроблені з врахуванням зовнішніх чинників, які не контролюються Європейським патентним відомством (ЄПВ), а саме: політичних, економічних, суспільних, етичних, технічних, екологічних й історичних, що можуть впливати на систему і на її функціонування. Основні питання, що виникають у зв'язку з варіантами розвитку, і найімовірніші чинники, які можуть спричинити зміни в системі, визначались в результататі колективного обговорен-

* Ніколо Маккіавеллі, «Державець», 1532 р.

ня спеціалістами, котрі аналізують ці варіанти.

Європейська патентна організація відзначила своє тридцятиріччя. Діючи як регіональна патентна організація в Європі і як одна з найбільших патентних організацій у світі, вона забезпечує захист прав на інтелектуальну власність і є одним з основних елементів економіки, що ґрунтуються на знаннях. Після заснування в 1977 Європейської патентної організації році обсяг її діяльності і вплив збільшилися. Значний розвиток Європейської патентної організації залежить не стільки від власних зусиль Організації, скільки від застосування надзвичайно успішних, науково обґрунтованих методів у поєднанні з безперервним пошуком нових рішень.

ЄПВ є результатом колективного політичного наміру європейських країн щодо створення однотипної патентної системи у Європі. Така централізована система видачі патентів, що управляється ЄПВ від імені країн-учасниць, є зразковою моделлю успішної співпраці.

ЄПВ є однією з найбільших організацій інтелектуальної власності в Європі, та фактично є у світі, — фінансово й адміністративно незалежною європейською організацією, що здійснює громадські функції, з головним офісом у Мюнхені та офісами у Гаазі, Берліні, Відні та Брюсселі. Його річний бюджет складає понад 1 млн євро, а штат — майже 6 тис. працівників. У 2006 р. ЄПВ отримало понад 200 тис. заявок, видало близько 63 тис. патентів. Європейські патенти видаються на основі узгодженого законодавства, що систематизоване в Європейській патентній конвенції (ЄПК) та встановлює єдину процедуру для тепер вже

32 країн-учасниць Європейської патентної організації.

Сьогодні учасниками Європейської патентної організації є такі країни: Австрія (AT), Бельгія (BE), Болгарія (BG), Швейцарія (CH), Кіпр (CY), Чеська Республіка (CZ), Німеччина (DE), Данія (DK), Естонія (EE), Іспанія (ES), Фінляндія (FI), Франція (FR), Сполучене Королівство (GB), Грецька Республіка (GR), Угорщина (HU), Ірландія (IE), Ісландія (IS), Італія (IT), Ліхтенштейн (LI), Литва (LT), Люксембург (LU), Латвія (LV), Монако (MC), Мальта (MT), Нідерланди (NL), Польща (PL), Португалія (PT), Румунія (RO), Швеція (SE), Словенія (SI), Словаччина (SK), Туреччина (TR).

ЄПВ керує Президент (до 30 червня 2007 р. професор Ален Помпіду, з липня 2007 р. — Елісон Браймлов). Менші підрозділи звітують безпосередньо Президенту; в інших випадках організаційна структура Відомства є такою: відділ DG 1 здійснює дослідження щодо попереднього рівня техніки, основної експертизи та заперечень; DG 2 відповідає за оперативне забезпечення; DG 3 виносить рішення з оскарження рішень, прийнятих під час слухання справ щодо видачі та заперечення проти видачі патентів; DG 4 несе відповідальність за фінанси, персонал, управління загальним майном, патентну інформацію та мовні питання; DG 5 відповідає за патентне законодавство, європейські та закордонні справи, патентні питання та питання, що не стосуються патентів, а також організаційною структурною одиницею є Європейська патентна академія.

Процес видачі патентів у ЄПВ забезпечує їх надійний та економічно

ефективний захист, що базується на єдиних стандартах у країнах-учасницях (одна заявка, одна мова, охоплення ринку «*a la carte*» за допомогою системи «вказаної країни»).

Протягом останніх тридцяти років спостерігається тенденція безперервного розширення новаторства, і нині відсутні помітні ознаки того, що така тенденція зміниться. Зараз, коли швидко розвиваються нові країни, надзвичайно зростає міжнародна конкуренція. Звіт, нещодавно опублікований в США, по-переджає, що без використання нових досягнень науки і техніки стандарти життя в США погіршаться. Останнього року прем'єр-міністр Великобританії застеріг, що в разі, якщо Великобританія не скористається результатами розвитку науки і техніки, вона не зможе створити успішну сучасну економіку.

Очевидно, що досягнення науки і техніки впливають не тільки на економіку. Телебачення, антибіотики, вакцини, засоби мобільного зв’язку, інформаційна мережа Інтернет та інші засоби справляють значний вплив на наше життя і на стан суспільства. До трьох досягнень науково-технічної революції, які, найбільш імовірно, будуть переважними в першій половині ХХІ сторіччя, належать досягнення в галузях генетики (біотехнологій), нанотехнологій і робототехніки (штучного інтелекту). У передбачуваному майбутньому і, навіть, сьогодні етичні проблеми, що виникають у зв’язку з деякими досягненнями науки і техніки, змусять нас переглянути наші моральні цінності й правила, які зумовлюють поведінку людей.

Патентна система призначена для підтримки досягнень науки і техніки

ки. Вона дозволяє надавати виключні права в межах визначених територій в обмін на розкриття патентної інформації, внаслідок чого інші винахідники можуть створювати нові винаходи, спираючись на інформацію про попередні винаходи. Однак взаємопов’язані проблеми, що існують у сучасному світі, створюють складнощі, які вже впливають на спроможність патентної системи виконувати свої завдання, особливо ті, які передбачається виконувати в майбутньому. Тому зміни в патентній системі неминучі. Вищезазначені особливості підтверджують необхідність міжнародної взаємодії між різними системами за- безпечення патентних прав.

Національні правила, прийняті свого часу для підвищення і захисту конкурентоспроможності національних економічних систем, зараз вдосконалюються і розширяються для того, щоб відповідати вимогам глобально орієнтованого суспільства з розвиненими інформаційними технологіями. Навіть ті моделі підприємницької діяльності, які десятиріччями забезпечували розвиток підприємництва, суттєво змінюються. Спостерігається значний відтік капіталовкладень у нові інформаційні технології, а також безперервний пошук засобів для підвищення ефективності виробничих процесів і вдосконалення організації виробництва.

Патентна система є однією з найбільш успішних і важливих складових частин системи забезпечення прав інтелектуальної власності. До таких прав належать права на торгові марки, авторські та суміжні права, права на промислові зразки, зазначення походження товарів, патентні права, а також права на інші об’єкти інтелектуальної власності.

Зараз майже кожна особа, незалежно від своєї діяльності, власних інтересів або професії, іноді навіть не усвідомлюючи цього, пов'язана з певними правами на об'єкти інтелектуальної власності, які впливають на її повсякденну діяльність. Для багатьох людей окремі елементи системи інтелектуальної власності є взаємопов'язаними. Наявність таких взаємних зв'язків не завжди виявляється спеціалістами в певних галузях системи інтелектуальної власності, але дії в одній галузі, наприклад у галузі авторських прав, можуть спровалити суттєвий вплив на дії в інших галузях, наприклад у галузі патентних прав.

Історія розвитку. Патентна система розвивалася поступово протягом декількох сторіч. Перший закон про патенти був прийнятий у Венеції в XV столітті. З Венеції патентування поширилося на інші країни Європи, а пізніше — в інші країни світу. Існували різні варіанти патентних систем, але принцип виключного права на винахід залишався незмінним. Право на патент являло собою виключне право, надане на певній території, на певний період часу, згідно з трьома критеріями, якими є новизна, відмінність і корисність винаходу, в обмін на розкриття патентної інформації перед громадськістю. Така класична патентна система залишала узгодження інтересів громадськості з інтересами окремої особи. Система допускала зміни, оскільки впровадження досягнень науки і техніки стимулювало винахідництво та подальший розвиток науки і техніки, внаслідок чого створювався замкнений цикл розвитку.

З часом можливості патентної системи стали обмеженими через такі причини, як 1) поява нових галузей,

охоплюваних патентною системою; 2) ослаблення вимог до патентування, внаслідок чого стало можливим патентування тривіальних винаходів; 3) зв'язок міжнародної торгівлі із системою інтелектуальної власності, наприклад згідно з Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) розширилися зони чинності патентів; 4) збільшення термінів чинності патентів, зумовлене необхідністю додаткового захисту прав на лікувальні засоби за допомогою продовження терміну надання виключних патентних прав на період часу, необхідний для одержання дозволу контролюючих організацій на використання лікувальних засобів.

Поширене використання патентних прав і прав інтелектуальної власності призвело до труднощів, які виникли внаслідок: 1) збільшення обсягу діяльності в галузі патентування, 2) збільшення кількості об'єктів захисту прав інтелектуальної власності і 3) появи нових технологій. Інтереси підприємницької діяльності не враховуються таким чином, як раніше, оскільки вищезгаданий замкнений цикл розвитку був порушеній появою труднощів, пов'язаних із затримкою розгляду патентних заявок, перекриттям патентів, складністю процедур патентування, збільшенням витрат у зв'язку з патентуванням і складністю технологій. Занепокоєність громадськості складністю нових технологій і ризиками, пов'язаними з новими технологіями, також приводить до нормативно-правових або фінансових обмежень у галузі наукових досліджень.

Наразі особливості, значення і цінність знань змінюються. Наукові дослідження та експериментальні

розробки все більше здійснюються в результаті співробітництва різних організацій в умовах міжнародних зв'язків, на відміну від попередніх років, коли такі дослідження проводилися невеликими колективами науковців або технічних спеціалістів. Зараз патент розглядається як засіб, який забезпечує можливість колективного володіння правами на наукові або технічні досягнення. Виникає багато питань щодо сучасної патентної системи, але основне питання полягає в тому, наскільки патентна система відповідає своєму призначенню, підтримуючи винахідництво в інтересах суспільства в післяіндустріальну епоху розвитку людства. Якщо відповідь негативна, то правомірність такої патентної системи є сумнівною.

Основними запитаннями, на які необхідно було відповісти на підставі чотирьох варіантів розвитку системи інтелектуальної власності були:

- Яким чином можуть розвиватися системи забезпечення прав інтелектуальної власності до 2025 року?
- Яке міжнародне визнання можуть одержати такі системи?

Які чинники впливають на стан патентної системи в майбутньому?

Існують різні чинники, які впливають на патентну систему, а саме: політичні, економічні, суспільні, екологічні, технічні та історичні, які зовсім або майже не контролюються відповідними організаціями чи громадськістю. При здійсненні інформаційного проекту, результати якого наведені в цій статті, експертами було визначено п'ять основних чинників, які створюють найбільш характерні невизначеності в системі патентування, внаслідок чого па-

тентна система стає ускладненою і непрогнозованою.

1. Влада. Традиційно, влада зосереджена у визначених органах влади. Але глобалізація привела до зміни її структури, внаслідок чого традиційні органи влади, наприклад уряди, вимушенні зважати на нових впливових суб'єктів діяльності, які створюють міждержавні об'єднання і для яких не існує кордонів між країнами. До таких нових суб'єктів діяльності належать міжнародні корпорації (MNC), громадські організації (CSO), міжнародні організації, що представляють політичні або спеціальні економічні інтереси, міжнародні виконавчі органи, нові економічні об'єднання і регіональні торгові організації, а також інші впливові організації, наприклад приватні інвестиційні компанії. У зв'язку з цим виникає запитання: хто має реальну владу в умовах, коли виникають нові впливові суб'єкти діяльності?

2. Глобалізація. Глобалізація спричинила об'єднання національних систем економіки завдяки міжнародній торгівлі, міжнародним інвестиціям і переміщенням капіталів, а також завдяки громадським, культурним і виробничим взаємозв'язкам. Глобалізація прискорила зміни, створивши умови для економічного розвитку, у результаті якого спростилися міжнародні економічні, соціальні та політичні взаємозв'язки між різними суб'єктами діяльності, до яких належать країни, регіони, зони з нестабільною політичною ситуацією, окремі міста зі статусом

держави, сектори ринку, міжнародні компанії, об'єднання споживачів, трудові ресурси, підприємства, університети й організації культури. Багато суб'єктів діяльності не можуть пристосуватися до умов глобалізації. Заходи для захисту від впливу глобалізації, наприклад збільшення тарифів або запровадження торгових обмежень, пов'язані з певними ризиками. У зв'язку з цим виникає запитання: які суб'єкти діяльності і скільки часу зможуть здійснювати діяльність в умовах, коли остаточно сформуються правила, характерні для умов глобалізації?

3. Інтенсивність змін. Виникають все більші суперечності між темпами розвитку міжнародних ринків збути, інтенсивністю змін у галузі технологій і короткостроковими політичними циклами, з одного боку, і довгостроковими циклами діяльності політичних і нормативно-правових організацій, наприклад системи інтелектуальної власності, психологією людей і навколошнім середовищем, — з другого. Інтенсивність змін у більш розвинених галузях утруднює виявлення повільних змін, наприклад тих, які призводять до погіршення стану навколошнього середовища, або змін клімату. У зв'язку з цим виникає запитання: яким чином люди й організації, ними створені, можуть пристосуватися до інтенсивних змін?

4. Системні ризики. Міжнародні потоки фінансів, людей, продуктів та ідей створили виняткову взаємозалежність суб'єктів діяльності. Виникають ризики у

зв'язку із залежністю людей від складних природних і штучних систем, що забезпечують життєдіяльність. Такі ризики змінюються в діапазоні від традиційних ризиків (наприклад, внаслідок стихійного лиха) до складних системних ризиків. Системні ризики спричиняються непередбаченими обставинами і невизначеностями, які разом можуть загрожувати цілісності взаємозв'язаних економічних, соціальних або екологічних систем. Зростання кількості населення призводить до збільшення кількості регіональних, етнічних і культурних конфліктів, розширення міжнародного тероризму і несприятливого впливу на навколошнє середовище. Тому виникає запитання: оскільки суспільство все більше залежить від складних взаємозв'язаних систем, то які основні ризики загрожують цілісності таких систем?

5. Парадоксальність знань. Зміст і доступність знань змінюються. Громадськість все більше сумнівається в доцільноті виключного володіння об'єктами знань, що підтверджується патентами. Крім того, старіння технічних знань і обмежені можливості системи інтелектуальної власності утруднюють створення цінностей при традиційному використанні патентів. Сучасні технології забезпечують країні умови для доступу до інформації і для незаконного її використання, послаблюючи контроль за додержанням патентних прав. Жорсткі заходи, що вживаються для примусового здійснення прав на об'єкти інтелектуальної власності, не підтримуються громадськістю,

кістю. Перетворення даних в інформацію, а потім у знання, тобто в інформацію, яка може бути використана для створення цінностей, відбувається в результаті процесів, які не зовсім зрозумілі громадськості. У зв'язку з цим виникає запитання: яку цінність мають знання в умовах, коли обсяг інформації стає надмірним?

Складнощі, пов'язані з доступністю знань, пошуком, контролем і створенням знань та володінням знаннями примушують нас сумніватися в тому, що більший обсяг інформації означає більший обсяг знань, і поставити таке запитання: чи існують дешевші й ефективніші способи захисту і використання знань, крім способів, які забезпечуються патентною системою?

Варіанти розвитку системи інтелектуальної власності, визначені Європейським патентним відомством.

Світ характеризується наявністю швидких, непрогнозованих змін. Нечіткі кордони між країнами дають можливість створення суспільства, яке складається з різних, але взаємозв'язаних частин і характеризується суттєвими демографічними змінами. У таких складних умовах важко орієнтуватися і пристосуватися до змін. Патентна система і загальна система інтелектуальної власності розвиваються в декількох напрямах. Експертами проаналізовані чотири варіанти розвитку системи інтелектуальної власності, визначені залежно від того, які чинники вважаються домінуючими для розвитку системи.

Перший варіант розвитку, згідно з яким домінуючими є правила ринку. Система інтелектуальної власності за цим варіантом розвива-

ється настільки успішно, що стає недієздатною. Об'єктами патентування стають нові предмети винаходу, включаючи нові послуги, і все більше суб'єктів діяльності одержують доступ до патентної системи. Права на патенти зосереджуються в міжнародних корпораціях, ресурси яких дозволяють здійснювати всеохоплююче патентування, забезпечувати здійснення своїх патентних прав і виконувати програми, пов'язані з патентуванням. Основна мета такої діяльності полягає в збільшенні акціонерної власності об'єктів патентування. Патенти широко використовуються як фінансові засоби для досягнення такої мети. У зв'язку із безперервним збільшенням кількості патентних заявок вживаються різні заходи для поліпшення функціонування патентної системи, внаслідок чого забезпечується взаємне визнання узгоджених патентних прав. Функціонування системи залежить від умов ринку, тому регулятивні заходи з боку системи вживаються тільки в надзвичайних випадках. Розглядаються спекулятивні операції з патентами, протиконкурентна діяльність і виконання вимог стандартів.

Другий варіант розвитку, згідно з яким домінуючими є принципи геополітики. Цей варіант характеризується зворотними наслідками для основних суб'єктів діяльності в галузі патентування, спричиненими зміною геополітичної рівноваги і конкуренцією у світі. Світ з розвиненою економікою все більшою мірою неспроможний використовувати систему інтелектуальної власності для підтримки технічних переваг. Нові країни намагаються здійснювати управління системою інтелектуальної власності з метою

поліпшення стандартів життя своїх громадян, але багато країн, що розвиваються, виключені з цього процесу і додержуються принципів, згідно з якими знання є загальнонаціональною власністю. Нації і культури конкурують між собою, і система інтелектуальної власності стає ефективним засобом у такій конкуренції. Нові країни досягають успіхів у контролі над системою інтелектуальної власності, використовуючи цю систему для досягнення економічних переваг і змінюючи існуючі правила системи залежно від зростання впливу на геополітичні процеси. Примусове здійснення прав інтелектуальні власність все більше ускладнюється, а система інтелектуальної власності стає все менш цілісною. Здійснюються спроби аналізу розвитку економіки і передачі технологій.

Третій варіант розвитку, згідно з яким домінуючими є інтереси суспільства. Відповідно до цього варіанта, зниження рівня довіри до системи інтелектуальної власності з боку суспільства і критичне ставлення до неї спричиняють поступове руйнування системи. Основними суб'єктами діяльності є популярні рухи, які часто об'єднують громадські організації, підприємства, уряди і окремих громадян, спрямовані на зміну існуючих правил. Суспільство, в якому виникають такі рухи, складається з різноманітних груп, які об'єднуються при виникненні кожної проблеми або кризи, а також з метою боротьби з дійсними або передбаченими загрозами для медичного обслуговування, навчання, харчування або працевлаштування населення. Виступи політичних діячів і міжнародні обговорення сприяють підвищенню рівня гро-

мадської активності. Велику роль у таких обговореннях відіграють засоби масової інформації. Рух за доступність знань, подібний до екологічного руху 1980-х років, ініційований невеликими групами суб'єктів діяльності, які відстоювали спеціальні економічні інтереси, розширився завдяки приєднанню організацій, які виступають проти виключного володіння знаннями. Основна мета руху полягає в тому, щоб забезпечити належність знань усьому суспільству, але при збереженні системи винагород за винаходи.

Четвертий варіант розвитку, згідно з яким домінуючими є технології. Останній варіант пов'язаний з поділом патентної системи. Сподівання суспільства, пов'язані з новими технологіями, та ймовірність все більших системних ризиків сприяють такій зміні. Основні суб'єкти діяльності й політичні діячі намагаються вжити заходів у відповідь на глобальні кризи. Нові складні технології, що ґрунтуються на останніх досягненнях науки і техніки, розглядаються як основні засоби вирішення базових проблем, наприклад проблем, пов'язаних зі зміною клімату. Впровадження нових технологій у галузях, які створені для вирішення таких проблем, має надзвичайно важливе значення. Вимоги системи інтелектуальної власності, які стосуються таких нових технологій, суперечать вимогам, які стосуються класичних, неінтегрованих технологій. У цьому разі патентна система реагує на інтегровані, складні технології, що швидко змінюються, тим, що відмовляється від загальної системи забезпечення патентних прав, придатної для всіх випадків. Попередня система забезпечення патентних прав застосовується щодо кла-

сичних технологій, а для захисту нових технологій використовують нові методи, наприклад ліцензування прав на об'єкти інтелектуальної власності. Патентна система все більшою мірою залежить від технічного розвитку. Виникають нові форми пошуку і класифікації знань.

Перспективи

Мета розробки варіантів розвитку системи інтелектуальної власності полягає в тому, щоб виявити можливі невизначеності, які можуть виникнути в складному середовищі, що швидко змінюються. Оцінюючи різні варіанти розвитку, можна розширити межі аналізу системи інтелектуальної власності і точніше визначити вимоги до системи. Такий метод дозволяє здійснити комплексний аналіз системи і виявити складні взаємозв'язки, які можуть впливати на неї. Аналізуючи всі можливі варіанти і перевіряючи елементи системи, які раніше вважалися такими, що не повинні переглядатися, можна краще прогнозувати зміни ситуації в майбутньому і пристосуватися до таких змін.

З усіх можливих варіантів розвитку були вибрані чотири різні, незалежні варіанти, кожний з яких певним чином характеризує майбутній стан системи інтелектуальної власності. Традиційно патентна система розглядалася в умовах, які відповідають першому варіанту розвитку, згідно з яким домінуючими є правила ринку. Однак було визнано за доцільне розглянути також інші варіанти, які дозволяють виявити інші, часто приховані чинники, що впливають на систему інтелектуальної власності.

Патентна система, яка розвивала-ся протягом сторіч і забезпечувала підтримку процесів промислового

розвитку, зараз повинна пристосуватися до вимог сучасної постіндустріальної епохи розвитку людства. Глобалізація прискорює міжнародну конкуренцію, яка сприяє підвищенню рівня винахідництва у відповідь на виробництво і продаж нових продуктів у різних країнах світу, а також викликає необхідність інтенсивнішого обміну ідеями і технологіями. Труднощі можуть виникати у зв'язку з узгодженням методів, небільші для реагування на зміни обсягу такого обміну. Тобто така система відповідає першому варіанту, в якому домінуючими є правила ринку.

Система повинна охоплювати різних суб'єктів діяльності і заінтересованих осіб, які належать до різних культур, мають різні світогляди та бажання і працюють для досягнення різноманітних цілей в умовах глобалізації. Труднощі в цьому випадку полягають у тому, щоб задовольнити вимоги стосовно розвитку економіки, які характерні для країн, що розвиваються, на міжнародному рівні, оскільки система, яка обмежуватиме доступ бідних людей до лікарських засобів і продуктів харчування, не заслуговуватиме на довіру. Така система відповідає другому варіанту, в якому домінуючими є принципи геополітики.

Громадськість все більшою мірою бере участь в обговоренні проблем, які стосуються системи інтелектуальної власності. Така зацікавленість громадськості впливає на теми, які обговорюються в законодавчих органах країн. Питання щодо переваг, які забезпечує система інтелектуальної власності для суспільства, розглядаються згідно з третім варіантом, в якому домінуючими є інтереси суспільства.

Об'єкти винаходів, які захищаються патентною системою, також змінюються. Технології стають швидкозмінними, багатосторонніми та комплексними, внаслідок чого збільшується навантаження на патентну систему в середовищі, якому відповідає четвертий варіант, де домінуючими є технології. ♦

Яким чином можуть розвиватися системи забезпечення прав інтелектуальної власності до 2025 року? (див. Таблиця 1)*.

Таблиця 1

Перший варіант розвитку	Другий варіант розвитку	Третій варіант розвитку	Четвертий варіант розвитку
Домінуючими є правила ринку	Домінуючими є принципи геополітики	Домінуючими є інтереси суспільства	Домінуючими є технології
Система інтелектуальної власності за цим варіантом розвивається настільки успішно, що стає недієздатною.	Цей варіант характеризується зворотними наслідками для основних суб'єктів діяльності в галузі патентування, спричиненими зміною геополітичної рівноваги і конкуренцією у світі.	Згідно з цим варіантом, зниження рівня довіри до системи інтелектуальної власності з боку суспільства і критичне ставлення до системи спричиняють поступове руйнування системи.	Цей варіант пов'язаний з розмежуванням патентної системи у відповідь на надії суспільства на нові технології і у відповідь на все більші системні ризики.
Основні запитання			
Чи можливе перевантаження патентної системи внаслідок безперервного збільшення кількості патентних заявок?	Які основні рушійні сили майбутніх геополітичних змін? Наскільки такі рушійні сили впливають на глобалізацію?	Яким чином можна узгодити громадські й приватні інтереси в системі інтелектуальної власності на користь суспільства?	Яким чином можна визначити і виміряти цінність технічних знань і досвіду?
Чи існуватиме тенденція захисту інтелектуальної власності за допомогою патентних прав або будуть застосовуватися нові форми захисту таких прав?	Який вплив може справляти геополітика на існуючі структури й організації?	Чи існують етичні і моральні проблеми у зв'язку з технологіями, які відображаються в патентній системі?	Як можна забезпечити захист знань у нових, складних технічних галузях?

* закінчення статті в наступному номері

Таблиця 1. Продовження

Яким чином промислове здійснення патентних прав може впливати на подальший розвиток патентних прав як фінансових активів?	Наскільки геополітика впливає на систему інтелектуальної власності на міжнародному і регіональному рівнях?	Хто повинен визначати межі патентоспроможності винаходів?	Чи необхідно відмовитися від однієї системи, придатної для всіх випадків для того, щоб забезпечити відповідність вимогам різних галузей техніки? Яким чином необхідно розмежувати функції патентної системи?
Чи забезпечує патентна система захист підприємницької діяльності за умов безперервного посилення конкуренції?	Чи відповідає патентна система вимогам щодо захисту міжнародних інтересів?	Чи приносить патентна система користь суспільству?	Чи можна пристосувати патентну систему до інтенсивних змін у технічних галузях?
Для того щоб перевірити ефективність патентної системи необхідно проаналізувати, наскільки в підприємницькій діяльності в епоху глобалізації використовується захист за допомогою патентів.	Для того щоб перевірити ефективність патентної системи необхідно проаналізувати забезпечення патентного захисту в найменш розвинених країнах.	Для того щоб перевірити ефективність патентної системи необхідно проаналізувати, чи досягається компроміс між стимулуванням винахідництва та доступністю знань і продукції для громадськості.	Для того щоб перевірити ефективність патентної системи необхідно проаналізувати, наскільки диференційована патентна система може відповісти вимогам, що стосуються технологій і суспільства.
Яке міжнародне визнання можуть одержати такі системи?			
Підприємницькі структури підтримують систему інтелектуальної власності. Точки зору інших суб'єктів діяльності не мають значення.	Відсутнє визнання на регіональному рівні. Існує конкуренція між національними і регіональними системами інтелектуальної власності.	Відсутнє визнання класичних монопольних прав. Забезпечується визнання відкритого і колективного винахідництва.	Реформа системи інтелектуальної власності дозволяє відновити міжнародне визнання системи.

Список використаних джерел:

1. *Scenarios for the future. How might IP regimes evolve by 2025 ? What global legitimacy might such regimes have?* European Patent Office, Munich, 2007. — 128 p.
2. *Michał du Vall. Prawo patentowe. Oficyna a Wolters Kluwer business.* Warszawa 2008 — p. 461.
3. Пиленко А. А. *Право изобретателя / А. А. Пиленко.* — М. : «Статут», 2001. — с. 295.
4. Основи інтелектуальної власності. — К. : Ін Юре, 1999. — с. 578.
5. Право інтелектуальної власності : академ. курс : підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрошук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.: За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — с.696.
6. Андрошук Г. *Евразийское патентное право / Г. Андрошук // Проблемы науки.* — 2001. — № 3.
7. Андрошук Г.О., Работягова Л.І. *Патентне право : правова охорона винаходів : навч. посібник / Г.О. Андрошук, Л.І. Работягова.* — К. : МАУП, 2001. — 232 с.
8. Андрошук Г. *Патентная система ЕС: экономико-правовые аспекты / Г.Андрошук // Проблемы науки.* — 2003. — № 8. — С. 18-23.
9. Андрошук Г. *Создание судебной системы разрешения споров о патенте Европейского Сообщества / Г.Андрошук // Проблемы науки.* — 2003. — № 9. — С. 8-14.
10. Андрошук Г. *Анализ отдельных положений законодательного акта о патенте Европейского Сообщества / Г.Андрошук // Проблемы науки.* — 2003. — № 10. — С. 26-33.
11. Андрошук Г. *Патентна політика США: еволюція та вплив на економіку / Г.Андрошук // Стратегія розвитку України.* — 2007. — № 1. — С. 143-155.
12. Андрошук Г. *Економіко-статистичний аналіз світової патентної системи як джерела інновацій/ Г.Андрошук // Інтелектуальна власність.* — 2007. — № 9. — С. 4-23 ... №10. — С.29-49
13. Андрошук Г.О., Еннан Р.Є. *Промислова власність в глобальній економіці : економіко-статистичний аналіз : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки» / Хмельницький : ХмЦНТЕІ, 2009.* — С. 97-102.

САМОЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Анна Штефан,

науковий співробітник відділу узагальнення експертної та судової практики НДІ інтелектуальної власності АПрН України

Із набранням чинності Цивільним кодексом України в сучасній правовій системі була закріплена неюрисдикційна форма захисту цивільних прав, у тому числі авторського права і суміжних прав — самозахист. Відповідно до ч. 1 ст. 19 ЦК України, особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і противправних посягань. Інститут самозахисту цивільних прав має давню історію: ще з часів Римського права існувало самоуправство як первісна форма захисту права та державний захист права. Цивільним Уложенням 1910 року у коментарі до ст. 1642 передбачалося право наступального самозахисту. На сьогодні самозахист як форма захисту прав та інтересів передбачений також цивільними кодексами Російської Федерації (ст. 12), Казахстану (ст. 9), Узбекистану (п. 3 ст. 9), Киргизстану (ст. 14), цивільним уложенням Німеччини (ст.ст. 226-231). До моменту закріплення самозахисту нормами цивільного права в юридичній літературі розглядалася правова природа самозахисту та робилися спроби визначення цього поняття. На сьогодні в доктрині цивільного права можна виділити декілька підходів до розуміння суті

самозахисту. Так, прибічники однієї точки зору самозахистом називають дії, спрямовані на захист від порушення своїх цивільних прав у договірних відносинах [1; с. 51]. Але таке обмеження самозахисту за сферою застосування не відповідає поняттю самозахисту, адже право на самозахист може виникнути в особи не лише у зв'язку з її договірними відносинами. Наприклад, потреба у самозахисті авторського права та/або суміжних прав може виникнути внаслідок неправомірного використання твору чи об'єкта суміжних прав, коли між власником прав та їх порушником жодний договір про передачу прав на використання твору чи об'єкта суміжних прав не був укладений. Недосконалість такого визначення проявляється ще й у тому, що, виходячи з нього, особа, яка здійснює самозахист, жодним чином не обмежується у виборі дій та способів самозахисту, а це може привести до вчинення нею неправомірних дій [2; с. 12], наслідком яких може стати порушення прав інших осіб, а це є неприпустимим. З другої точки зору, самозахистом є вчинення правомочною особою дій фактичного порядку, спрямованих на охорону особистих немайнових чи майнових прав та інтересів цієї

особи [3; с. 117], а застосовуватися такі дії можуть тільки у позадоговірних відносинах. Наведений підхід, знов-таки, не повною мірою відображає сутність самозахисту, обмежуючи сферу його застосування: якщо між власником авторського права та/або суміжних прав та іншою особою був укладений договір, умови якого не виконуються, власник прав може звернутися безпосередньо до свого контрагента із вимогою про виконання умов договору, що і буде самозахистом його прав. Інші автори не пов'язують можливість здійснення самозахисту із договірними відносинами та визначають самозахист як передбачені законом односторонні дії юридичного чи фактичного характеру, що застосовуються управомоченим на їх здійснення суб'єктом та спрямовані на припинення дій, які порушують його майнові чи особисті права [4; с. 7]. Цивільний кодекс України називає самозахистом прав застосування особою засобів протидії, що не заборонені законом та не суперечать моральним зasadам суспільства (ч. 1 ст. 19). На нашу думку, ні закріпленим чинним законодавством, ні вироблені науковою цивільного права підходи до визначення поняття самозахисту не дають повного та правильного уявлення про правову природу цієї форми захисту цивільних прав та, зокрема авторського права і суміжних прав. Спробуємо визначити та проаналізувати характерні риси самозахисту. По-перше, важливою характеристикою самозахисту, що відрізняє його від інших форм захисту прав, є те, що дії з самозахисту вчиняються особою на захист своїх прав самостійно, без звернення до юрисдикційного органу та поза будь-яким нормативно встановленим рег-

ламентом. З поняття ж, закріпленого ч. 1 ст. 19 ЦК України, можна зрозуміти, що самозахистом авторського права та/або суміжних прав є будь-які незаборонені законом дії, у тому числі звернення власника таких прав до суду або іншого органу, який здійснює захист цивільних прав. По-друге, важливим моментом для вчинення самозахисту цивільних прав та, зокрема авторського права і суміжних прав, є визначення того, в яких випадках може застосовуватися самозахист — у випадку, коли право порушується, тобто дія, що порушує право, ще триває, чи коли право вже порушене, а дія, що його порушувала, вже припинена? Чинний ЦК України відповіді на це запитання не дає. Вважається, що самозахист може застосовуватися в обох випадках — і коли порушення прав триває, і коли порушення прав вже відбулося, оскільки таке обмеження самозахисту буде просто недоцільним. Окремо слід розглянути можливість застосування самозахисту, коли порушення права ще немає, а лише існує загроза його порушення, яка насправді може й не перетворитися у реальне порушення права. В науці цивільного права зазначається, що дії, спрямовані на самозахист, у деяких випадках застосовуються ще й до виникнення реальної загрози порушення, хоч механізми їх реалізації у дійсності спрацьовують лише після порушення права — до того моменту ці дії спрямовані на забезпечення недоторканності права [5; с. 155]. Ми вважаємо, що самозахист цивільних прав може застосовуватися тоді, коли порушення вже стало реальним, існуючим, а не гіпотетичним, а отже, право на самозахист цивільного права, в тому числі авто-

рського права та/ або суміжних прав, виникає з моменту порушення права. По-третє, на наш погляд, не вдалим є застосування у законодавчому визначенні самозахисту словосполучення “засоби протидії”. Закон не містить легального тлумачення понять “протидія” та “засоби протидії”, а з точки зору лексикології, протидією є дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [6; с. 317]. Тобто засобами протидії є дії, спрямовані проти дій, що відбуваються. В такому разі самозахист зводиться лише до вживання особою, право якої порушується, заходів, що перешкоджають іншим особам продовжувати порушувати її право, і унеможливлюють застосування цієї форми захисту прав особою, право якої уже порушене, а дії, які порушували право, вже припинені. В літературі з цього приводу висловлено, що після закінчення правопорушення реалізація права на самозахист неприпустима, бо вона виходить за межі дозволеного законом [17; с. 212], але з такою позицією неможливо погодитися. По-перше, ЦК України не обмежує можливість застосування захисту цивільних прав моментом припинення порушення; по-друге, нормами ЦК України передбачено ряд можливостей використання самозахисту своїх прав особою, права якої на момент застосування самозахисту уже порушені, а правопорушення вже припинене: автор чи суб’єкт суміжних прав, щодо якого засобами масової інформації пошиreno неправдиві відомості — неправильно зазначена назва твору, виконання, фонограми тощо, неправильно вкладений зміст твору та в багатьох інших випадках — має право на відповідь, звернувшись до засобу масо-

вої інформації (п. 6 ст. 277 ЦК); автор чи суб’єкт суміжних прав, ім’я чи прізвище або псевдонім якого у документі написані з помилками, має право вимагати заміну документа, звернувшись з відповідною вимогою до організації, що видала такий документ (п. 2 ст. 294 ЦК); тобто норми чинного цивільного законодавства підтверджують, що самозахист може бути формою захисту як прав, що порушуються, так і прав, що вже порушені. Тому більш доцільним уявляється замість терміна “засоби протидії” використовувати інший термін — способи самозахисту. Цим терміном, до речі, законодавець оперує у ч. 2 ст. 19 ЦК України. По-четверте, передбачене ч. 1 ст. 19 ЦК України поняття не визначає, якій саме особі належить право самозахисту. В юридичній літературі з приводу суб’єктного складу осіб, що вправі здійснювати самозахист, висловлені різні думки. Одними авторами відзначається, що самозахист прав може здійснюватись лишеносієм цих прав [7; с. 263; 8; с. 284]. Інші автори уточнюють, що в деяких випадках самозахист прав однієї особи може здійснюватися також іншими особами, наприклад, товариська взаємодопомога, крайня необхідність, дія в інтересах іншої особи без доручення [9]. Така позиція часто обґруntовується тим, що чинний ЦК України не передбачає можливості для малолітніх і неповнолітніх фізичних осіб вчиняти дії, спрямовані на захист їх прав, тому вважається природнім, що інша особа може вдатися до самозахисту прав малолітньої чи неповнолітньої особи. З нашої точки зору, вживання конструкції “само” у понятті самозахисту все-таки означає самостійний захист цивільних

прав особою, якій ці права належать, хоча при цьому особа, що вдається до самозахисту, може звернутися за допомогою до інших фізичних чи юридичних осіб або ж особи, спільне право яких порушується чи порушене, об'єднаються та діяти муть на захист свого спільногого права колективно. Наприклад, автори аудіовізуального твору у випадку неправомірного використання цього твору разом звернуться до порушника своїх прав з вимогою про припинення порушення, зроблять спільну заяву у засобах масової інформації тощо. Що ж стосується малолітніх та неповнолітніх осіб, доцільно внести доповнення до норм чинного законодавства України та надати таким особам право самостійно вчиняти дії, спрямовані на захист важливих конституційних та цивільних прав — права на життя і здоров'я, на честь та гідність, а також авторського права і суміжних прав. Не можна обійти увагою ту обставину, що для самозахисту прав необхідно, щоб право було дійсним — таким, що ґрунтуються на законі та існує. Адже якщо майбутній автор ще не створив твір, а має лише задум його створення, а майбутній виконавець ще не здійснив виконання твору, а тільки планує його здійснити, створення схожого твору іншим автором чи здійснення подібного виконання іншим виконавцем не порушуватиме жодних прав майбутніх автора і виконавця, оскільки їх авторське право та суміжні права ще не існують, а отже, не буде й підстав для їх захисту чи самозахисту. Якщо твір перейшов до суспільного надбання і вільно використовується різними особами з дотриманням особистих немайнових прав автора, у спадкоємців автора не буде підстав

для застосування способів захисту чи самозахисту, оскільки строк дії авторського права на цей твір уже закінчився. Отже, важливо передумовою самозахисту цивільного права, в тому числі авторського права і суміжних прав є наявність цих прав, наявність правової охорони відповідних об'єктів авторського права і суміжних прав. Дослідниками проблем захисту цивільних прав іноді зазначається, що самозахист може вчинятися лише у формі дії, оскільки неможливо уявити, як саме через бездіяльність можна захистити свої права [10; с. 43]. Це питання є досить спірним, а складність його обумовлена тим, що ні чинне законодавство України, ні положення доктрини, ні словники та енциклопедії не містять визначення поняття бездіяльності в галузі цивільного права, обмежуючи сферу його застосування кримінальним правом [11; 12] або говорячи про бездіяльність органів державної влади. Академічна енциклопедія називає бездіяльністю (не з юридичної точки зору, а взагалі) відсутність корисної чи будь-якої діяльності; відсутність всякої діяльності, якого б там не було заняття [13]. Отже, за аналогією з визначенням бездіяльності у кримінальному праві логічно буде визначити бездіяльність суб'єкта цивільних правовідносин як пасивну поведінку, що проявляється у невчиненні суб'єктом цивільних правовідносин дій, що повинні були вчинюватися в силу покладених на нього цивільно-правових обов'язків. Дослідниками проблем захисту авторського права і суміжних прав іноді як приклад самозахисту наводиться відмова власника прав вчинити певні дії, передбачені договором про передачу майнових прав інтелекту-

альної власності [14; с. 36], поки інша сторона договору не припинить порушення прав першої сторони. Це можна розглядати як бездіяльність власника авторського права та/або суміжних прав при самозахисті своїх прав, адже відмова від вчинення дій фактично означає, що дії, вчинення яких є цивільно-правовим обов'язком особи в силу договору, не вчиняються, тобто має місце бездіяльність. Тому вважається, що самозахист цивільних прав, зокрема авторського права і суміжних прав, в окремих випадках може відбуватися і у формі бездіяльності. Цікавим є твердження деяких науковців, що самозахист права може застосовуватися тоді, коли обставини місця і часу виключають можливість звернення до державного захисту, але не виключають можливості звернення до судового захисту [15; с. 80]. З такої позиції самозахист розглядається як дії особи, яка через обставини не може звернутися до державного захисту свого порушеного права і тому обирає — звернутися до суду чи захищати своє право самостійно. Безумовно, такий підхід не можна не піддати критиці, адже за своєю природою самозахист цивільних прав, у тому числі авторського права і суміжних прав проявляється в тому, що власник порушеного права, маючи можливість звернутися до суду, до органів державної влади та місцевого самоврядування, інших органів з власної ініціативи сам вчиняє якісь дії чи навпаки, утримується від їх вчинення з метою захисту свого порушеного права. Слід зазначити, що в науці цивільного права самозахист часто відносять до способів захисту прав [3; с. 117], які дозволяють попередити чи запобігти порушенню права

[18; с. 14-17], що, на нашу думку, є помилковим. До речі, чинним законодавством Російської Федерації самозахист закріплений як один зі способів захисту цивільних прав, який зазнав критики з боку багатьох російських цивілістів. Способ та форма захисту права хоч і є близькими категоріями, проте між ними існує принципова відмінність. Способами захисту права є закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких відбувається відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав та вплив на правопорушника [8; с. 284], і, оскільки, самозахист означає застосування особою самостійно певних способів захисту свого права, самозахист прав був би способом, який реалізується за допомогою способів захисту прав, а з правильністю такого підходу погодитися важко. Формою ж захисту права є комплекс внутрішньо узгоджених організаційних заходів із захисту прав, певний організаційно-правовий порядок, спрямований на захист прав. Самозахист характеризується особливим порядком вчинення комплексу дій із захисту порушеного права та означає застосування власником права певних способів захисту, тому самозахист завжди буде формою, а не способом захисту прав. Визначення способів самозахисту, які можуть вживатися особою, право якої порушується чи порушене, також є важливим аспектом. Ст. 19 ЦК України не визначає коло цих способів, говорячи лише про те, що вони повинні бути не заборонені законом та не суперечити моральним засадам суспільства, відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням.

Цікаво відмітити, що відповідно до ЦК Казахстану самозахист має обмежений характер та може застосовуватися тільки у випадках, спеціально визначених законодавчими актами (п. 3 ст. 9), українське законодавство таких обмежень не вводить. Безумовно, неможливо врахувати і перелічити у законі як усі можливі види порушення права, так і всі можливі способи самозахисту права, тому закон і надає власнику права можливість самостійно обирати способи захисту, які можуть бути прямо передбачені законом чи договором, а можуть бути і не описаними в законі чи договорі, але відповідатимуть моральним засадам суспільства і не суперечитимуть вимогам чинного законодавства. Але застосування самозахисту має певні межі, способи самозахисту повинні відповідати порушенню та не виходити за межі дій, необхідних для усунення порушення права [7; с. 263], застосування самозахисту із порушенням прав та інтересів інших осіб є неприпустимим. Підsumовуючи викладене вище, можна зробити такі висновки:

- самозахист авторського права та/або суміжних прав може здійснюватися лише щодо існуючого права, яке охороняється законом;
- самозахист авторського права та/або суміжних прав вчиняється особою на захист своїх прав самостійно, без звернення до юрисдикційного органу та поза будь-яким нормативно встановленим регламентом;
- право на самозахист авторського права та/або суміжних прав виникає з моменту порушення права;
- самозахист може застосовувати-

ся і коли порушення авторського права та/або суміжних прав триває, і коли порушення цих прав вже відбулося і припинилося;

- самозахист може здійснюватися як у формі дій, так і у формі бездіяльності;
- способи самозахисту авторського права та/або суміжних прав обираються власником права на свій розсуд, виходячи з вимог закону та моральних засад суспільства.

В юридичній літературі була висловлена думка, що самозахист взагалі не може застосовуватися до правовідносин у сфері інтелектуальної власності: якщо розглядати самозахист як необхідну оборону та крайню необхідність, такі заходи до порушників авторського права та суміжних прав у рамках самозахисту вжити неможливо; якщо ж розглядати самозахист ширше та включити до нього вчинення всіх можливих дій, у галузі інтелектуальної власності все одно не буде місця для самозахисту, оскільки вчинення усіх можливих дій підпадатиме або під захист зі зверненням до відповідних органів, або під вжиття певних за побіжних заходів [16; с. 165-167]. Така точка зору видається неправильною: вище вже було проілюстровано, які способи самозахисту можуть використовуватися власниками авторського права та суміжних прав, нижче ми розглянемо й інші можливі способи самозахисту, проте зауважимо, що наведений нами перелік не буде вичерпним. Так, наприклад, виконавець твору, ім'я якого не було зазначено на примірнику фонограми із записом виконання цього твору, може звернутися до особи, яка здійснює відтворення та розповсюдження примірників цього

твору, з вимогою відкликати випущений тираж та внести відповідні виправлення — це буде способом самозахисту особистих немайнових суміжних прав виконавця. Автор, фрагмент твору якого був використаний у вигляді цитати автором іншого твору без посилання на першого автора, може звернутися безпосередньо до другого автора з вимогою зробити заяву в засобах масової інформації про допущене ним неправомірне використання твору, що буде самозахистом майнового авторського права. Якщо твір автора був перекладений іншою мовою без згоди автора, автор може звернутися до перекладача з вимогою не здійснювати випуск перекладеного твору у світ та укласти договір із автором про надання перекладачеві права здійснити переклад твору; якщо аудіовізуальний твір демонструвався у кінотеатрі без дозволу авторів твору чи інших осіб, яким належать виключні майнові авторські права на цей твір, такі особи можуть звернутися до адміністрації кінотеатру з вимогою припинити неправомірну демонстрацію твору та виплатити на їх користь суму всіх доходів, отриманих кінотеатром від неправомірної демонстрації цього твору — це способи самозахисту майнових авторських прав. Особа, яка дала інтерв'ю, та відповідно до

ч. 3 ст. 13 Закону України “Про авторське право і суміжні права” є співавтором цього інтерв'ю, у випадку публікації інтерв'ю зі скороченнями, що призвело до спотворення його змісту та можливості неправильного сприйняття читачами відповідей особи, що дала інтерв'ю, може звернутися до засобу масової інформації із відповіддю — власними роз'ясненнями, тлумаченнями — або взагалі запропонувати засобу масової інформації опублікувати повний текст інтерв'ю. Майже кожен дослідник проблем захисту авторського права та суміжних прав зазначає, що у випадку порушення цих прав власнику прав та порушнику необхідно провести переговори та узгодити, як припинити порушення та забезпечити права автора чи власника суміжних прав — це також буде одним із способів самозахисту. Отже, самозахист авторського права та суміжних прав насправді може мати дуже широке застосування та бути ефективною й дієвою формою захисту прав. ♦

Список використаних джерел:

1. Усенко М. И. Граждано-правовая защита прав и свобод советских граждан / М. И. Усенко // Советский закон и гражданин: юридический справочник: в 2-х частях. Ч.1 / [Под ред. Б. М. Бабия]. — К.: Выща школа, 1980.
2. Зайцев И. М. Гражданское процессуальное право / И. М. Зайцев // Гражданский процесс России. — М.: Юристъ, 2001.

3. Грибанов В. П. *Осуществление и защита гражданских прав*. — [изд. 2-е, стереотип]. — М.: Статут, 2001.
4. Стоякин Г. Я. *Меры защиты в советском гражданском праве: автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. юрид. наук: 12.00.03. / Г. Я. Стоякин* — Свердловск, 1973.
5. Свердлык Г. А. *Защита и самозащита гражданских прав: учебное пособие / Г. А. Свердлык, Э. Л. Страунинг* — М.: “Лекс-Книга”, 2002.
6. Словник української мови: в 11 т. Т. 8. // І. К. Білодід, А. А. Бурячок та інші. — К.: Наукова думка, 1977.
7. Тархов В. А. *Гражданское право. Общая часть : [курс лекций]* / В. А. Тархов. — Чебоксары: Чув. кн. изд-во, 1997.
8. Гражданское право. Учебник. Часть I. / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — Издание третье, переработанное и дополненное. — М.: ПРОСПЕКТ, 1998.
9. Дунаев В. В. *Понятие и формы защиты гражданских прав / В. В. Дунаев // Сибирский юридический вестник*. — 2003. — №4. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://law.isu.ru/ru/science/vestnik/20034/dunaev.html>.
10. Актуальні проблеми цивільного права і цивільного процесу в Україні / Я. М. Шевченко, Ю. Л. Бошицький, А. Ю. Бабаскін та ін. — К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005.
11. Большой юридический словарь. / Под ред. проф. А. Я. Сухарева. — 3-е изд., доп. и перераб. — М.: ИНФРА-М, 2007.
12. Юридичні словники [Електронні ресурси] — Режими доступу: <http://zakony.com.ua>
<http://jurist-online.com>.
13. Академічна енциклопедія [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://dic.academic.ru>.
14. Жаров В. О. *Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності : [навч. посібник]* / В. О. Жаров. — К.: ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності”, 2003.
15. Кораблева М. С. *Защита гражданских прав: новые аспекты / М. С. Кораблева // Актуальные проблемы гражданского права*. — М., 1999.
16. Андрюшин А. Г. *Интеллектуальная собственность и гражданско-правовые способы её защиты: Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Астраханский государственный университет*. — Волгоград, 2006.
17. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців: монографія / За заг. ред. В. В. Луця. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2007.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Олександр Крижний,
молодший науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності АПрН України

Нині є актуальним питання кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. Так, зокрема, дискутується тема доцільності прийняття в Україні окремого кодифікованого законодавчого акта — Кодексу інтелектуальної власності. Відповідно, виникає питання про включення до нього і норм про кримінальну відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

У деяких країнах світу існують нормативно-правові акти, що містять норми не лише цивільного, а й кримінального права. Так, у Франції [21] та Філіппінах [20] — це Кодекс інтелектуальної власності, в Німеччині — окремі закони, які передбачають пооб'єктне регулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема Закон про захист торговельних марок та інших позначень (Закон про торговельні марки) від 25 жовтня 1994 року [19], Патентний закон від 16 грудня 1980 року [18], Закон про охорону авторського права та суміжних прав від 09 вересня 1965 року [18].

Дослідженням питання кодифікації норм про кримінальну відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності займалися, зокрема, П. П. Андруш-

ко, П. С. Берзін, Г. І. Волков, О. О. Ду-доров, Н. Д. Дурманов, А. С. Нерсесян, М. С. Таганцев та інші [3; 5; 7-10; 17]. Однак дослідження, як правило, стосувалися кодифікації норм, у рамках Кримінального кодексу. Деякі проблеми, зокрема вивчення можливості включення норм про кримінальну відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності, на нашу думку, є недостатньо вивченими.

Метою даного дослідження є аналіз можливості включення до проекту Кодексу інтелектуальної власності норм про кримінальну відповідальність за злочини, що є посяганням на права інтелектуальної власності. Для цього необхідно проаналізувати доцільність такої кодифікації саме в Україні.

При уdosконаленні кримінального законодавства, як і будь-якого іншого, необхідно пам'ятати про наступність у кримінальному праві, яка є закономірністю його розвитку [6, с. 114]. Під наступністю розуміють використання попереднього правового досвіду [6, с. 115], зв'язок, наявність спільних рис у правових нормах, у судовій практиці, у наукових положеннях [16, с. 27]. При цьому визначальну роль у за-

безпечені наступності в праві відіграє наступність у законодавстві — такий зв’язок між двома законами, які встановлюють злочинність і караність діяння та інші його кримінально-правові наслідки, при якому у новому нормативно-правовому акті зберігаються основні ознаки, які визначають змістовну і формальну характеристику кримінального закону [16, с. 29].

Кримінальне законодавство Української РСР, а потім і України в цілому розвивалося на основі єдиного кодифікованого закону про кримінальну відповідальність — Кримінального кодексу, який містив у собі норми, що визначають злочинність і караність діяння [10, с. 39].

Є очевидним, що включення норм про кримінально-правову відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності неможливе без переднього внесення змін до чинного Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року (далі — КК України) [2] та змін фундаментальних постулатів науки кримінального права. Це зумовлене наступним.

Відповідно до ст. 3 КК України, яка має назву «Законодавство України про кримінальну відповідальність»: законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтуються на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Закони України про кримінальну відповідальність, приняті після набрання чинності цим Кодексом, включаються до нього після набрання ними чинності. Злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки, визначаються тільки цим Кодексом.

Ч. 1 ст. 2 КК України також встановлює, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом. Відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб’єктом злочину.

Протиправність як ознака злочину виявляється у тому, що тільки таке суспільно-небезпечне, винне діяння може бути злочином, яке прямо передбачене КК України, який є єдиним законом про кримінальну відповідальність [15, с. 34].

Таким чином, виходячи з існуючого на даний момент законодавства, всі склади злочину передбачаються виключно Кримінальним кодексом України.

Аналогічно це питання вирішено й у Російській Федерації. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 КК РФ: кримінальне законодавство Російської Федерації складається з цього Кодексу. Нові закони, що передбачають кримінальну відповідальність, підлягають включенню до цього Кодексу [11, с. 16].

Звичайно, що наявність цих норм не є непереборною перешкодою для їх зміни та здійснення досліджуваної кодифікації, однак необхідно встановити доцільність зміни основних постулатів науки кримінального права.

Ми погоджуємося з думкою, що обмеження кримінального законодавства рамками Кримінального кодексу забезпечує зручність правозастосування. Розрізнені правові джерела породжують багато питань і неточностей, тлумачення яких необхідно вирішувати на науковому та практичному рівнях [11, с. 16].

Статті Загальної частини КК України не лише визначають поняття та інститути, що за певних умов вимагають тих або інших дій чи утримання від них. Статті Загальної частини разом зі статтями Особливої частини мають імперативний характер [10, с. 73]. Співвідношення Загальної та Особливої частин у сфері визначення злочину можна представити як співвідношення загального та одиничного при єдності змісту [10, с. 74].

Загальна та Особлива частини КК України пов'язані між собою й утворюють нерозривну системну нормативну єдність. Не можна застосувати жодну кримінально-правову норму, що міститься в Особливій частині КК України, не звернувшись при цьому до Загальної частини [13, с. 43]. Нерозривний зв'язок норм Загальної та Особливої частин КК полягає ще й у тому, що при кваліфікації діянь, вирішенні питань, пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності та покарання, застосовуються водночас норми обох частин [14, с. 4].

У випадку поміщення норм про кримінальну відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності, їх самостійне (без застосування норм Загальної частини КК України) застосування буде неможливе. Адже нормами Загальної частини КК України визначаються, зокрема, підстави кримінальної відповідальності, чинність кримінального закону в просторі і в часі, особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину), стадії вчинення злочину, форми вини, співучасть у злочині, повторність, сукупність та рецидив злочинів, обставини, що виключають злочинність діяння, умови та підстави звільнення від кримі-

нальної відповідальності, особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Також нормами Загальної частини КК України регулюються види покарань, правила призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування, поняття судимості, її зняття та погашення, примусові заходи медичного характеру та примусове лікування.

Серед можливих позитивних змін включення норм про кримінальну відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності можна назвати, насамперед досягнення термінологічної єдності.

Так, зокрема, у ст. 420 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) [4] та у ст. 155 Господарського кодексу України (далі — ГК України) [1] при наведенні переліку об'єктів права інтелектуальної власності вказується такий об'єкт, як «торговельні марки (знаки для товарів і послуг)». Однак надалі при встановленні правового регулювання даний об'єкт визначається виключно як «торговельна марка». У той же час нині діючим є і Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Тобто у даному випадку законодавство застосовує дві назви одного і того ж об'єкту інтелектуальної власності, що є недоречним.

У Кримінальному кодексі України (ст. 229) до цього часу використовується назва «знак для товарів і послуг». Це було виправданим на момент прийняття КК України, оскільки у цивільному законодавстві України 2001 року було закріплено термін «знак для товарів і послуг». При конструюванні ж кримінально-правових норм необхідно враховува-

ти термінологічну базу тих галузей права, що безпосередньо регулюють відносини, взяті під охорону кримінальним правом. Однак після прийняття ЦК України та ГК України до вказаної статті вносилися зміни, але термінологічної єдності не було досягнуто.

Подібне ж стосується й інших об'єктів інтелектуальної власності. Так, зокрема, в першій редакції ст. 229 КК України серед предметів злочину було зазначено «фірмове (зареєстроване) найменування». Однак на законодавчу рівні в Україні не закріплено не лише обов'язок здійснювати реєстрацію фірмового найменування, але й саму можливість такої реєстрації. Охороні підлягають і фірмові найменування юридичних осіб, що незареєстровані в країні. Паризька конвенція про охорону промислової власності передбачає, що фірмове найменування охороняється в усіх країнах без обов'язкової подачі заявки або реєстрації незалежно від того, чи є воно частиною знака для товарів і послуг. Тому виключення з назви об'єкта інтелектуальної власності ознаки зареєстрованості сприяє більш точному визначенням предмета злочину і усуває протиріччя у тлумаченні даної норми.

До того ж, донині КК України використовує назву «фірмове найменування». У той же час у ст. 420 ЦК України та у ст. 155 ГК України при наведенні переліку об'єктів права інтелектуальної власності вказується такий об'єкт, як «комерційне (фірмове) найменування». Однак надалі при встановленні правового регулювання даний об'єкт визначається виключно як комерційне найменування.

Ми вже вказували, що при формально-юридичному тлумаченні тер-

мін «фірмове найменування», що використовується у КК України, не є тотожним з терміном «комерційне найменування» [12, с. 29]. Звичайно, дане питання потребує негайного вирішення.

Також необхідно відмітити, що ЦК України та ГК України використовують термін «географічні зазначення». У той же час зараз чинним є Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», відповідно до якого «зазначення походження товару» — термін, що охоплює такі терміни:

- 1) просте зазначення походження товару;
- 2) кваліфіковане зазначення походження товару, яке своєю чергою об'єднує два терміни:
  - а) місце походження товару,
  - б) географічне зазначення походження товару.

Термін «географічне зазначення», що використовується у ЦК України та ГК України, за своїм змістом відповідає терміну «кваліфіковане зазначення походження товару», що використовується у Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Однак КК України (ст. 229) до цього часу використовує термін «кваліфіковане зазначення походження товару». На наш погляд з прийняттям Кодексу інтелектуальної власності та включенням до нього норм про кримінальну відповідальність, подібні термінологічні неузгодження були б усунуті.

Водночас вважаємо, що до питання кодифікації необхідно ставитися вкрай обережно, щоб не порушити основні принципи існуючої системи кодифікації.

Безсумнівно, що право інтелектуальної власності займає особливе

місце в системі правового регулювання і потребує окремого підходу. Однак не менш важливе значення мають й інші інститути та підгалузі цивільного та господарського права, зокрема право власності, зобов'язальне право тощо. І ми впевнені, що у випадку прийняття Кодексу інтелектуальної власності та включення до нього норм про кримінальну відповідальність, знайдуться науковці, які будуть порушувати питання про виділення з ЦК України та ГК України в окремі кодекси норм, що регулюють право власності, зобов'язальне право тощо. І знову виникне питання про включення до таких кодексів норм про кримінальну відповідальність. Відтак, у КК України можуть залишитися лише Загальна частина та декілька глав Особливої частини.

До того ж необхідно відмітити, що розглянута проблема досягнення термінологічної єдності, звичайно, є актуальною і для кримінального права, однак передусім повинна вирішуватися при удосконаленні цивільного та господарського права — тих галузей, сусільні відносини

яких охороняються кримінальним законом.

На нашу думку, позиція щодо включення норм про кримінальну відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності є деструктивною. Вважаємо, що найбільш обґрунтованим є існування єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, який містив би норми про кримінальну відповідальність.

Зрозуміло, в рамках однієї статті неможливо повністю і всебічно дослідити дану проблему. У даному дослідженні окреслені основні моменти існуючого питання, що підтверджують його актуальність та необхідність подальшого вивчення. Проведене дослідження буде слугувати підґрунтам для подальших дробок у цій сфері. ◆

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № № 18-22. — Ст. 144.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-ІІ // Офіційний вісник України. — 2001. — № 21. — Ст. 920.
3. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года: закон / Изд. Таганцев Н. С. — Изд. 13-е, пересм. и доп. — Спб.: Гос. тип., 1908. — 958 с.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № № 40-44. — Ст. 356.
5. Андрушко П. П. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні / П. П. Андрушко — К.: ФОРУМ, 2004. — 162 с.
6. Бажанов М. И. К вопросу о преемственности в уголовном праве / М. И. Бажанов // Проблемы законности — Вып. 30, Х., 1995. — С. 114-115.

7. Берзін П. С. *Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України : монографія / П. С. Берзін — К.: Аміка, 2005. — 316 с.*
8. Волков Г. И. *Имущественные преступления: комментарии и сравнительный текст Уголовных кодексов УССР и РСФСР — Х.: Юрид. изд-во НКЮ УССР, 1928. — 212 с.*
9. Дудоров О. О. *Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика : монографія / О. О. Дудоров — К. : Юридична практика, 2003. — 924 с.*
10. Дурманов Н. Д. *Советский уголовный закон / Н. Д. Дурманов — М.: Изд-во Московского университета, 1967. — 320 с.*
11. Коряковцев В. В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Коряковцев В. В., Питулько К. В. — СПб.: Питер, 2004. — 816 с. — (Серия «Закон и комментарии»).*
12. Крижний О. М. *Фірмове найменування як предмет злочину // Теорія і практика інтелектуальної власності / О. М. Крижний — 2009. — № 1. — С. 28-32.*
13. Кримінальне право України : загальна частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; [За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Стависа, В. Я. Тація]. — 2-е вид., переробл. і допов. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 480 с.
14. Кримінальне право України : особлива частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; [За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Стависа, В. Я. Тація]. — 2-е вид., перероб. і доп. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 544 с.
15. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. [За заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Стависа, В. Я. Тація]. — Видання друге, перероблене та доповнене. — Х.: Одіссея, 2004. — 1152 с.
16. Навроцький В. О. *Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.) / В. О. Навроцький — К.: Аміка, 2001. — 271 с.*
17. Нерсесян А. С. *Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. — Київ: НАН України, Інститут держави та права ім. В. М. Корецького, 2008. — 22 с.*
18. Büscher W., Auler A. *Gewerblicher Rechtsschutz, Urheberrecht, Medienrecht : Kommentar. Köln, München : Heymann 2008, 2930 S.*
19. Ingerl R., Rohnke C. *Markengesetz: Gesetz über den Schutz von Marken und sonstigen Kennzeichen, 2., neubearb. Aufl., München : Beck 2003., 2472 S.*
20. Rodriguez R. *The Intellectual Property Code of the Philippines and its implementing rules and regulations. Manila, Philippines : Rex Book Store 2002, 406 S.*
21. Sirinelli P. *Code de la propriété intellectuelle: commenté, 9e éd. Paris: Dalloz 2009., 2013 S.*

СПАДКУВАННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗНАК ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Сергій Бутнік-Сіверський,
асpirант НДІ інтелектуальної власності АПрН
України, магістр інтелектуальної власності

В юридичній літературі вчені вже розглядали найрізноманітніші питання, пов’язані з правою охороною знаків для товарів і послуг (далі — знаків), а саме: поняття, функції та види знаків, підстави для відмови в наданні правою охорони, право попереднього користувача, вичерпання прав, припинення дії свідоцтва та визнання його недійсним, особливості укладення ліцензійних та інших договорів, експертиза позначень, захист прав тощо. Проте майже відсутньою в літературі, жаль, залишається розробка проблеми правового регулювання спадкування прав інтелектуальної власності на знак, на відміну від спадкування прав на інші об’єкти, наприклад авторське право, деяка увага якому вже приділяється, хоча й невелика. Це пов’язано з тим, що знак покликаний використовуватися саме в підприємницькій діяльності з метою вирізnenня товарів та послуг на ринку, а тому досить часто права на знак належать саме підприєству, а не конкретній фізичній особі, яка потім могла б передати їх у спадок. Саме тому і законодавець не віділляє особливостей спадкування знаків, поширює на них загальні положення про спадкування та прирівнює їх до інших об’єктів.

Однак, в Україні все ж чимала кількість знаків належить саме фізичним особам, що пов’язано зі зручністю в цьому випадку їх комерціалізації шляхом укладення ліцензійних договорів уже безпосередньо з юридичними особами, які здійснюють підприємницьку діяльність та використовують в ній ці знаки на ліцензійній основі. А тому відсутність належної законодавчої регламентації переходу в порядку спадкування прав на знак буде створювати певні незручності при правозастосуванні. А майже цілковита відсутність літератури, присвяченої цим аспектам, позбавляє можливості здійснювати належне тлумачення тих, в основному загальних, норм спадкового права, які застосовуються до вказаних відносин. Тому, враховуючи актуальність питання спадкування прав інтелектуальної власності на знак, спробуємо його розглянути, виходячи із загальних положень спадкового права, нематеріальної природи цього об’єкта, а також особливостей набуття та засвідчення прав на нього.

Метою цієї статті є дослідження питання правового регулювання відносин спадкування прав інтелектуальної власності на знак для товарів і послуг та визначення проблем, які виникають при цьому.

Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [1] (далі — Закон) у ст. 1 містить визначення знака як позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. Згідно з п. 2 ст. 5 вказаного Закону об'єктом знака може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображені елементи, кольори та комбінації кольорів, а також будь-яка комбінація таких позначень.

У Цивільному кодексі України [2] (далі — ЦК України), як відомо, на заміну терміна «знак для товарів і послуг» було запроваджено інший термін — «торговельна марка». Розробники Книги 4 ЦК України пояснюють це тим, що останній набув поширення серед підприємців — виробників товарів, і що послуга — це також товар, який можна купувати та продавати [3, с. 308]. У ст. 492 ЦК України визначено, що торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізnenня товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображені елементи, комбінації кольорів. Згідно зі ст. 494 ЦК України, набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом. Обсяг правоохорони торговельної марки визначається наведеними у свідоцтві її зображенням та переліком товарів і послуг.

Спадкуванням, згідно зі ст. 1216 ЦК України, є перехід прав та

обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадковавця), до інших осіб (спадкоємців). Відповідно, права інтелектуальної власності, зокрема на торговельну марку, можуть бути також об'єктом спадкування, якщо вони належали спадковавцю.

Як відомо, права інтелектуальної власності поділяються на особисті немайнові та майнові. Однак особливістю торговельної марки є те, що у її власника виникають лише майнові права, а особисті немайнові права не виникають, що, до речі, є притаманним і для інших комерційних позначень (комерційних найменувань та географічних зазначенень).

Тому під правами інтелектуальної власності на торговельну марку розуміються саме майнові права, які можуть переходити у спадщину. Вони є чинними протягом десяти років з дати, наступної за датою подання заявки на торговельну марку, причому цей строк може бути продовженим щоразу на десять років у порядку, встановленому Законом. А отже, *права інтелектуальної власності на торговельну марку, на відміну від більшості інших об'єктів, фактично можуть існувати вічно, щоразу переходячи у спадок до спадкоємців власника свідоцтва.*

Згідно з ч. 1 ст. 495 ЦК України майновими правами інтелектуальної власності на торговельну марку є:

- 1) право на використання торговельної марки;
- 2) виключне право дозволяти використання торговельної марки;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права, встановлені законом.

Відповідно до ч. 2 цієї статті, майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку належать володільцю відповідного свідоцтва, володільцю міжнародної реєстрації, особі, торговельну марку якої визнано в установленому законом порядку добре відомою, якщо інше не встановлено договором.

На відміну від ЦК України, в Законі використовується термін «власник свідоцтва», а не «володілець». З юридичної точки зору, це є більш правильним оскільки «володіння» притаманне саме праву власності на річ і цей термін не може використовуватися стосовно прав інтелектуальної власності.

Закон розкриває права на знак ширше та дещо по-іншому ніж ЦК України. Так, у п. 2 ст. 16 Закону передбачається, що свідоцтво надає його власнику право використовувати знак та інші права, визначені цим Законом. У п. 5 цієї статті встановлюється, в яких саме випадках свідоцтво надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати без його згоди знак. У п. 7 передбачається, що власник свідоцтва може передавати будь-якій особі право власності на знак повністю або відносно частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг, на підставі договору. П. 8 встановлює, що власник свідоцтва має право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання знака на підставі ліцензійного договору. В п. 10 зазначається, що власник свідоцтва має право проставляти поряд зі знаком попредкувальне маркування, яке вказує на те, що цей знак зареєстровано в Україні. П. 11 встановлює, що власник свідоцтва, який здійснює посередницьку діяльність, має право

на основі договору з виробником товарів або особою, що надає послуги, використовувати свій знак поряд зі знаком зазначених осіб, а також замість їх знака.

Зазначені права випливають із свідоцтва на знак та належать його власнику. У разі смерті власника свідоцтва на знак, спадкоємці, в порядку спадкового правонаступництва стають новими власниками свідоцтва та їм належать усі права інтелектуальної власності, що з нього випливають.

Таке правонаступництво здійснюється в загальному порядку, передбаченому в Кнізі 6 ЦК України, з урахуванням особливостей, визначених іншими нормативними актами. Для успадкування прав на знак спадкоємець, по-перше, повинен прийняти спадщину протягом 6 місяців з часу її відкриття. Для цього він має подати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини. А якщо спадкоємець постійно проживав разом із спадковавцем на час відкриття спадщини, то він, відповідно до ч. 3 ст. 1268 ЦК України, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом встановленого строку не заявив про відмову від неї. Але, незважаючи на наявність такого винятку, все ж бажано перестрахуватися і подати заяву, аби уникнути можливих непорозумінь.

Особливістю спадкування прав інтелектуальної власності на знак є те, що спадкоємцю необхідно не лише прийняти таку спадщину, а й належним чином оформити право на неї. Це зумовлено потребою в державній реєстрації передання прав інтелектуальної власності на знак. Так, відповідно до ч. 2 ст. 1114 ЦК України, факт передання виключ-

них майнових прав інтелектуальної власності, які є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації. Така реєстрація, як відомо, здійснюється Державним департаментом інтелектуальної власності (далі — Держдепартамент). Але для того, щоб її здійснити, необхідно подати документ, який підтверджував би факт передання прав. Таким документом є свідоцтво про право на спадщину, в якому має бути визначено, який саме знак спадкується, із зазначенням номера та дати охоронного документа — відповідного свідоцтва на знак для товарів і послуг.

Звернемо увагу, що для видачі нотаріусом такого свідоцтва про право на спадщину, пред'явлення одного лише свідоцтва на знак спадкоємцями є недостатнім. Для цього потрібна виписка з відповідного державного реєстру, оскільки дія свідоцтва могла бути припинена або свідоцтво могло бути визнано недійсним, воно може бути відсутнє у спадкоємців, або знаходитися у одного з спадкоємців, який заперечує факт його існування чи не бажає надавати свідоцтво нотаріусу. Так, Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя [4] містять розділ 3 частини 3, який має назву «Видача свідоцтв про право на спадщину на окремі види спадкового майна», в якому, зокрема розкриваються особливості спадкування прав інтелектуальної власності, в тому числі на знак. Відповідно до п. 3.5 зазначеного розділу цих Методичних рекомендацій, на підтверд-

ження належності прав на знак для товарів і послуг спадковавцю на час відкриття спадщини, нотаріусу подається виписка з відповідного державного реєстру, а саме — Державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів і послуг. Крім того, тут зазначається, що свідоцтво про право на спадщину є підставою направлення клопотання до Держдепартаменту щодо зміни власника та внесення відомостей у відповідний державний реєстр.

Треба підкреслити, що як одержання виписки з державного реєстру, так і подання клопотання щодо зміни власника здійснюється самими спадкоємцями, а не нотаріусом, що, зокрема пов'язано з необхідністю сплати відповідних зборів. А тому в цьому випадку іноді спадкоємці будуть вимушенні звертатися за послугами до патентного повіреного чи юриста, що спеціалізується в галузі інтелектуальної власності.

Процедура внесення відомостей до згаданого реєстру встановлена Положенням про Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 10 від 10 січня 2002 р. [5], п. 2.5 якого визначає, що клопотання власника (власників) свідоцтва щодо зміни особи власника (власників) свідоцтва подається до Держдепартаменту українською мовою від імені власника (власників) свідоцтва, у тому числі його (їх) правонаступника (правонаступників), стосується одного охоронного документа і містить: номер свідоцтва; номер заявки; дату подання заяви; ім'я або повне найменування й адресу власника (власників) свідоцтва; зміну, що вноситься; адресу для листування. Клопотання підписується влас-

ником (власниками) свідоцтва, у тому числі його (їх) правонаступником (правонаступниками). До клопотання додаються: документ про сплату збору за внесення до реєстру (за ініціативою власника свідоцтва) змін щодо свідоцтва; інші документи, що підтверджують правомірність змін (за потреби).

У цьому пункті Положення під правонаступниками звичайно ж розуміються і спадкоємці власника свідоцтва, які підписують і подають зазначене клопотання. Вказаний збір, відповідно до Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1716 від 23 грудня 2004 р. [6], сплачується у розмірі 800 гривень (код збору 42300). А під іншими документами, що підтверджують правомірність змін, у нашому випадку розуміється свідоцтво про право на спадщину.

Для одержання такого свідоцтва спадкоємець, крім подання заяви про прийняття спадщини нотаріусу з одержаною відповідного державного реєстру має звернутися до професійного оцінщика за проведенням оцінки майнових прав інтелектуальної власності на знак. Без такої оцінки нотаріус не видасть свідоцтво про право на спадщину, оскільки знак є об'єктом цивільних прав, який має свою вартість, і розподіляється однаково з іншими об'єктами спадкування при розподілі спадщини. До того ж, це пов'язано і зі сплатою податку з доходів фізичних осіб при отриманні спадщини спадкоємцями, у разі якщо вони не є членами сім'ї першого ступеня споріднення, за ставкою у розмірі 5 відсотків від вартості будь-якого

об'єкта спадщини, а при отриманні спадщини будь-яким спадкоємцем від спадковавця-нерезидента — за ставкою 15 відсотків. Членами сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення вважаються її батьки та батьки її чоловіка або дружини, її чоловік або дружина, діти як такої фізичної особи, так і її чоловіка або дружини, у тому числі усиновлені ними діти. Інші члени сім'ї фізичної особи вважаються такими, що мають другий ступінь споріднення. (пп. 7.1, 7.2 ст. 7, п. 1.10.4 ст. 1, ст. 13 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» [7]).

Звичайно спадкоємець може знати значних витрат, пов'язаних з замовленням оцінки майнових прав інтелектуальної власності, враховуючи існуючі ціни на ринку, а також із сплатою відповідного податку, і тому має вирішувати чи дійсно успадкований знак вартий того, щоб оформляти права на нього.

Як бачимо, при спадкуванні прав інтелектуальної власності на знак особливо серйозних проблем не виникає. Труднощі з'являються лише в тому випадку, коли спадковавець подав заявку на знак, але свідоцтво ще не одержав. Теоретично, спадкоємець мав би одержати від нотаріуса певний документ, що підтверджує його статус чи свідчить про успадковане право на одержання свідоцтва, а потім звернутися з цим документом та заявкою про зміну особи заявитика до Держдепартаменту в особі Укрпатенту. Однак на практиці це є утрудненім, що пов'язано з відсутністю правових норм, які належним чином регулювали б ці відносини.

Так, нотаріус не видасть свідоцтво про право на спадщину із зазна-

ченням у ньому права на одержання свідоцтва на знак, оскільки воно, по-перше, не є майновим, а має адміністративний характер, а, по-друге, свідоцтво на знак може й бути не одержане спадкоємцем, навіть за наявності права на його одержання, оскільки Держдепартамент, на відповідних підставах, встановлених Законом, може відмовити у його видачі. Нотаріус може видати довідку про те, що спадкоємець подав до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини. Однак така довідка свідчить лише про факт прийняття спадщини спадкоємцем, і не підтверджує самого права на спадщину, оскільки спадкоємець протягом строку для прийняття спадщини може відмовитися від її прийняття, його можуть усунути від права на спадкування або можуть з'явитися інші спадкоємці тощо.

Однак навіть при визнанні Держдепартаментом такої довідки як доказу того, що спадкоємець має право на одержання свідоцтва на знак, здійснити заміну особи заявитика на спадкоємця в цьому випадку буде також дещо проблематичним з точки зору законодавчого регулювання. Так, Правила складання і подання заявики на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг, затверджені Наказом Держпатенту України від 28 липня 1995 р. № 116 [8] в п. 3.3.8 встановлюють, що відомості про зміну заявитика внаслідок передачі права на одержання свідоцтва за заявкою вносяться в матеріали заявики за заяву заявитика. У заявлі вказується реєстраційний номер заявики, міститься посилання на передачу права і відомості про особу, якій це право передається. До заяви до-

даються: договір про передачу права або нотаріально засвідчений витяг з документа, який містить відомості щодо факту передачі права; документ про сплату встановленого збору; довіреність на ведення справ від правонаступника представнику, якщо такий призначається.

Тобто, згідно з цими Правилами, зміна особи заявитика здійснюється саме за заявою заявитика, а не його правонаступника. Однак Закон у п. 5 ст. 10 встановлює, що такі зміни за згодою всіх заявитників (зазначених у заявці) може вносити також особа, яка бажає стати заявитиком. Отже, Закон, хоч і опосередковано, але все ж передбачає можливість зміни особи заявитика не за його особистою заявою, оскільки він може й припинити своє існування, а за заявою іншої особи, наприклад, його спадкоємця.

Треба зазначити, що згадані Правила мали б розкривати і уточнювати вказану норму Закону, передбачати порядок її правильного застосування, але чомусь цього всього не містять, а це, звісно, є прогалиною в праві.

Такий стан законодавчого забезпечення зміни особи заявитика змушує спадкоємця та нотаріуса чекати видачі свідоцтва на знак на ім'я померлого спадкодавця, і лише після цього здійснювати оформлення права на спадщину з наступною державною реєстрацією зміни власника свідоцтва. Однак для будь-якого юриста є очевидним, що видача свідоцтва на ім'я померлого заявитика не є правомірною і таке свідоцтво може бути в майбутньому легко визнано недійсним в судовому порядку зainteresованою особою.

Таким чином, враховуючи проаналізовані норми, можна дійти вис-

новку, що зміна особи заявника на спадкоємця, який як правонаступник має право на одержання свідоцтва, утруднена як з теоретичної, так і з практичної точки зору, що вимагає відповідних змін в законодавстві про нотаріат, зазначених Правилах та Законі з метою усунення вказаної прогалини в праві та уникнення можливих колізій та непорозумінь на практиці.

Враховуючи значний досвід Російської Федерації у вивченні питань інтелектуальної власності, а також беручи до уваги той факт, що досить багато родичів українських громадян проживають саме на її території, не буде зайвим розглянути питання спадкування товарних знаків в Російській Федерації та ті проблеми, які при цьому виникають.

1 січня 2008 р. набрала чинності Частина 4 Цивільного кодексу Російської Федерації [9], в ст. 1478 якої визначено, що володільцем виключного права на товарний знак може бути юридична особа або індивідуальний підприємець. Можливо таке положення й містить у собі певну логіку, оскільки товарний знак за своєю природою призначений саме для використання у сфері господарювання, однак воно суперечить усім конвенціям та іншим міжнародним договорам, які стосуються товарних знаків, а з огляду спадкування останніх, то взагалі — становить чи не найбільш дискусійну теоретичну та практичну проблему, на якій вже акцентувалася увага в літературі російськими юристами та яка, нащастя, відсутня в Україні.

Так, Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. не встановлює різниці в правах фізичних та юридичних осіб, зокрема щодо товарних

знаків, та використовує загальний термін «особа», наприклад, в ст. 4 визначається, що будь-яка особа, яка належним чином подала заявку на патент на винахід, корисну модель, промисловий зразок чи товарний знак в одній з країн Союзу чи правонаступник цієї особи користуються для подання заяви в інших країнах правом пріоритету. В Договорі про закони щодо товарних знаків від 27 жовтня 1994 р., відповідно до ст. 1, під посиланням на «особу» розуміється посилання на фізичну та/або юридичну особу. Сінгапурський договір про право товарних знаків від 27 березня 2006 р. містить таке ж положення. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р. у ст. 1 визначає, що громадяни кожної Договірної країни можуть забезпечити в усіх інших країнах-учасницях цієї Угоди охорону своїх знаків, що застосовуються для товарів чи послуг і зареєстровані в країні походження.

Таким чином, жодний з цих міжнародних документів не вимагає від фізичної особи обов'язкового статусу підприємця для набуття прав на товарний знак. Але чомусь в Росії така вимога існує.

Основна проблема спадкування прав на товарний знак в Росії полягає у відсутності належного законодавчого регулювання спадкових відносин, в яких жоден із спадкоємців не є юридичною особою або індивідуальним підприємцем, а така ситуація, як відомо, частіше виникає на практиці. Не є зрозумілим, чи припиняються в цьому випадку права на знак у зв'язку з неможливістю правонаступництва, чи все ж спадкоємець може їх відчу жити іншій особі, яка має відповідний статус.

Треба зазначити, що така ж проблема існувала і набрання чинності частиною 4 Цивільного кодексу РФ, коли Закон РФ «Про товарні знаки, знаки обслуговування і найменування місць походження товарів» від 23.09.1992 р. так само встановлював, що фізична особа тільки тоді може бути правоволодільцем товарного знака, коли є підприємцем.

М. Лабзін, аналізуючи питання спадкування права на товарний знак в Російській Федерації, за аналогією до обмежено оборотоздатних речей пропонує таке. За відсутності спадкоємців, які на момент відкриття спадщини були б підприємцями, право на товарний знак може бути прийняте як свою частку одним із спадкоємців, який і не є підприємцем. При цьому для подальшого володіння цим правом він має зареєструватися як підприємець або протягом одного року з дня відкриття спадщини уступити товарний знак. У протилежному випадку уступка здійснюється в примусовому порядку за рішенням суду. Якщо уступка не здійснена і спадкоємець не став підприємцем, то право на товарний знак вважається припиненим після закінчення одного року від дня відкриття спадщини. До цього моменту воно повинне вважатися таким, що належить особі, нехай навіть і такій, яка не має статусу підприємця [10, с. 38].

Однак треба зауважити, що, незважаючи на наявність зазначеної проблеми при спадкуванні прав на товарний знак у Російській Федерації, такі норми, які могли б бути направлені на її вирішення в прийнятій частині 4 Цивільного кодексу РФ, на жаль, відсутні.

Проте вважаємо, що ця законодавча проблема не може стосуватися

українських заявників, які подали заявку чи володіють правами на зареєстрований в Росії товарний знак, оскільки згадані норми міжнародних документів, зокрема Паризької конвенції про охорону промислової власності, які вступають в конфлікт з нормами Цивільного кодексу РФ, забезпечують майже в усіх країнах світу правову охорону позначень іноземних заявників, в тому числі фізичних осіб, які не є підприємцями. До того ж, в Україні відсутня така організаційно-правова форма здійснення підприємницької діяльності як індивідуальний підприємець, а використовується інший термін — фізична особа-підприємець.

Висновок

У законодавстві України майже відсутні норми, які передбачали б особливості спадкування прав інтелектуальної власності на знак для товарів і послуг. Теоретичну та практичну проблему становить зміна особи заявитика на спадкоємця, у разі якщо спадковавець подав заявку на знак, але свідоцтво ще не одержав. Тому Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та Правила складання і подання заяви на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг потребують відповідних змін, які детально розкривали б питання спадкування знаків. Це б усунуло існуючу прогалину в праві та унеможливило б виникнення тих колізій, які трапляються на практиці. ◆

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 7. — Ст. 36.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
3. Право інтелектуальної власності: Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / за заг. ред. М. В. Паладія, Н. М. Мироненко, В. О. Жарова. — К.: Парламентське вид-во, 2006. — 432 с.
4. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов’язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя / схвалені Рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29 січня 2009 р.
5. Положення про Державний реєстр свідоцтв України на знаки для товарів і послуг / затв. Наказом Міністерства освіти і науки України № 10 від 10 січня 2002 р. // Офіційний вісник України від 15.02.2002. — 2002 р. — № 5. — с. 122. — Ст. 207.
6. Порядок сплати зборів за дії, пов’язані з охороною прав на об’єкти інтелектуальної власності / Затв. Постановою Кабінету Міністрів України № 1716 від 23 грудня 2004 р. // Офіційний вісник України від 06.01.2005. — 2004. — № 51. — с. 101. — Ст. 3354.
7. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 37. — Ст. 308.
8. Правила складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг / затв. Наказом Держпатенту України від 28 липня 1995 р. — № 116.
9. Российская газета. — 2006. — 22 декабря.
10. Лабзин М. Наследование права на товарный знак // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. — 2007. — № 8. — С. 29-39.

ЦІКАВО ЗНАТИ**НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗМІ**

У Бельгії *La Derniere Heure* стала першою європейською газетою у форматі 3D — всі фотографії у виданні представлені в тривимірному варіанті. Для того, щоб їх побачити, потрібні спеціальні окуляри, які додаються до газети.

Окрім експериментів з форматом 3D, деякі видавці намагаються використовувати технологію *augmented reality*, включаючи в матеріали або на обкладинку символи, які, при наведенні на них камери телефону або веб-камери, показують додатковий контент у вигляді посилання або коментаря.

Минулого року американське видання *Esquire* розмістило на своїй обкладинці відеоролик.

За матеріалами сайтів: <http://rian.ru/>,
http://korrespondent.net/business/mmedia_and_adv/1054885,

ЛІЦЕНЗУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ПРАВАМИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Володимир Дроб'язко,
завідуючий сектором суміжних прав НДІ інтелектуальної власності АПрН України, к.ф.н.

1. Ліцензування і колективне управління правами. Як винагорода за творчість та інвестиції система авторського права надає виключні права на їхні твори. Третім сторонам забороняється використовувати твори способом, що підпадає під дію виключних прав без одержання дозволу від правоволодільця. Правоволодільці зазвичай надають такі дозволи в обмін на компенсацію (роялті) протягом певного строку і на основі певних умов використання. Інформація про ці умови зазвичай записується в контрактних договорах, укладених між правоволодільцями (або їх представниками) і користувачами (ліцензіатами). Виключні права, підтвержені системою авторського права, таким способом сприяють комерційному використанню творцями своїх творів.

Користувачами творів можуть бути або споживачі (наприклад особа, яка придбала ліцензію на комп'ютерну операційну систему для встановлення на домашній комп'ютер), або посередники (наприклад книговидавець, який ліцензує право на включення певних фотографій до енциклопедії). Часто посередники одночасно є і творцями, але на іншій стадії процесу створення, використовуючи твори інших як

будівельні блоки, до яких вони додають додаткову вартість у своєму власному продукті. Кінцевий продукт потрапляє до споживача або в результаті продажу (звичайна практика, наприклад, щодо книг), при цьому відбувається зміна володільця самого фізичного об'єкта, а не прав на нього, або шляхом ліцензії (звичайна практика, наприклад, у разі програмного забезпечення), в основному залежно від практики, використованої індустрією. У разі зміни володільця, права й обов'язки стоїн щодо інтелектуальної власності, поміщеної у фізичний об'єкт, регулюються контрактом.

Ліцензування передбачає, при наймені, мінімальний рівень торгівлі між правоволодільцями і особою, яка бажає використати твір способом, що підпадає під дію виключних прав. Навіть припустивши, що умови використання і роялті повністю стандартизовані, щонайменше існує необхідність укладення угоди між користувачем і правоволодільцем або його представником. В окремих секторах ліцензії укладаються для кожного окремого випадку безпосередньо між правоволодільцями і користувачами. Це звичайна практика, наприклад, в індустрії програмного забезпечення. Разом з тим,

за певних обставин укладення угод для кожного випадку і, отже, проведення окремих переговорів щодо їх умов, буває надто обтяжливим. Це добре ілюструється пд час розгляду ситуацій з радіостанціями, які зазвичай прагнуть мати широкий діапазон світового музичного репертуару. Радіостанції у такому разі змушені були б знайти й провести переговори з правоволодільцями кожної пісні або іншої музичної композиції, яку вони хотіли б передати, для укладення угоди з кожним з них. Враховуючи, що репертуар популярної музики постійно змінюється, цей переговорний процес тривав би постійно. Зрозуміло, що вартість і зусилля для придбання прав на відповідні музичні твори були б таким непомірним тягарем для більшості радіостанцій, що багато з них не змогли б здійснювати свою діяльність комерційно життєздатним способом. Безумовно, це призвело б до зменшення асортименту творів для споживачів.

На вирішення описаної вище проблеми неефективності, асоційованої з індивідуальним здійсненням прав, спрямована практика в галузі інтелектуальної власності, відома як «колективне управління правами». Хоча колективне управління правами характеризується багатьма формами, і ця практика в одних галузях зустрічається частіше, ніж у інших, спільною рисою таких систем є те, що вони надають централізований доступ до різноманітних творів, а це відповідає інтересам користувачів. У певних випадках послуги організацій колективного управління можна розвивати.

Наприклад, у галузі музичних творів, де традиція колективного управління правами існує давно, си-

стема зазвичай поширюється не тільки на просте надання централізованого доступу, а й включає, крім документації, також ліцензування та розповсюдження, тобто три стовпи, на яких ґрунтуються колективне управління правами на публічне виконання і мовлення. Організації колективного управління ведуть переговори з користувачами (радіостанціями, організаціями мовлення, дискотеками, кінотеатрами, ресторанами тощо) або з групами користувачів і дозволяють використання творів авторського права зі свого репертуару в обмін на плату і за певних умов. На основі своєї документації (інформації про членів та їхні твори) і програм, переданих користувачам (наприклад перелік музичних творів, які виконуються по радіо), організації колективного управління розподіляють роялті за авторське право між своїми членами відповідно до встановлених правил розподілу. Збори за послуги для покриття затрат на адміністрування, а в окремих країнах, також на діяльність щодо соціально-культурного просування, зазвичай стягаються з роялті за авторське право.

Організації колективного управління, як правило, створюються на територіальній основі і, для того, щоб краще представляти інтереси своїх членів, національні колективні товариства об'єднуються на регіональному і міжнародному рівнях. Прикладами таких асоціацій є Міжнародна конфедерація авторів і композиторів (CISAC), Міжнародна федерація організацій реппрографічного відтворення (IFRRO). Зазвичай відносно музичних творів між різними національними товариствами укладаються угоди про взаємне представництво, на основі яких певному на-

ціональному товариству надається право управляти не тільки своїм власним національним репертуаром, а й зарубіжним репертуаром інших товариств. Своєю чергою, його власний репертуар управлятиметься і охоронятиметься в кожній зарубіжній країні національним товариством, з яким укладена угода про взаємне представництво. В результаті укладення цієї мережі угод між різними національними товариствами, кожне з них може ліцензувати весь світовий музичний репертуар, що, з точки зору користувача, є найбільш привабливим.

2. Управління цифровими правами. Переведення у цифрову форму змісту, а також все більш зростаюче довір'я правоволодільців і посередників (включаючи колективні товариства) до інформаційних технологій та Інтернету, має вплив на традиційні способи ліцензування прав інтелектуальної власності, описані вище. Застосування інформаційних технологій для сприяння здійсненню прав зазвичай називається «цифровим управлінням правами» (DRM). Системи DRM спрямовані на введення певних ділових правил стосовно використання змісту, що охороняється інтелектуальною власністю. Зазвичай ці ділові правила стосуються таких питань: кому надається доступ до твору, за якою ціною і за яких умов? Ці умови зачіпають питання: чи надається користувачеві право робити будь-які копії твору (і якщо так, то яку кількість); на який період часу користувачеві надається право доступу до твору; чи може користувач використовувати уривки з твору або вносити до нього зміни; чи може користувач здійснювати доступ до твору з

одного або з багатьох пристройів тощо? Як наслідок, робота системи DRM спрямована на автоматизацію процесу ліцензування творів і на забезпечення того, щоб умови ліцензій виконувалися. Із системами DRM часто асоціюються такі елементи: (1) ідентифікатори, тобто цифри або коди, що дозволяють унікальним способом ідентифікувати елемент змісту (які можна порівняти, наприклад, з номером ISBN для книг; (2) метадані, тобто інформація про елемент змісту, яка може включати, наприклад, ідентифікацію правоволодільця, ціну за використання твору, і будь-які інші умови використання, і (3) заходи технологічного захисту, тобто системи, розроблені для гарантії дотримання певних правил використання, зокрема пов'язаних з доступом і контролем копіювання.

Правову підтримку систем DRM можна знайти в Договорі ВОІВ про авторське право (ДАП) і Договорі ВОІВ про виконання і фонограми (ДВФ), зокрема в їх положеннях про зобов'язання відносно технічних засобів (Стаття 11 ДАП і Стаття 18 ДВФ) та інформації про управління правами (Стаття 12 ДАП і Стаття 19 ДВФ). Оскільки технологія обіцяє приборкати нестримне піратство відносно творів авторського права, правоволодільці покладають великі надії на DRM і, зокрема, на технічні засоби захисту як засоби здійснення їх прав у цифровому середовищі. Суттєві інвестиції були вкладені останніми роками у розвиток і впровадження даних систем. Ця робота здійснюється, в основному, приватним сектором, і багато систем уньому вже існують, хоча поки що не впроваджені широко на ринку. Одне з важливих питань, яке слід вирі-

шити, це необхідність взаємодії, бо багатьом різним приватним системам необхідна можливість спільно функціонувати для того, щоб стати по-справжньому привабливими для користувачів. Хоча чималі зусилля спрямовані на розробку стандартів взаємодії, ступінь сумісності, необхідний для широкого діапазону секторів промисловості, а також користувачів, усе це становить собою певну проблему. Разом з тим, масове розповсюдження на ринку систем DRM широко підтримується, бо всі визнають, що вони, очевидно, сприятимуть легітимному доступу до творів авторського права в Інтернеті, будучи одночасно корисними для користувачів, посередників і постачальників вмісту.

3. Тенденції ліцензування та управління правами. Взаємодія між інформаційними технологіями, переведенням у цифрову форму вмісту, Інтернетом і здійсненням прав інтелектуальної власності є динамічним, і тому надзвичайно важко передбачити, якою саме стане ця сфера в майбутньому. Незважаючи на те, що на підставі набутого останніми роками досвіду і одержаних уроків, можна зробити певні зауваження відносно майбутнього, якого очікує ліцензування й управління правами в цифровому середовищі.

Підходи до управління правами інтелектуальної власності у цифровому середовищі, як і види ліцензій, що відображають ці підходи, повинні враховувати податливу і ефемерну природу цифрового вмісту. Типові й нині добре відомі особливості такого вмісту полягають у простоті, з якою він може передаватися з одного пристрою на інший, його глобальної доступності, з моменту його

появи в Інтернеті, і простоті, з якою він може відтворюватися за відсутності засобів технічного захисту. Виходячи з характеристик цифрового вмісту та Інтернету, користувачі використовують певні побажання відносно способу, яким вони хотіли б прибавати зміст. Якщо такі побажання є розумно легітимними, пропозиції на ринку правоволодільців (включаючи структуру і умови ліцензій) будуть тим привабливішими, чим більше вони відповідатимуть цим побажанням.

Зміцнення довіри до ліцензування і контрактів як до засобів управління інтелектуальною власністю, очевидно буде тенденцією майбутнього. Оскільки вміст стає більш рухливим, а засоби його надходження користувачам різноманітнішими, ринкові пропозиції можуть бути зручно пристосовані до задоволення конкретних запитів індивідуальних користувачів, або груп користувачів, що дотримуються загальних вимог. Більш різноманітний і адаптований діапазон продуктів відображає відповідну потребу у більшій гнучкості структури правових взаємовідносин між постачальниками вмісту, посередниками і споживачами. Постачальники вмісту і, все більшою мірою, установи-засновники, вважають, що контракти, особливо про ліцензування, пропонують таку необхідну гнучкість. Відповідно до цього, певні сектори індустрії, пов'язані з інтелектуальною власністю, останнім часом зміцнили свою довіру до ліцензування як до засобу надання вмісту користувачам. Прикладом сектора, в якому ця тенденція може стати помітною, є індустрія наукових, технічних і медичних видань.

Дечто заперечуює, що інформаційні технології та Інтернет станов-

лять собою загрозу для організацій колективного управління правами, оскільки вони дозволяють правоволодільцеві самому контролювати і вести облік використання своїх творів. Разом з тим, через різні причини найбільш обґрутована є думка про те, що цей феномен у більшості випадків вимагає від колективних товариств перебудувати бізнес моделі та процедури функціонування, але не загрожуватиме самому їх існуванню. Зокрема, основна складність пов'язана з тим, що організації колективного управління правами, як і більшість систем інтелектуальної власності, організовані на основі територіальності. Дані організації часто створюються з метою надання ліцензій для своєї території. Разом з тим, якщо особа, яка проживає на певній території, надає свій твір в Інтернет, то він негайно стає глобально доступним (значно більшою мірою, ніж, наприклад, передача, яка походить з певної країни). Намагаючись вирішити цю проблему, окрім організації колективного управління правами працюють над тим, щоб їх система взаємного представництва дозволяла надавати користувачам глобальні Інтернет-ліцензії.

Темою, що викликає все більший інтерес, є розвиток винятків і обмежень у цифровому середовищі. В той час, коли Інтернет-договори ВОІВ установлюють, що «договірні Сторони [можуть] переносити і відповідним чином поширювати на цифрове середовище обмеження і винятки своїх національних законів, які вважаються прийнятними за Бернською конвенцією», виникає запитання: чи не призведе широке застосування ліцензування як засіб надання доступу до творів, а також

широкомасштабне впровадження засобів технічного захисту до ситуації, коли винятки і обмеження стають практично безглуздими? Взаємо-зв'язки між заходами технічного захисту, ліцензуванням і обмеженнями та винятками є складною і донині недостатньо вивченою проблемою, яка, швидше за все, протягом певного часу стосуватиметься індустрії, користувачів, а також політиків.

Одним із досить радикальних методів боротьби зі втратою доходів правоволодільців через цифрове піратство є введення зборів для компенсації зазнаних втрат. Збори можуть застосовуватися до будь-яких видів предметів, наприклад апаратури і пристройів, придбаних користувачами для доступу до піратських творів. Використання таких зборів як засобу боротьби із широко розповсюдженим у цифрову еру вмістом, що порушує авторські права, останнім часом спостерігається в ряді країн. Безумовно, введення зборів є надто спірним заходом. Ті, хто не згоден з цим, вважають, що збори відображають невдалу спробу знайти «швидке рішення» складної проблеми, що призводить до перекосу ринку і одночасно завдає шкоди споживачам, які страждають від пов'язаного з цим підвищенням цін. Інші дотримуються тієї думки, що ці збори є одним з небагатьох реальних і ефективних заходів охорони інтересів правоволодільців перед обличчям грабіжницького цифрового та Інтернет піратства. ♦

Список використаних джерел:

1. *Интеллектуальная собственность в Интернете : обзор проблем.* — WIPO/INT/02, 2002
2. *Договор ВОИС по авторскому праву и Согласованные заявления в отношении Договора ВОИС по авторскому праву* — Женева: ВОИС, 2000.
3. *Договор ВОИС по исполнениям и фонограммам и Согласованные заявления в отношении Договора ВОИС по исполнениям и фонограммам* — Женева: ВОИС, 2000.
4. *Луцкер А. П. Авторское право в цифровых технологиях и СМИ* — М. : КУДИЦ-ОБРАЗ, 2005.
5. *Пастухов О. М. Авторське право в Інтернеті* — К. : Школа, 2004.

ЦІКАВО ЗНАТИ**ЗНОВУ РЕКОРД!**

Ще у № 1'2010 нашого журналу ми розповідали про найдорожчий твір мистецтва (у лютому бронзова скульптура швейцарського скульптора Альберто Джакометті «Крокуюча людина I» пішла з молотка за 65 млн. фунтів стерлінгів або \$ 104,3 млн.), а вже 4 травня на аукціоні Christie's (Нью-Йорк) картина знаменитого іспанського художника Пабло Пікассо встановила новий світовий рекорд вартості твору мистецтва. До початку аукціону картина «Оголена на тлі бюста і зеленого листя» (1932 р.) оцінювалася експертами у \$ 70-90 млн, а кінцевою стала ціна понад \$ 106 млн.

Раніше найдорожчим твором Пабло Пікассо була картина «Юнак з трубкою», продана в 2004 році аукціонним домом Sotheby's, більш ніж за \$ 104 млн.

Майже 10 хвилин тривала війна ставок серед 8 покупців, але після того, як ціна досягла \$ 88 млн, залишилося лише двоє претендентів. Ім'я власника найдорожчої в світі картини поки не розголошується.

Востаннє ця картина демонструвалася в музеї Метрополітен під час виставки робіт Пікассо, до цього полотно не виставлялося близько 50-ти років.

На цій картині Пабло Пікассо зобразив свою кохану Мари-Терез Вольтер у вигляді міфічної Дафни. Їхні стосунки тривали майже 10 років, і були одними з найяскравіших у житті художника.

Картина, представлена на аукціоні, належала колекції Сінді Броунді (ціна колекції становить \$ 150 млн, і включає також роботи Матісса, Джакометті, Кальдера, Ренуара та інших найвідоміших майстрів. Вона була продана 5 травня ц. р., за 224 млн \$ 177,5 тис.).

Усього ж за вечір торгів дім Christie's виручив понад \$ 335 млн.

За матеріалами сайтів:
<http://www.rian.ru/culture/20100505/230517081.html>,
<http://www.christies.com/>

ФОРМИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ ТА (АБО) СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ

Любов Щерба,
*здобувач Інституту держави і права
 ім. В. М. Корецького НАН України*

Актуальність і мета наукового дослідження

У доктрині і юридичній практиці актуальними залишаються питання визначення та класифікації форм колективного управління майновими авторськими та суміжними правами.

Сучасні наукові дослідження з цієї проблематики в основному надмірно лаконічно або лише в самих загальних рисах висвітлюють пов'язані з цим питання і тим самим залишають не розглянутими питання поняття і різновидів форм колективного управління зазначеними інтелектуальними правами.

Подібний стан юридичної доктрини з цих питань значною мірою обумовлює недосконалість чинного законодавства, правозастосовної, іншої судової практики з цих питань.

У зв'язку з цим мета цієї наукової публікації полягає у визначенні характеристики поняття і класифікації форм колективного управління майновими авторськими та суміжними правами.

Класифікація і характеристика форм колективного управління майновими авторськими та суміжними правами

У більшості випадків автори і суб'екти суміжних прав не самі реа-

лізують свої правомочності, а передають права іншим особам. При цьому можливі ситуації, коли автор чи інший володілець прав не може проконтролювати використання свого твору. В даному випадку йдеється про використання твору на телебаченні, радіостанціях тощо. У зв'язку з цим Закон України «Про авторське право та суміжні права» передбачає створення спеціальних посередників — організацій, що здійснюють управління майновими правами на колективній основі.

Правозастосовна практика сформувала найпоширеніші форми колективного управління авторськими і суміжними правами, в яких здійснюються такі правовідносини.

Існуючі форми управління такими інтелектуальними правами можуть бути класифіковані за трьома критеріями:

- а) характером прав, за допомогою яких здійснюється колективне управління;
- б) колом осіб, щодо яких здійснюється колективне управління;
- в) можливістю вибору між індивідуальним і колективним управлінням.

Отже, слід зазначити, що за характером прав виділяють повне та

часткове колективне управління. При повному колективному управлінні здійснюється управління майновим правом на використання твору чи об'єкта суміжних прав. Часткове колективне управління передбачає управління лише правом на винагороду. Такий вид колективного управління має місце тоді, коли за законом чи договором у правоволодільця залишається лише право на винагороду за використання об'єкта авторського права та (або) суміжних прав¹.

За наявністю можливості вибору авторів і суб'єктів суміжних прав виділяють колективне управління, що здійснюється виключно за ініціативою правоволодільців (добровільне або договірне колективне управління), та колективне управління, яке може здійснюватися незалежно від волі суб'єкта права (обов'язкове колективне управління). Обов'язкове колективне управління майже не застосовується в світовій практиці. Єдиною країною, в законодавстві якої прямо передбачено обов'язкове колективне управління, є Угорщина.

За останнім критерієм виділяють два види організацій колективного управління — ті, які збирають винагороду тільки за тих правовласників, з якими укладені відповідні договори, та ті, які збирають винагороду «за всіх», у вітчизняному законодавстві вони мають статус — уповноважених.

У зв'язку з цим привертає увагу в Україні, інших країнах (зокрема в Росії) дискусія щодо виправданості скасування виключної монополії колективного управління товариства ми авторів і створення товариств проміжних користувачів, які виступатимуть як агенти авторів. Такий підхід знайшов відображення в нормах проекту Закону України «Про авторське право і суміжні права», підготовленому Державним департаментом інтелектуальної власності. В цьому законопроекті передбачається можливість здійснення одноосібного та колективного управління авторськими та суміжними правами на підставі договорів колективного управління і договорів доручення з індивідуальним представником, що передбачають презумпцію практично необмеженої альтернативності форм управління та організацій колективного управління об'єктами права інтелектуальної власності. В останньому випадку, по-суті, йдеться про «агентське» управління майновими авторськими та суміжними правами.

Опоненти такого підходу обґрунтують тезу про те, що в цьому випадку інтереси авторів відсунуться (*рос. отодвинутся*) на другий план та ускладниться питання контролю за збором та індивідуальним розподілом авторського гонорару².

Характерною рисою обов'язкового колективного управління вважається, що воно може запроваджувати

¹ Моргунова Е. Коллективное управление авторскими правами в свете действующего законодательства // ИС. Авторское право и смежные права. — 2003. — № 12. — С. 11-14.

² Федосенко Т. В., Федосенко К. И. Практическое применение теории коллективного управления авторским правом в Российской Федерации // Проблемы теории и юридической практики в России: материалы Международной научно-практической конференции. 28-29 апреля 2005 года / отв. ред. А. Е. Пилецкий. — Самара: Изд-во Самар. гос. экон. акад., 2005. — С. 248.

тися лише у випадках, передбачених Бернською конвенцією з охорони авторських прав. Здебільшого цей вид управління застосовується тоді, коли суб'єкт авторського права та (або) суміжних прав має лише право на отримання винагороди. Наприклад, в Україні обов'язкове колективне управління передбачене для отримання винагороди з виробників та (або) імпортерів обладнання і матеріальних носіїв (ч. 5 ст. 42 Закону «Про авторське право та суміжні права»).

Залежно від кола осіб, в інтересах яких здійснюється колективне управління, розрізняють «розширене» колективне управління та колективне управління «агентського» типу. При колективному управлінні «агентського» типу організація колективного управління захищає інтереси лише тих осіб, які уклали з нею договори. Така форма колективного управління передбачає можливість управління на колективній основі виключними майновими правами лише тих авторів, які уклали з організацією колективного управління договір. За цією моделлю працюють організації колективного управління, наприклад у Франції, Бельгії та Іспанії³. При «розширеному» колективному управлінні організація колективного управління, на підставі закону, має право виступати не лише від імені тих суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав, що уклали з нею договір, а й представляти інтереси інших осіб, що не передали повноваження на

управління своїми правами. Така модель колективного управління має місце в більшості країн світу, зокрема в Україні, Російській Федерації, Норвегії, Швеції, Данії, Фінляндії⁴.

Організації «агентського» типу ефективно діють у тих сферах, де є можливість проконтролювати використання кожного твору. Зокрема така модель розповсюджена в сфері колективного управління правами на драматичні твори. Модель «розширеного» колективного управління застосовується в тих сферах, де використання творів і кількість користувачів має необмежений характер (наприклад, при публічному сповіщенні музичних творів).

В Україні прийнята модель «розширеного» колективного управління. Так, відповідно до ч. 2 ст. 49 Закону України «Про авторське право та суміжні права» суб'єкти авторського права та (або) суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами, зокрема щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій колективного управління, які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплати цієї винагороди, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, які надаються організаціями колективного управління шляхом укладення договорів з особами, які використовують ці об'єкти.

³ Абрамова М. Лицензии организаций по коллективному управлению авторскими правами в российском законодательстве // ИС. Авторское право и смежные права. — № 8. — 2004. — С. 12-19.

⁴ Абрамова М. Указ. тр. — № 8. — 2004. — С. 12-19.

В Україні питання припустимості і меж застосування розширеного колективного управління набули надзвичайної актуальності, оскільки нерідко використовуються як права «ширма», за допомогою якої конфлікт інтересів між конкуруючим управителями та авторами заганяється в глухий кут невирішуваних проблем.

«Розширене» колективне управління доцільно розглядати особливою умовою здійснення авторських і суміжних прав. Ця умова була введена суто в практичних цілях, а саме — для гарантування користувачам доступу до всього світового репертуару, забезпечуючи тим самим легальну діяльність користувачів та вдосконалення охорони прав суб'єктів авторського права і суміжних прав. Зокрема вже зазначалося, що така модель виправдовує себе у випадках, коли автор твору невідомий або безвісти зниклий.

З цього приводу заслуговує на увагу позиція Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), згідно з якою бездоговірна діяльність організацій колективного управління є можливою для тих країн, цивільне законодавство яких визнає концепцію представництва без дозволу. При цьому звертається увага на те, що така діяльність за звичай допускається стосовно творів «невідомих авторів», йдеться про авторів, чия особистість невідома з якихось причин⁵.

Водночас слід зазначити, що в Україні діяльність колективного управління авторськими та суміжними

правами нерідко пов'язана з небезпекою зловживання з боку організацій колективного управління, зокрема, через конфлікт сфер діяльності кількох управителів, а не через застосування розширеного колективного управління в цілому. Як мінімум, нерозумно відмовлятися в усіх випадках від розширеного колективного управління, хоча б із тих міркувань, що для вітчизняної доктрини і законодавства є традиційним використання концепції представництва без дозволу. Інша справа, що розширене колективне управління може бути ефективним за умови, коли управління майновими авторськими та (або) суміжними правами на певний твір здійснюватиме одна організація колективного управління, а не невизначене велика кількість організацій.

Наведене свідчить про доцільність нормативного закріплення визначальних рис цих двох моделей колективного управління (розширеного та агентського) з обмеженнями, спрямованими на недопущення конфлікту сфер діяльності між різними організаціями колективного управління.

У зв'язку з цим слушною є пропозиція щодо доцільності нормативного регулювання створення організацій колективного управління залежно від сфери використання творів та (або) об'єктів суміжних прав, тобто суб'єктів, які здійснюють використання (організації мовлення, освітні заклади, театри тощо).

Частково такий підхід знайшов відображення в проекті Закону

⁵ Абдуліна І. Чому потерпають авторські права в Україні? // Юридичний вісник України. — 2008. — 13-19 грудня. — № 50 (702). — С. 10.

України «Про колективне управління правами на твори, виконання, фонограми, відеограми» від 07.05.2008 за реєстр. № 2451 (далі — проект Закону про колективне управління)⁶.

Відповідно до ч. 3 ст. 5 зазначеного проекту Закону про колективне управління, організації колективного управління створюються за кожною з таких груп об'єктів авторського права і суміжних прав: 1) літературні, драматичні, музичні твори; 2) твори образотворчого мистецтва, архітектури, дизайну та фотографічні твори; 3) аудіовізуальні твори; 4) виконання; 5) фонограми і відеограми⁷.

Згідно з зазначеним проектом Закону організація колективного управління має право здійснювати діяльність з колективного управління правами на твори, виконання, фонограми, відеограми відповідно до секторів діяльності, зазначених у сертифікаті організації колективного управління. Повноваження організації колективного управління обмежуються управлінням правами тих категорій авторів, виконавців, виробників фонограми, виробників відеограми, які утворили таку організацію (ч. 3 ст. 5 проекту Закону про колективне управління).

При цьому важливим є чітке розуміння того, що розширене та «обов'язкове» колективне управління не є одним й тим самим явищем. При обов'язковому колективному управлінні правоволоділець не має можливості відмовитися від нього. При «розширеному» колективному управлінні передбачається право

об'єкта виключити свій твір з реperтуару організації колективного управління та здійснювати свої права самостійно.

Інша актуальна проблема, яка погіршує імідж розширеного колективного управління, пов'язана з відсутністю досконалості системи збору і розподілу винагороди в окремих сферах виправданого застосування концепції представництва без дозволу. Зокрема, йдеться про неналежний стан збору та розподілу винагороди за відтворення в домашніх умовах творів і виконань, зафіксованих у фонограмах, відеограмах та їх примірниках. Ця винагорода у вигляді відрахувань збирається з виробників, імпортерів обладнання (магнітофонів, апаратури для відеозапису, відеокамер, радіоприймальної апаратури, телевізійних приймачів тощо), а також матеріальних носіїв без запису, таких як аудіо-, відеокасети, диски для лазерних систем зчитування. Повноваження збору та розподілу відрахувань, що надходять від виробників, імпортерів обладнання, а також матеріальних носіїв, покладено на уповноважену організацію колективного управління — об'єднання підприємств «Український музичний альянс». З огляду на те, що ці збори пов'язані з виплатами винагороди авторам, виконавцям, виробникам фонограм і відеограм, розподілити та виплатити об'єктивно таку винагороду неможливо. У більшості європейських країн цю функцію покладено на державні організації або на громадські, але з наступним спрямуванням зі-

⁶ Проект Закону України «Про колективне управління правами на твори, виконання, фонограми, відеограми» від 07.05.2008 р., реєстр. № 2451, внесений народними депутатами України С. Давимукою і Я. Кендзьором.

⁷ Там само

браних коштів на культурні та соціальні потреби первинних суб'єктів авторських і суміжних прав. Такий підхід доцільно впроваджувати й в Україні шляхом визначення однієї організації колективного управління, заснованої не державою, а виключно первинними суб'єктами авторського права та суміжних прав. Зазначений уповноважений управитель повинен бути зобов'язаний направляти зібрану винагороду на культурні та соціальні потреби таких творців, зокрема, на утримання державної реєстрації авторських прав і державних інспекторів, проведення просвітницької діяльності в сфері охорони авторського права і суміжних прав⁸.

Висновки

Наведена характеристика форм колективного управління майновими авторськими та суміжними правами дає підстави дійти наступних висновків.

1. Пропонується класифікація форм управління інтелектуальними правами за трьома критеріями:
  - а) характером прав, за допомогою яких здійснюється колективне управління;
  - б) колом осіб, щодо яких здійснюється колективне управління;
  - в) можливістю вибору між індивідуальним і колективним управлінням.
2. За характером прав виділяють повне та часткове колективне управління. При повному колективному управлінні здійснюєть-

ся управління майновим правом на використання твору чи об'єкта суміжних прав. Часткове колективне управління передбачає управління лише правом на винагороду.

3. Залежно від кола осіб, в інтересах яких здійснюється колективне управління, розрізняють «розширене» колективне управління та колективне управління «агентського» типу.
4. За наявністю можливості вибору між індивідуальним і колективним управлінням авторів і суб'єктів суміжних прав виділяють обов'язкове та «розширене» колективне управління. При обов'язковому колективному управлінні правоволоділець не має можливості відмовитися від нього. При «розширеному» колективному управлінні передбачається право суб'єкта виключити свій твір з репертуару організації колективного управління та здійснювати свої права самостійно. ◆

⁸ Абдуліна І. Чому потерпають авторські права в Україні? // Юридичний вісник України. — 2008. — 13-19 грудня. — № 50 (702). — С. 10.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ТЕХНОПАРКОВОЇ ІННОВАЦІЙ- НОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

Сергій Ревузький,
*завідувач сектором використання та передачі прав
 інтелектуальної власності НДІ інтелектуальної
 власності АПрН України*

В організації й розвитку інноваційних процесів велику роль відіграє інноваційна інфраструктура. У розвинених країнах світу її розвитку приділяється особлива увага, оскільки інноваційна структура забезпечує прискорення трансферу знань і високих технологій, дозволяє понизити структурне безробіття і сприяє підвищенню зайнятості населення, що має важливе значення в період світової економічної кризи.

З різноманітних форм інноваційної інфраструктури для розвитку світової економіки досить важливою формою є формування технопаркової інноваційної інфраструктури. Ця форма інноваційної інфраструктури успішно застосовується в високорозвинених країнах світу більше трьох десятиліть. Технопаркова інноваційна інфраструктура залежно від характеру та обсягу виконуваних нею функцій має різні види.

При цьому слід підкреслити, що в різних країнах вона відрізняється своїми особливими рисами. Тому в світовій економіці поряд із поняттям «науковий парк» винikли поняття «технологічний парк», «дослідницький центр», «технополіс» тощо [1]. Більш детально технопаркова інноваційна інфраструктура виглядає так [2]:

- технологічні парки — оптимальні організовані науково-промислові зони, де здійснюється співробітництво й обмін ідеями та інформацією між підприємствами з метою впровадження нововведень;
- наукові парки — обслуговують як нові, так і сформовані фірми, підтримують тісні зв’язки з університетами або науково-дослідними інститутами;
- конгломерати технокомплексів і наукових парків, технополіси пов’язані з перетворенням у високотехнологічні зони цілих регіонів;
- інноваційно-технологічні центри — обслуговуючі підприємства, створювані для розвитку високотехнологічних фірм.

Розглянемо формування та розвиток цих видів технопаркової інноваційної інфраструктури на прикладі Російської Федерації (РФ).

Саме в цій формі інноваційної інфраструктури здійснюється стратегія стимулювання інноваційного росту, зводиться воєдино елементи промислової, регіональної та інноваційної політики, що сприяє комерціалізації науки, зростанню конкурентоспроможності інноваційної продукції на світовому ринку.

Слід зауважити, що формування і розвиток інноваційної інфраструктури в було закріплено у федеральному законі «Про науку та державну наукову політику» і віднесено до сумісного ведення Російської Федерації та її суб’єктів.

На федеральному рівні вирішується значна частина проблем розвитку інноваційної інфраструктури і отримує ранг пріоритетів наукової та інноваційної політики.

Суб’єкти федерації тримають цю проблему у фокусі своєї уваги. Все це сприяє тому, що створення інноваційної інфраструктури в таких регіонах розглядається як одне з найважливіших завдань державного значення.

Для Російської Федерації формування та розвиток технопаркової інноваційної інфраструктури має ту особливість, що наука в країні сконцентрована лише у декількох регіонах, яка є генератором базисних інновацій. А саме ці інновації в цілому є джерелом формування інноваційної інфраструктури.

Після розпаду СРСР в Російській Федерації історія розвитку технопаркової інноваційної інфраструктури на території колишнього СРСР починається з 1990 року.

Саме тоді в Російській Федерації була створена Асоціація науково-технологічних парків, бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів («Технопарк»). При Асоціації були створені технічна рада з інформатизації і розвитку телекомунікаційної мережі «Технопарк», експертна рада з відбору інноваційних програм і науково-емкої продукції фірм технопарків за рахунок засобів федеральних програм. Організований Центр акредитації технопарків повинен був оцінювати та підтверджувати досягну-

тий певним технопарком рівень розвитку, його здатність до активної інноваційної діяльності та можливість ефективного використання цільових кредитів, фінансової та інших форм підтримки. Асоціація «Технопарк» спільно з керівництвом технопарків в короткий строк підготувала понад 150 проектів малих інноваційних організацій у рамках федеральнії програми розвитку малого і середнього підприємництва Росії [3].

Все це дало можливість у Російській Федерації розробити і реалізувати в кінці ХХ — на початку ХХІ століття програму «Створення та розвиток технологічних парків».

Технологічні парки були сформовані й розвиваються на базі промислових підприємств і науково-дослідних інститутів.

В економічну основу при формуванні технологічних парків в Російській Федерації було покладено два взаємопов’язані комплекси — інфраструктурний і виробничий у вигляді підприємств-користувачів.

Наявність цих двох комплексів принципово відрізняє інвестиційний проект створення технологічного парка від класичних виробничих проектів і традиційних інфраструктурних проектів загального призначення (транспорт, зв’язок, електропостачання тощо). Технологічний парк слід зараховувати до особливої категорії інфраструктурних проектів, пов’язаних з розвитком та експлуатацією промислової нерухомості (землі, будівель, приміщень та інших нерухомих об’єктів призначених для промислового використання).

У Російській Федерації при створенні технологічних парків підприємствам надається весь необхідний пакет інфраструктурних послуг і

зручностей (комунальні послуги, додаткові виробничі послуги), причому за цінами нижче ринкових. Експлуатація єдиних об'єктів інфраструктури дозволяє підприємствам-користувачам істотно знижувати витрати і максимізувати віддачу. Дислокуючись в технологічних парках, підприємства отримують економічні вигоди як мінімум рівнозначні тим, які вони могли б отримати при пільговому кредитуванні та інших фінансових преференціях [4].

Створення в Росії мережі технологічних парків може сприяти рішенню таких задач:

- полегшення розвитку виробничої інфраструктури і підтримка принципово нового для Росії напряму підприємницької діяльності, пов'язаного з розвитком промислової нерухомості;
- полегшення технологічної модернізації підприємств і реіндустріалізації окремих районів, а також реанімація для виробничого використання територій промислових зон (враховуючи масовий знос в країні виробничих фондів);
- організація сучасних (зокрема високотехнологічних) виробництв на базі розвитку інфраструктурних комплектів підприємств ВПК, що здійснюють конверсію;
- стимулювання припливу інвестицій в реальний сектор (завдяки сприятливому інвестиційному мікроклімату в парках);
- стимулювання розвитку малого і середнього, зокрема венчурного бізнесу в крупних містах (завдяки здешевленню витрат і зниженню бар'єрів для вступу до реального сектора);
- зміцнення економічної бази середніх за розмірами міст в про-

блемних регіонах;

- поліпшення екології в крупній міській агломерації (за рахунок виведення підприємств в промпарки);
- підвищення ефективності використання земельних ресурсів (в рамках планування міського розвитку);
- розвиток сектора промислової нерухомості і практики іпотечного кредитування [4, 5].

У цих умовах переваги розміщення зводяться до:

- скорочення стартових та інвестиційних витрат (завдяки оренді готових будівель і приміщень замість їх придбання), використання раніше зведеніх об'єктів інфраструктури й лізингу виробничого устаткування, як правило, за цінами нижчими за середньоринкові;
- скорочення поточних витрат виробництва (завдяки нижчим тарифам на комунальні послуги);
- зниження транспортних витрат (завдяки початковій налагодженості партнерських зв'язків);
- зниження ризиків і підвищення безпеки ведення підприємницької діяльності (завдяки надійності надання в парку комунальних послуг, наявності охорони);
- скорочення накладних витрат з користування допоміжними послугами (складування, контроль якості тощо) завдяки розміщенню в парку спеціалізованих фірм, що надають такі послуги [4].

При правильній організації і вдалому місцерозташуванні технологічні парки можуть стати регіональними полюсами зростання, забезпечити прямі й непрямі ефекти прискорення розвитку всього регіону. Базовий ефект сприяння економічному зро-

станню досягається в парках за рахунок того, що одиниця вкладень в інфраструктуру може дати тут багатократне збільшення (до 25 разів) приватних інвестицій у виробництво, а одиниця вкладень у виробництво — активізацію попиту в суміжних галузях і розвиток суміжних виробництв поза територією парку. При цьому селективний відбір інвестиційних об'єктів, здійснюваних в парку його оператором, забезпечує максимізацію інноваційної віддачі на одиницю виробничих вкладень. Як наслідок, технологічні парки стають інструментами стимулювання структурної перебудови, які позитивно впливають на швидкість і напрями техноіндустріальних зрушень.

Сприяючи появі нових підприємств, розвитку реального сектора і зростанню виробництва в межах окремих територій, технологічні парки одночасно створюють нові робочі місця. Разом це призводить до розширення бази оподаткування і, відповідно, до збільшення прибуткових статей різних рівнів.

Сьогодні Росія по суті є технопарковою державою, де діє близько 60 технопарків. Щорічно починаючи з 1990 р., у РФ створюються в середньому 8-10 технопарків. Передбачається, що в першому десятилітті ХХІ сторіччя в Росії буде більше 100 технопарків. У технопарках РФ створено 8 тис. робочих місць. У кожному російському технопарку розміщено 22-25 інноваційних сервісних фірм. 12-15 найбільш розвинених російських технопарків здійснюють передання своїх розробок не тільки на внутрішній ринок, але й на західний [6].

Широку популярність здобули технопарки Томська, Санкт-Петербур-

бурга, Нижнього Новгорода. Аналіз складу засновників технологічних парків показує, що вони об'єднують в умовах перехідного періоду промисловий потенціал підприємств, науковий потенціал ВНЗ, наукових організацій, привертають зарубіжних партнерів, органи територіального управління, що дозволяє їм активно впливати на формування регіональної науково-технічної та економічної політики.

У межах програми створення російських технопарків проводиться навчання менеджерів в інвестиційній сфері, які зможуть досліджувати ринок інтелектуальних продуктів, створювати інноваційні структури з урахуванням потреб регіону. Так, у Санкт-Петербурзі за підтримки Міністерства науки Російської Федерації було створено промислово-технологічний парк на базі НВО «Світлана». Тут передбачається відпрацювати модель спільноти діяльності великого державного наукового центру і технопарку.

Незважаючи на об'єктивні труднощі перехідного періоду, технопарки можуть створювати сприятливі умови для розвитку науково-інноваційних і технологічно-орієнтованих фірм.

Центральною ланкою технопарку є венчурний фонд, здатний акумулювати значні фінансові ресурси. За його допомогою можна забезпечити стартовий капітал фірмам, що дозволить комерціалізацію інноваційних ідей, залучення вітчизняних і зарубіжних інвесторів, засобів регіональних програм, грантів тощо.

При формуванні і розвитку технологічних парків в Російській Федерації з'являються труднощі. Серед яких насамперед те, що в створенні технопарків задіяно багато учасни-

ків. З одного боку це позитивний момент, тому що є можливість зібрати багато різних ідей, з другого — проявляється негативний момент в організації технопарків, тому що необхідна домовленість всіх сторін. Це прояв бюрократичного процесу, оскільки до нього залучені муніципалітет, область, різні міністерства, відомства. Проходження всіх цих крутів — складний тривалий процес.

Слід визначити, що економічна ефективність технопарків у Росії ще низька. Низький показник ефективності діяльності технопарків пов'язаний з тим, що під час їх створення не використовувались ринкові підходи. Більшість технопарків організовували з єдиною метою — одержати додаткові бюджетні кошти під нову структуру. Водночас з боку держави не проводилось будь-якої первісної селективної політики. У результаті на сьогодні технопарки поєднують, як правило, малі підприємства, не обов'язково наукомісткі, котрі вже налагодили випуск своєї продукції, і тому свою споконвічну функцію — функцію підтримання високотехнологічного бізнесу — за рідкісним винятком, не виконують.

Вважається, що в перспективі основа інноваційного зростання в Російській Федерації повинна стати мережею територіально-виробничих утворень типу технологічних парків здатних створити ефекти на будь-якому рівні господарювання — у окремих виробників, в масштабах окремих територій, у рамках своєї економіки.

Слід також підкреслити, що в формуванні технологічних парків велике значення мають вільні економічні зони. В цьому аспекті слід відмітити, що 90 % вільних еконо-

мічних зон в світі побудовано у вигляді промпарків, де діє система пільг (митних, податково-інвестиційних) [4].

Технологічний парк слід віднести до особливої категорії інфраструктурних проектів, пов'язаних з розвитком і експлуатацією промислової нерухомості (землі, будівель, приміщень та інших об'єктів призначених для промислового використання).

У правовому відношенні курс на створення технологічних парків у Росії повинен бути забезпечений прийняттям відповідного федерального закону, тісно пов'язаного з іншими розділами федерального законодавства РФ (про землю, іпотеку, закордонні інвестиції, вільні економічні закони) [4].

У цьому аспекті слід відзначити, що у перспективі в Російській Федерації матиме місце упорядкованість процесів, тому що вони можуть стати єдиною інфраструктурою. При цьому стає логічним, що всі технопарки використовуватимуть одну систему представництв і, таким чином, виникають умови коли не кожний технопарк бере на себе збут продукції, а всі вони будуть продовжувати збут інноваційної продукції та шукати нових партнерів. Разом з тим підвищується роль держави, коли вона стимулює технопарки не тільки своїми інвестиціями в інфраструктуру, але й інноваційними замовленнями.

Другим видом технопаркової інноваційної структури в Російській Федерації є наукові парки.

Незважаючи на певні відмінності всіх структур, які називаються науковими парками, необхідно відмітити ряд характерних загальних рис:

- а) наявність університету або іншого навчального закладу, який

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

виконує роль наукового парку. Його завдання — це генерація нових перспективних ідей для комерційного використання, підготовка фахівців, у котрих зацікавлені промислові фірми або які здатні почати свою власну справу, надання кваліфікованих консультацій або проведення НДДКР за замовленням зацікавлених компаній;

- б) наявність інкубатора малого бізнесу, що дозволяє уникати спочатку великих матеріальних витрат для апробування нових інноваційних ідей.

В основі функціонування науково-технічних парків лежать такі принципи:

- створення максимально сприятливих умов для інноваційного бізнесу, наукомісткого виробництва і, таким чином, для інноваційного прогресу;
- максимальне наближення, у тому числі й територіальне, науки, виробництва і бізнесу;
- обрання фірм, які розробляють різні види наукомісткої продукції, що дозволяють створити умови для продуктивного обміну ідеями й досвідом [2].

У цілому слід зазначити, що створення науково-технологічних парків викликане необхідністю комерціалізації результатів наукових досліджень, об'єднання їх ринком науково-технічної продукції і розвитку інноваційного бізнесу.

У Росії наукові парки, створені при університетах, фактично виконують функції технологічних «бізнес-інкубаторів», оскільки вони сприяють комерційній реалізації завершених НДДКР. Російські наукові парки надають інноваційним малим підприємствам такий спектр послуг: оренда приміщень, телефонне і телекомунікаційне обслуговування, забезпечення доступу до результатів НДДКР, допомога в підготовці технічних проектів, навчання і підбір фахівців тощо.

У традиційному уявленні наукові парки є більшим, ніж бізнес-інкубатор, кооперативним комплексом як за кількістю учасників, так за масштабами фінансування і здійснення інноваційної діяльності. Вони формуються відповідно до довгострокової цільової програми взаємодії державних і приватних суб'єктів науково-технічної, інноваційної та виробничої сфер. Розміщення на території наукового парку взаємодоповнюючих виробництв дозволяє скоротити в 2-3 рази період від виникнення ідеї до її впровадження в масове виробництво [4].

У науковому парку малі інноваційні підприємства можуть отримати такі послуги: організаційні (маркетинг і реклама, організація виставок і ярмарків), освітні, видавницько-поліграфічні, фінансові (бізнес-планування і прогнозування, сприяння у пошуках джерел фінансування тощо), консультаційні (технологічний трансфер, патентування і ліцензування, бухгалтерський облік і аудит, правове забезпечення тощо), діловодство, оренда комп'ютерів і оргтехніки, охорона. Так, основними видами діяльності інноваційних підприємств, що входять до складу наукового парку МДУ (Московського державного університету), є комерційні проекти з промислової реалізації інновацій в огалузях біотехнології, мікроелектроніки, оптичної і лазерної технологій.

Вищим видом паркової інфраструктури є технополіси. Це найбільше паркове об'єднання. Технополіси звичайно виникають там, де

переплітається діяльність сусідів-технопарків.

При цьому характерною відмінністю технополісів від технопарків є його науково-дослідний комплекс. Це мозковий центр галузей, які розвиваються в цьому технополісі. Тут готовуються радикальні прориви в технології на базі фундаментальних наукових досліджень міжгалузевого характеру, які визначають перспективи розміщених в ньому виробництв.

Метою організації технополісів є створення умов для того, щоб полегшити та змінити взаємодію науково-дослідного і промислового секторів, комерціалізацію результатів наукових досліджень з промисловими компаніями.

Дуже важливою особливістю технополісів є те, що тут спрощується доступ до документів і технологій, вільно рухається «ноу-хау». У технополісах широко практикується участь наукових організацій у віт-ратах і прибутках промислових компаній, отриманих від реалізації інноваційної продукції.

У технополісах створюються сприятливі умови для життєдіяльності населення на периферійних територіях і розвитку інфраструктури, необхідних для стимулювання економічного розвитку й сприяння реструктуризації економіки на основі економічної ефективності, екологічної безпеки, соціального комфорту й інтенсифікації освоєння власних ресурсів.

У технополісі тісно поєднуються наука, техніка й підприємництво, звичайно підключається академічна та університетська наука і установлюється взаємодія з регіональними та центральними органами влади. Стрижені технополіса — це науково-дослідний комплекс.

Технополіс — важливий елемент сучасної ринкової системи, організаційна форма зрошування фірм, інноваційних компаній, вищих навчальних закладів, консультаційних підприємств, підприємств сфери послуг, підрозділів державних і муніципальних адміністративних органів у єдиний механізм.

У технополісах формується правове середовище для діяльності ризикових підприємств, відповідна матеріальна база, що дозволяє відбирати на конкурентній основі проекти для створення нової техніки і технологій, готувати кадри, орієнтовані на підприємницьку діяльність і нові технології, проводити прикладні дослідження на сучасному рівні, коригувати інноваційні технології і процеси для їх промислового освоєння, створювати підприємницькі структури і концентрувати наукові кадри на різних інноваційних напрямах.

Як наслідок, створюється всебічно підготовлене до інноваційних процесів середовище для реалізації нових ідей у вигляді товарів і послуг, необхідних суб'єктам виробничо-господарської діяльності і конкурентоспроможних на світовому ринку.

Формування технополісу здійснюється на економічній основі в умовах рівноправного партнерства всіх ланок, що входять до його складу (НДІ, ВНЗ, виробництво). Кожен із партнерів може отримувати максимум переваг від такої інтеграції [2].

Таким чином, технополісна концепція, орієнтована на інноваційну модель розвитку, дозволить у сучасних умовах зберегти вітчизняне виробництво, модернізувати його, підвищивши до конкурентоспроможного рівня, і створити умови для

поліпшення соціально-економічного стану національної економіки.

У структуру технополісу можуть входити як один з його блоків різні види технопарків.

Відзначаючи важливість контактів з дослідницькими організаціями для технополісів, варто особливо підкреслити, що при їх організації провідною тенденцією є не відкриття нових дослідницьких інститутів й інших наукових установ, а використання потенціалу вже існуючих університетів, лабораторій тощо, коригування напрямів їхньої дослідницької діяльності, створення на їх основі тимчасових наукових колективів для розв'язання конкретних завдань, пов'язаних із розробленням наукомістких технологій і нової продукції, здійснення інформаційного обміну тощо.

Поняття «технополіс» в сучасному розумінні відноситься звичайно до цілого регіону чи до місцевого населення в цілому.

У Російській Федерації створення технополісів має ту особливість, що ядром їхньої більшості є будівництво наукових містечок («наукоградів»).

«Наукогради» найчастіше — це закриті міста, державні наукові центри. Російські «наукогради» — це міста науки і високих технологій [7].

Крім крупних наукових центрів Росії, що мають багатий науковий потенціал з великою кількістю висококваліфікованих фахівців, технополіси можуть створюватися й на базі колишніх закритих міст ВПК. Це полегшує процес конверсії та проблему зайнятості фахівців, що особливо важливо сьогодні, коли перед Росією постає завдання відродження ВПК. Необхідно додати цьому процесу сучасного характеру, провести ве-

личезну роботу з його реструктуризації та високотехнологічної конверсії ряду галузей і підприємств ВПК.

Вирішення зазначених проблем пов'язано ще з однією характерною рисою сучасної російської економіки. Це — відродження «закритих» міст, які були повністю орієнтовані на ВПК країни. Створення в них технополісів було б оптимальним вирішенням «вбудовування» їх у сучасну економіку Росії, додало б їм нового високотехнологічного імпульсу розвитку.

Будівництво таких міст було важливою особливістю створення ВПК у Росії. Такі відомі міста, як Жуковський, Обнінськ, Протвино, Дубна, Кремлев (Арзамас-16), Красноярськ-26 та інші, будувалися навколо великого оборонного підприємства або науково-дослідного інституту, що спеціалізувався в найбільш передових військово-технічних напрямках (ядерна фізика та атомна промисловість, авіаційна й ракетно-космічна техніка, високотемпературна надпровідність і мікробіологія). Ці підприємства та НДІ мали дуже високі науковий і технологічний рівні, які сьогодні у ряді випадків (наприклад технології збагачення урану) перевищують світовий рівень. Саме ці «закриті» міста науково-виробничого профілю мають найбільш реальні можливості для формування територіальних центрів («полюсів») зростання, центрів структурної динаміки.

Статус «закритих» міст був закріплений у 1992 р. Законом РФ «Про закриті адміністративно-територіальні утворення» (ЗАТУ). Закон надав цим містам цілий ряд пільг, найважливіша з яких — можливість залишити (у межах затверджених нормативів) у бюджеті міста зібрані

на його території податки. Разом з тим, пільги не вирішують проблеми «закритих» міст.

По-перше, пільги не поширюються на містоутворюючі підприємства — основні джерела податкових надходжень.

По-друге, пільги не були спрямовані на стимулювання розвитку економіки «закритих» міст, а мали загальний характер. Оскільки, надпланові доходи бюджету можуть бути закладені в нормативи бюджету забезпеченості наступного року, а зростання планових доходів зменшує бюджетні дотації, то основною метою наданих «закритим» містам пільг стало поповнення бюджетів цих муніципальних утворень. Цієї мети було досягнуто, але ціною набагато більш значущих втрат федерального бюджету.

Віддавши всі податки в розпорядження місцевої влади, федеральний уряд повністю усунувся від контролю над ситуацією. Якби з боку федеральних органів влади здійснювалось постійне спостереження та контроль над наданням пільг у «закритих» містах, вдалося б уникнути бюджетних втрат і відпрацювати механізм податкового стимулювання наукової та інноваційної діяльності не тільки в рамках одного міста, але й у масштабах усієї держави [8, 9].

Крім того, у російській економіці «полюсами зростання» були «академмістечка». Сьогодні в Росії діє понад 50 академмістечок (Томський, Санкт-Петербургський, Новосибірський, Зеленоградський, МДУ тощо). У них працює більше 900 малих інноваційних і понад 150 обслуговуючих підприємств. Найвідомішим технополісом у РФ є Новосибірське академмістечко. Нині у Росії налічується понад 70 технополісів.

У міру стабілізації економіки розвиток російських технополісів повинен сприяти активізації національного економічного та інноваційного потенціалу і структурному перетворенню всього соціально-економічного простору Росії. Технополіси, у формуванні яких беруть участь найбільш розвинені структури й елементи, об'єднують і комбінують вже існуючі елементи, активізуючи і підсилюючи одночасно процес розвитку. Виникнення технополісів (поряд з іншими формами і процесами) несе в собі посилення тенденцій до децентралізації і демонополізації, підтримує панування жорстких ієархічних структур, самоорганізації суспільства (окремих його частин) на нових, демократичних началах.

Технопаркові структури створюють великі можливості для доведення до практичного використання наукових розробок і виведення готової продукції як на внутрішній, так і на зовнішній ринки.

Основна частка доходів «наукоградів» повинна формуватися за рахунок створення ніш на ринках інновацій та інформаційних технологій. Адміністрації «наукоградів» доцільно було б на ініціативній основі формувати інституційні механізми і організаційні структури з підтримки інноваційного бізнесу та розвитку інноваційного ринку.

За умов глобального дефіциту бюджетів усіх рівнів пошук і формування ефективних принципів і моделей державної регіональної політики відіграє, виключно, важливу роль для Росії. Політика створення технопаркових структур направлена на забезпечення самостійного соціально-економічного розвитку регіонів на основі використання їх внутрішнього потенціалу і поєднання ін-

тересів регіону та центру. Програми техноекополісів — це новий метод федерально-регіонального розвитку. Нові способи організації розвитку надалі можуть тиражуватися на всі стратегічні регіони і міста Росії.

Ще одним видом технопаркової інноваційної інфраструктури в Російській Федерації є інноваційно-технологічні та інвестиційно-інноваційні центри.

Створення таких центрів в РФ почалось у 1992 році, коли за ініціативою Міністерства науки і технології Російської Федерації в рамках міжвідомчої програми з активізації інноваційної діяльності в науково-технологічній сфері було розпочато створення восьми інноваційно-технологічних центрів (ІТЦ): три — в Москві, два — в Санкт-Петербурзі; по одному — в Новосибірську, Казані і Єкатеринбурзі. Для створення ІТЦ були залучені кошти різних структур на федеральному рівні і суб'єктів Федерації, включаючи Міністерство науки і технології Росії, Міністерство освіти Росії, Фонду сприяння розвитку малих форм підприємств у науково-технологічній сфері, регіональних органів влади [1].

З розвитком технологічних центрів створюються центри передачі технологій в регіонах за ініціативою місцевих органів управління, учених, підприємців, регіональних відділень Торговельно-промислової палати, різного роду асоціацій типу бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, центрів сприяння технологіям і інноваціям. Одночасно федеральні органи влади, розуміючи важливість цієї проблеми, недостатністю коштів і досвіду в регіонах, беруть значну частину роботи в цій галузі на себе, створюючи мережу таких фондів, яким відводиться роль опорних

пунктів у формуванні інноваційно-технологічної інфраструктури Росії.

У 1998 році створення інноваційних центрів було розширене за рахунок нових регіонів, що мають високий науково-технічний потенціал на Уралі (Єкатеринбург), Далекому Сході (Хабаровськ), у Сибіру (Іркутськ, Новосибірськ, Томськ), Європейській частині Росії (Москва, Московській області, Санкт-Петербург, Самара, Нижньому Новгороді та у ряді інших міст). На стартовому етапі (перші 1-2 роки) цим структурам надавалася фінансова підтримка на паритетному принципі з федеральним і місцевим бюджетами, після чого структури були переведені в режим саморозвитку [3].

З метою використання міжнародного досвіду в цій галузі та залучення коштів міжнародних фондів для вирішення цієї проблеми у 1997 р. почалася реалізація спільног проєкту Міністерства науки і технології Російської Федерації, Європейського Союзу (ЕС/TACIS) та Адміністрації чотирьох регіонів Росії. Проект був направлений на створення інвестиційно-інноваційних центрів в чотирьох регіонах Росії: Зеленограді, Томську, Самарі, Новосибірську. Такого роду центри формувалися із залученням фахівців академічних, галузевих інститутів, ВНЗ, крупних промислових організацій, фінансово-промислових корпорацій. Інвестиційно-інноваційні центри сприяють формуванню горизонтальних зв'язків між промисловістю, наукою, вищою школою, сектором малого бізнесу та вертикальних: зв'язків з обласними адміністраціями і федеральним рівнем.

Створення інвестиційно-інноваційних центрів на паритетній основі Міністерства науки і технології, ад-

міністраціями регіонів за підтримки ЕС/TACIS.

Основними завданнями інвестиційно-інноваційних центрів є: організаційний супровід інноваційного процесу, надання суб'єктам інноваційної діяльності юридичних, інформаційних, консалтингових послуг, що сприяють просуванню науковоемної продукції на внутрішні і зарубіжні ринки; консалтингові послуги в галузі вибору стратегії маркетингу, сертифікації продукції, патентування, охорони інтелектуальної власності, вибору шляхів трансферу технологій і продажу ліцензій; організації корпоративних зв'язків організацій за інтересами; інформаційних послуг з пошуку потенційних стратегічних партнерів та інвесторів, а також проведення реклами кампаній; створення баз даних із наукового та інноваційного потенціалу регіону; підготовка кадрів — менеджерів програм за науковоемними технологіями; технологічний аудит організацій науково-технічної сфери.

Як показує досвід, межа між окремими видами інноваційних інфраструктур розмита і змішані форми зустрічаються на практиці частіше, ніж чисті. Так, у Російській Федерації поряд з інвестиційно-інноваційними центрами успішно розвиваються інноваційно-технологічні центри (ІТЦ). У Росії до кінця ХХ століття вже було більше 40 інноваційно-технологічних центрів, до яких входило 80 інноваційних фірм і більше 150 сервісних підприємств [2]. Функціонують Асоціація наукових технологічних парків і інкубаторів бізнесу, Союз інноваційних підприємств, Союз незалежних інженірингових організацій (фірм), Асоціація управління проектами,

Російський інноваційний союз, Асоціація підтримки малих інноваційних підприємств, технологічних центрів і технополісів, що сприяють освоєнню і реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках конкурентоздатної продукції та технологій на базі інновацій. Вісімнадцять ІТЦ створено за фінансової підтримки Міннауки, Міносвіти, Фонду сприяння розвитку малих форм підприємств в науково-технічній сфері. В ІТЦ розміщаються фірми, що займаються розробкою, освоєнням і виробництвом науковоемкої продукції в різних галузях діяльності. Вирішено почати створення інноваційно-промислових комплексів для розгортання повномасштабного випуску конкурентоздатної продукції, яка випускається в невеликих обсягах малими підприємствами. Нині функціонують три ПК: «Інформаційні технології» (в МДУ), «МІЗТ» і «Світлана».

Процес створення технологічних центрів триває і вже зараз у Російській Федерації в 11 регіонах створено і діють 52 інноваційно-технологічних центри, в яких працюють більше ніж тисяча різних малих науково-технологічних підприємств і фірм, що використовують інфраструктуру інформаційно-технологічних центрів (ІТЦ) для свого розвитку.

Найбільшу популярність серед них здобули: інформаційно-технологічний центр Московського енергетичного інституту, Центр інформаційних технологій Наукового парку МДУ ім. М. Ломоносова і Центр інформаційних технологій Санкт-Петербурга.

Центр інформаційних технологій МДУ був відкритий у січні 1999 р. Тут може одночасно розміщуватися до 50 малих фірм. Загальна кіль-

кість працівників, які беруть участь в діяльності центру, вже перевишило 2500. Завдання ЦІТ — надавати широкий спектр комерційних послуг технічного і консультаційного характеру (здавання в оренду приміщень, забезпечення каналами зв’язку, допомога в складанні бізнес-планів, сприяння в залученні фінансових ресурсів, допомога в організації виставок, установлення контактів тощо). Центр інформаційних технологій МДУ удостоєний сертифіката ЮНІДО. Приблизно 70 % всіх співробітників центру пов’язані з роботами в галузі програмного забезпечення і розвитку Інтернет-технологій. Зокрема, тут представлена компанія «Стек», відома розробкою однієї з найпоширеніших в Росії інформаційно-пошукових систем — Rambler. Поряд з інформаційними технологіями також ведуться роботи в галузі лазерної медицини і медичної діагностики, біотехнології, екології та інших наукових напрямів. Інноваційний технологічний центр інформаційних технологій у Санкт-Петербурзі був утворений на базі Інституту інформатики Російської академії наук і Центру міжнародної співпраці і галузевого інституту «Електростандарт». Серед основних функцій цього ІТЦ — організація виставок і передача нових технологій із держсектора промисловим компаніям. На основних площах ІТЦ (5000 m^2) одночасно може розміститися до 25 компаній [8, 9]. Більше 10 років на території Російської Федерації діє Міжнародний науково-технічний центр. За цей час ним надана фінансова підтримка понад 1800 науково-технічним проектам на суму близько \$ 500 млн. Іноземні юристи і фахівці в галузі комерціалізації створили

в Центрі інфраструктуру для комерціалізації.

Організація «економіко-технологічного прориву» одночасно з «соціально-культурним проривом» створює нові форми життєдіяльності і стійкого розвитку Росії. Створення мережі технопаркових структур повинне істотно активізувати розвиток периферійних територій. Ця стратегія дозволить зберегти унікальний людський, природний, ресурсний потенціал, стабілізувати на першому етапі соціально-економічну ситуацію, створити основу для розвитку регіонів Росії.

Необхідно створювати територіальні центри («полюси») зростання, центри структурної динаміки, які повинні забезпечити стабільний розвиток регіонів Росії. Йдеться про формування в найменш розвинених районах Росії спільними зусиллями держави, місцевих органів влади, приватного сектора та інвесторів технопаркових структур. У основі політики Російської Федерації щодо розвитку науки і техніки до 2010 р. поставлено завдання щодо створення національної інноваційної системи. Саме технопаркові структури є найбільш перспективними центрами інноваційної діяльності і саме вони повинні стати базою та виконати ряд найважливіших функцій з формування НІС. Для цього необхідним є розвиток інноваційної сфери цих утворень. Створення структуруючої мережі технопаркових структур це не лише створення «зон випереджаючого розвитку», а також — один із базових елементів концепції «Випереджаючого розвитку інноваційного типу Росії в цілому». Ця концепція передбачає своєрідну форму інтеграції геополітики, науки високих технологій і економіки. Реаліза-

ція програми «Технополіс» дозволить зберегти і розвинути науковий, культурний та інженерний потенціал, забезпечити більш повну зайнятість населення, ефективно залучати іноземні інвестиції в розвиток передових галузей промисловості і, як результат, побудувати в Росії сучасну інфраструктуру інноваційного типу.

Таким чином, вивчення досвіду формування та розвитку різних видів технопаркової інноваційної ін-

фраструктури в Російській Федерації необхідно використати при створенні таких же видів інноваційної інфраструктури в умовах розвитку української економіки, оскільки цей процес в Україні і Росії має своє продовження і схожі основні риси технопаркової інноваційної інфраструктури. ◆

Список використаних джерел:

1. *Технологичні парки: світовий та український досвід / За ред. Д. В. Табачника — К. : ТПІЗ, 1994.*
2. *Степанов О. П. Иновацийный бизнес : кредитно-модульная система : навч. пособник / О. П. Степанов, Н. П. Гончарова, Г. О. Андрощук. — К. : Книжкове вид-во НАУ, 2007.*
3. *Морозов Ю. П. Инновационный менеджмент : учеб. пособие для вузов / Ю. П. Морозов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000.*
4. *Кокурин Д. И. Инновационная деятельность / Д. И. Кокурин. — М. : Экзамен, 2001.*
5. *Смородинская Н. В. Формирование точек и полюсов роста — новый взгляд / Н. В. Смородинская // В кн.: Круглый стол «Перспективы социально-ориентированного научно-технологического древа России в XXI век». — 21 декабря 1998 г. — М., 1998.*
6. *Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. — М.: «Бизнес-школа» «Интел-Синтез», 2000.*
7. *Постановление Правительства Российской Федерации от 18 июня 1999 г. № 651 «О формировании федеральных центров науки и высоких технологий», Федеральный закон «О статусе наукограда».*
8. *Макаров В. Б. Роль специализированных торговых структур в комерциализации высоких технологий и просуванні на ринок наукової продукції / М.: Матеріали конференції четвертого міжнародного форуму «Високі технології ХХІ століття».*
9. *Фомічев Ю. П. Державна політика в області правової охорони, захисту, управління і комерциалізації інтелектуальної власності / М: Матеріали конференції четвертого міжнародного форуму «Високі технології ХХІ століття».*

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

Богдан Падучак,
*науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності АПрН України*

Вступ

Останніми роками в Україні відбувається формування законодавчої бази щодо трансферу технологій. Як свідчить світовий досвід, злагоджена система трансферу технологій сприяє стрімкому впровадженню інновацій та випуску на ринок конкурентоздатної продукції. Невід'ємною складовою частиною, що забезпечує функціонування елементів системи трансферу технологій, є укладення правочинів, котрі є одним з найбільш поширених юридичних фактів, з якими закон пов'язує виникнення, зміну та припинення цивільних прав і обов'язків. Передумовою ж укладення договорів є наявність домовленості між сторонами щодо усіх істотних умов.

Цими обставинами зумовлюється доцільність дослідження істотних умов договорів у сфері трансферу технологій. Необхідність дослідження також пов'язана з прийняттям спеціального закону, що регулює діяльність, пов'язану з трансфером технологій в цілому, та істотні умови договорів у зазначеній галузі зокрема.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних вчених та зарубіжних науковців: Брагінського М. І., Витрянського В. В.,

Йоффе О. С., Луця В. В., Майя С. К., Мейера Д. І., Новицького І. Б., Орлюк О. П., Суханова Є. О., Шевченко Я. М., Шемшученка Ю. С.

Метою даної статті є дослідження істотних умов цивільно-правових договорів в цілому та виявлення їх особливостей в контексті договорів у сфері трансферу технологій.

Результати дослідження

1. Умови договору є способом фіксації взаємних прав і обов'язків. У зв'язку з цим, коли йдеться про зміст договору, маються на увазі права та обов'язки контрагентів цих правовідносин. Відповідно до ст. 628 ЦК України зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. У цивільному законодавстві під змістом договору розуміють умови (пункти), узгоджені стороnama при укладенні договору.

Умови договору мають різне юридичне значення. Так, Д. І. Мейер зазначав, що основна різниця між умовами договору полягає в тому, що одні з них стосуються сутності договору, а інші — ні. Значення такої класифікації умов договору автор бачив у правових наслідках їх недійсності. Так, умови, що сто-

суються сутності договору, будучи недійсними, руйнують договір, тоді як умови, що не стосуються сутності договору, у разі їх недійсності тільки самі не мають значення, але не є наслідком недійсності договору в цілому [1, с. 163].

Умови договору прийнято об'єднувати в певні групи. Найбільш широке розповсюдження отримали три групи умов: істотні, звичайні і випадкові [2, с. 407; 3, с. 30-31; 4, с. 163-165; 5, с. 11-12]. Із них законодавець використовує першу групу і, відповідно, розкриває лише її зміст, тобто істотні умови. Звичайні та випадкові умови договору розглядаються лише в цивільно-правовій доктрині.

Ознака, що об'єднує істотні умови в одну групу, не викликає особливих спорів. Йдеться про умови, які формують договори в цілому та їх окремі види зокрема. Виходячи з цього, істотними, за загальним правилом, є умови, які необхідні і достатні для того, щоб договір вважався укладеним і цим самим здатним породжувати права й обов'язки для його сторін [6].

На відміну від істотних, виділення умов звичайних і випадкових дается лише в науковій літературі. Виключно доктринальний характер такого поділу став однією із причин відсутності єдності в уявленні про те, в чому полягають класифікаційні ознаки звичайних і, відповідно, випадкових умов та які саме наслідки із цього слідують.

Узагальнюючи практику того, що прийнято було називати «буржуазною юриспруденцією», С. К. Май підкresлював, що до звичайних умов належать ті, які витікають із диспозитивних норм закону і звичаїв. Такі норми можуть і не знайти

жодного вираження в самому договорі та, незважаючи на це, повинні застосовуватися до відносин, які ним породжуються. На відміну від останніх, випадковими визнаються договірні умови, які, не будучи основними, необхідними взагалі для всіх договорів певного виду, містять погоджені сторонами положення, які інколи не співпадають з диспозитивними нормами закону або звичаями [7].

У літературі при висвітленні питань, пов'язаних зі змістом договорів, як правило, йиться про істотні умови, які безпосередньо випливають зі змісту ст. 638 ЦК України. Зважаючи на цю обставину, особливих розходжень з цього питання не виникає.

Інша справа — умови, які не належать до істотних, тобто звичайні та випадкові. У зв'язку з цим великий інтерес для нас мають думки, що висвітлені в роботах О. С. Йоффе й І. Б. Новицького, які в цілому схожі між собою.

Так, О. С. Йоффе дійшов висновку, що звичайними є умови, наявність або відсутність яких на факт укладення договору жодним чином не впливає. «Більше того, практично немає необхідності включати звичайні умови в договір, адже вони сформульовані в законі або інших нормативних актах і, оскільки контрагенти погодились укласти цей вид договорів, вони тим самим виражають згоду підпорядковуватись тим умовам, які згідно із законом поширюються на договірні відносини відповідного виду або на всі договори взагалі». Як *випадкові* повинні розглядатися умови, які також «не мають значення для укладення договору. Але якщо звичайні умови передбачаються законом і тому наби-

рають чинності в силу одного лише факту укладення договору, то випадкові умови можуть виникнути і набути юридичної дії тільки в тому випадку, коли вони будуть включені в сам договір» [8].

Із наведених прикладів видно, що суть істотних умов О. С. Йоффе вбачає в їх співпаданні з диспозицією диспозитивної норми, в той час як випадковими є умови, які, будучи тотожними своєю дією з однією із диспозитивних норм, разом із тим містять відмінний від її диспозиції варіант.

І. Б. Новицький виділив, крім істотних, перш за все такі пункти, які зазвичай зустрічаються в певних договорах, внаслідок чого ці пункти передбачаються диспозитивними нормами (звичайними умовами договору). Як наслідок, якщо сторони взагалі не передбачили подібних питань, вважається, що вони мали на увазі звичайний спосіб їх вирішення, який виражений в диспозитивній нормі. Якщо сторони виявили бажання надати своєму договору в цій частині іншого значення, ім надається можливість зазначити в договорі відповідне положення, і тоді диспозитивна норма не застосовується. Таким чином, йдеться про звичайні умови. Поряд з цими умовами І. Б. Новицький виділяє також «випадкові пункти, тобто такі, що не є ані необхідними, ані звичайними частинами договору і включаються в його зміст лише за бажанням сторони (наприклад, умови в технічному значенні слова)»[9].

Отже, наведені думки про питання звичайних умов співпадають: обидва автора відносять до них умови, які закріплені в диспозитивній нормі. Що ж стосується умов випадкових, один із авторів включає

до цієї категорії лише ті, які відстувають від диспозитивних норм (О. С. Йоффе), а інший (І. Б. Новицький) — будь-які, крім істотних і звичайних.

Узагальнюючи різні точки зору, можна зазначити, що звичайними є ті умови, які ґрунтуються на диспозитивних нормах закону або звичаях. Їх включення в текст договору не є обов'язковим, їх наявність чи відсутність не впливає на факт укладення договору, вони не потребують окремого погодження, однак вони стають обов'язковими для сторін на підставі самого факту укладення договору. Такими умовами можуть бути, наприклад, умови про відшкодування завданої шкоди, порядок розгляду спорів — за відсутності таких домовленостей у договорі ці питання будуть вирішуватися відповідно до загальних норм права [10].

Випадковими вважаються ті умови договору, які хоч і не мають значення для його укладення, але набувають юридичного значення лише в разі їх включення в самий договір (на противагу звичайним умовам, які стають обов'язковими на підставі самого факту укладення договору). Як випадкові розглядають умови, які, зокрема, або взагалі не врегульовані законодавством, або певним чином виходять за межу нормативно встановлених диспозитивних норм, але щодо яких існує домовленість сторін договору.

2. Правова регламентація питань, що пов'язані зі складом і навіть по-няттям істотних умов, у цивільних кодексах України не повністю співпадала. Так, у Цивільному кодексі УРСР 1922 р. було зазначено, що істотними у будь-якому разі визнаються предмет договору, ціна, строк, а також усі пункти, відносно

яких, за попередньою заявою однієї зі сторін, повинна бути досягнута згода.

Цивільний кодекс УРСР 1963 р. (ст. 153) визначав істотними ті умови договору, які визнані такими за законом або необхідні для договорів даного виду, а також всі ті умови, щодо яких за заявою однієї з сторін повинна бути досягнута згода. Позиція Цивільного кодексу УРСР 1922 р., який виділив три безумовно визнані істотні умови — предмет, ціна, строк, викликала свого часу серйозні сумніви в літературі. Так, І. Б. Новицький писав: «Цей перелік істотних в силу закону пунктів договору не має такого значення, через що всі ці пункти (предмет, ціна та строк) неодмінно повинні бути в кожному договорі» [9].

О. С. Йоффе ще раніше висловив аналогічний сумнів відносно того, що ціна і строк, зазначені як істотні умови, дійсно є такими для всіх договорів [8].

Стаття 153 Цивільного кодексу УРСР 1963 р. не виділяла істотні умови конкретно, обмежившись зазначенням ознак, за наявності яких умова визнавалась істотною. Що стосується строку, то питання про визнання його істотною умовою відпало ще тоді. Пояснюється це природою даної умови. Правило, згідно з яким за відсутності істотної умови договір визнається неукладеним, передбачає, що відповідна умова не може бути змінена ні імперативною, ні диспозитивною нормою законодавства, ні шляхом тлумачення самого договору. Зокрема, йдучи від протилежного, якщо диспозитивна норма закону перекриває всі можливі шляхи вирішення відповідного питання, його погодження стороною не повинно розглядатися як без-

заперечна вимога для визнання договору укладеним. Саме так сталося з умовою про строк в Цивільному кодексі УРСР 1963 р. У ньому містилася стаття з назвою «невизначеність строку виконання зобов’язань», що встановлювала, якою повинна бути умова про строк, якщо сторони самі не узгодили іншого.

Чинний Цивільний кодекс України пішов далі цим шляхом. Перш за все він змінив, по суті, норму, яка присвячена умові про строк. Відповідно до ч. 2 ст. 529 ЦК України у випадках, якщо строк (термін) виконання боржником обов’язку не встановлений або визначений моментом пред’явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час.

Аналогічним чином, але вперше, чинний ЦК України вчинив з умовою про ціну. Частиною 4 статті 632 ЦК України встановлено, що у випадках, коли в оплатному договорі ціна не встановлена і не може бути визначена, виходячи з його умов, вона визначається, виходячи зі звичайних цін, що склалися на аналогічні товари, роботи або послуги на момент укладення договору. Отже, з точки зору цивільного законодавства, не повинна вважатися істотною умова не тільки про строк, але й про ціну.

Разом із суб’ективним критерієм (істотними визнаються всі ті умови, щодо яких за заявою однієї із сторін має бути досягнуто згоди) ЦК України використовує ще три ознаки, кожна з яких є достатньою для того, щоб вважати відповідну умову істотною (ч. 1 ст. 638 ЦК України).

Так, істотними умовами договору чинний Цивільний кодекс України визнає:

- 1) умови про предмет договору;

- 2) умови, що визначені законом як істотні;
- 3) умови, що є необхідними для договорів даного виду;
- 4) усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

Одна із істотних умов — предмет договору — прямо визначена нормою, оскільки з договору має бути зрозуміла суть домовленостей сторін (зокрема вид і кількість товару, характер робіт і послуг тощо).

Законодавчими актами щодо окремих видів договорів визначаються їх істотні умови. Наприклад, законами визначаються істотні умови договорів оренди державного і комунального майна, лізингу, концесійних договорів, договорів про розподіл продукції, зовнішньоекономічних контрактів тощо.

Істотними умовами, які хоча і не вказані в законі, але є необхідними для договорів даного виду, є ціна в оплатних договорах, строк — в договорах майнового найму тощо. Судова практика визнає істотною умовою для договорів підряду наявність кошторису на проведення робіт [11]. Виділення цієї групи істотних умов набуває особливого значення, коли мова йде про непоіменовані договори, тобто про такі, які явно відрізняються відсутністю для них спеціального законодавчого регулювання, а значить, і встановлення переліку обов'язкових умов, що відображають специфіку цього виду договорів.

Істотними закон визначає також ті умови, на включення яких до договору наполягає сторона правочину. Це можуть бути будь-які умови (як врегульовані законодавством, так і неврегульовані), наприклад умови щодо забезпечення виконання зобов'язань, порядку виконання та

прийняття виконання за договором тощо.

Таким чином, зазначення істотних (обов'язкових) умов у будь-якій главі розділу третього Цивільного кодексу України або в спеціальних законах, які регулюють відповідний вид договорів, вбачається можливим, але не є обов'язковим.

Зазначені вище положення дозволяють зробити висновок, що стосовно договірних моделей, не передбачених ЦК України або іншими законами, істотними повинні визнаватися тільки предмет, умови, що є необхідними для договорів даного виду, а також всі ті, щодо яких за заявою хоча б однієї зі сторін має бути досягнута згода. І лише стосовно виділених у Кодексі (іншому законі) договорів повною мірою діє стаття 638 ЦК України з її чотирма групами істотних умов. Таким чином, відмінність полягає в тому, що для непередбачених у Цивільному кодексі України та в інших законах договорів не діє правило про визнання істотними для них умов, які визнаються відповідним чином законом.

3. Розглянемо тепер питання щодо істотних умов договорів про передачу технологій, які закріплени в Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

У статті 16 цього Закону зазначено наступні вісімнадцять істотних умов договору про трансфер технологій: (1) перелік складових технологій, що передаються (з визначенням їх функціональних властивостей та гарантованих показників); (2) ціна технологій чи розмір плати за їх використання; (3) строки, місце та спосіб передачі об'єктів технологій; (4) умови передачі технічних знань, необхідних для мон-

тажу, експлуатації та забезпечення функціонування обладнання, придання чи оренди, монтажу і використання машин, обладнання, комплектуючих та матеріалів; (5) ліцензія та її умови на використання технологій та їх складових; (6) територіальні обмеження (заборона використовувати передані за договором технологію, її складові на території, не передбачені у договорі); (7) обмеження галузі застосування технологій та їх складових; (8) порядок надання субліцензій на складові технології третім особам (у разі потреби включення третіх осіб у технологічний процес виробництва продукції), крім випадків передачі прав на використання знаків для товарів і послуг, комерційних (фірмових) найменувань, з визначенням обмежень права на використання технології та її складових, включаючи обмеження кола осіб, яким дозволено використовувати складові технологій і мати доступ до інформації про них; (9) умови передачі прав на ноу-хау, техніко-економічні обґрунтування, плани, інструкції, специфікації, креслення та інші інформаційні матеріали про технології та їх складові, які необхідні для ефективного їх використання, включаючи обмеження, пов’язані з умовами збереження конфіденційності інформації про технології та їх складові під час їх використання; (10) умови проведення робіт з удосконалення технологій та їх складових і порядок надання сторонами інформації про ці вдосконалення; (11) умови надання консультацій та послуг з проектування, асистування та навчання кадрів, які забезпечують реалізацію технологій, і управлінського персоналу особи, якій передаються права на технології

тію та її складові; (12) розмір, порядок та умови виплати винагороди за використання технологій, а також вид виплат (разові платежі — паушальні, періодичні відрахування — роялті або інші види виплат); (13) умови страхування технологій та їх складових; (14) відповідальність сторін за порушення умов договору; (15) порядок вирішення спірних питань стосовно виконання умов договору; (16) порядок компенсації витрат, пов’язаних із трансфером технологій, включаючи пристосування технологій та їх складових до умов підприємства, установи, організації, де вони використовуватимуться, навчання персоналу; (17) умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди; (18) обмеження, що стосуються діяльності сторін у разі закінчення строку дії договору, його розірвання або викнення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили).

Зазначений перелік істотних умов залишає більше запитань, аніж відповідей. Як зазначає О. П. Орлюк, закріплени в цьому Законі істотні умови договору про трансфер технологій відразу ж викликають зауваження фахівців, які спеціалізуються у сфері права інтелектуальної власності та цивільного права, виходячи із положень Цивільного кодексу України та теорії цивільного права взагалі [12]. На нашу думку, при закріпленні цього переліку не було враховано особливостей різних видів договорів, які опосередковують трансфер технологій. Законодавцем в одну групу об’єднано істотні умови, які встановлені іншими законами і є необхідними для договорів різних видів, та звичайні умови.

Однак певні істотні умови, які притаманні одному виду договорів,

не можуть визнаватися істотними для іншого виду договорів за своєю природою. Так, деякі із зазначених в Законі про трансфер технологій істотних умов взагалі не можуть міститися в певних видах договорів, адже вони не відповідають змісту останніх. Наприклад, при укладенні договору-лізингу складових технології права на ноу-хау взагалі можуть бути відсутні в лізингодавця, а тому їх передачаaprіорі не можлива. Натомість зазначений Закон містить таку істотну умову, як передача прав на ноу-хау, техніко-економічні обґрунтування, плани, інструкції, специфікації, креслення та інші інформаційні матеріали про технології та їх складові, які необхідні для ефективного їх використання, включаючи обмеження, пов'язані з умовами збереження конфіденційності інформації про технології та їх складові під час їх використання (абзац 10 статті 16 Закону про трансфер технологій).

Отже, під час укладення договору про трансфер технологій можлива колізія, пов'язана з тим, що Закон визначає вісімнадцять обов'язкових умов, які необхідно включити до договору обов'язково, однак сторони бажають укласти договір, який, по суті, не може включати в себе всі визначені обов'язкові умови.

Крім того, в цьому Законі законодавець закріпив як істотні умови ті, які відносяться до звичайних. Зокрема, це відповіальність сторін за порушення умов договору, порядок вирішення спірних питань.

Зазначимо, що відсутність у договорі хоча б однієї з істотних умов є підставою для визнання договору неукладеним. При цьому не має правового значення наявність умислу чи вини сторін договору, як і ступінь

виконання ними зобов'язань за договором. Достатнім є лише наявність факту відсутності в договорі істотних умов. Така позиція судової практики підтверджується і п. 17 Роз'яснення Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням угод недійсними» [13].

Висновки

З огляду на вищевикладене, вбачається необхідність внесення відповідних змін до Закону про трансфер технологій у частині закріплення переліку істотних умов, який відповідав принципам Цивільного кодексу України та загальним зasadам теорії цивільного права.

Так, норму Закону про трансфер технологій, якою закріплені істотні умови, доцільно сформулювати таким чином: «Договори про трансфер технологій повинні містити разом з істотними умовами, які встановлені ст.ст. 1109, 1110, 1113 ЦК України, наступні істотні умови: (1) опис технології, передача прав на яку здійснюється; перелік складових технологій, що передаються (з визначенням їх функціональних властивостей та гарантованих показників); строки дії документів, які посвідчують виключні майнові права на результати інтелектуальної діяльності (патентів, свідоцтв тощо); (2) ціна технології чи розмір плати за їх використання; (3) строки, місце та спосіб передачі об'єктів технологій; (4) розмір, порядок та умови виплати винагороди за використання технологій, а також вид виплат (разові платежі — паушальний, періодичні відрахування — роялті або інші види виплат)».

Щодо договорів про трансфер технологій, що були створені за рахунок коштів державного та місцевого

бюджетів, істотними умовами окрім вище зазначених, повинні визнаватися: (1) план реалізації технології, який забезпечує практичне застосування (впровадження) технології на території України та досягнення певних економічних і інших показників у результаті її практичного застосування (впровадження); (2) порядок і строки надання звітності про виконання плану реалізації технології особою, яка набула прав на технологію».

Існуючу суперечність щодо істотних умов до внесення відповідних змін пропонуємо вирішувати таким чином. За взаємною домовленістю сторони детально прописують у договорі про трансфер технологій обов'язкові умови, які випливають із суті та предмета договору. Всі інші істотні умови сторони декларують у договорі. ♦

Список використаних джерел:

1. Мейер Д. И. *Русское гражданское право (в 2 ч.)* / Мейер Д. И.; [по исправ. и допол. 8-му изд., 1902. Изд. 2-е, испр.]. — М.: «Статут», 2000. — Ч. 1. — С. 163.
2. Советское гражданское право. Ч. 1 / [под ред. В. Ф. Маслова, А. А. Пушкина] — К.: Вища школа, 1983. — С. 407.
3. Луць В. В. *Цивільно-правовий договір // Зобов'язальне право. Теорія і практика. Навчальний посібник* / За ред. проф. О. В. Дзери. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — С. 30-31.
4. Гражданское право : учебник : в 2 т. / [под ред. Е. А. Суханова]. — М.: БЕК, 2003 — — Т. 2. — Полутом 1. — [2-е изд., перераб и доп.]. — С. 163-165 / 704 с.
5. Договір у цивільному і трудовому праві : Довідник : 1 частина / [за ред. Ю. С. Шемшиченка та Я. М. Шевченко]. — К., 2000. — С. 11-12.
6. Брагинский М. И. *Договорное право. Книга первая : Общие положения* / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. — [2-е изд.] — М. : Статут, 2005. — 842 с.
7. Май С. К. *Очерки общей части буржуазного обязательственного права* / Май С. К. — М.: Внешторгиздат, 1953. — 91 с.
8. Иоффе О. С. *Советское гражданское право : Т. I* / Иоффе О. С. — Л., 1967. — С. 387-388.
9. Новицкий И. Б. *Общее учение об обязательстве* / И. Б. Новицкий, Л. А. Лунц. — М., 1950. — 148 с.
10. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар : У 2 ч. / [за заг. ред. Я. М. Шевченко]. — К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004— . — Ч. 2. — 2004. — 896 с.
11. Про деякі питання практики вирішення спорів про визнання угод недійсними (за метаріалами судової колегії Вищого арбітражного суду України по перегляду рішень, ухвал, постанов): Оглядовий лист Вищого арбітражного суду України № 01-8/481 від 20.01.2001р. // Вісник господарського судочинства. — 2001. — № 3. — С. 21-24.
12. Орлюк О. П. *Коментар до Закону про трансфер технологій* / О. П. Орлюк // Інтелектуальна власність. — 2006. — № 10. — С. 72-73.
13. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням угод недійсними: Роз'яснення Вищого Арбітражного суду України № 02-5/111 від 12.03.1999 р. // Вісник Арбітражного суду України. — 1999. — № 3.

Про підсумки III Міжнародної конференції (м. Маріуполь, 21-23 травня 2010 р.)

21-23 травня 2010 року в Маріуполі — с. Сопине (пансіонат «Надія») відбулася III Міжнародна конференція «Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності».

Організатори конференції — Державний департамент інтелектуальної власності, НДІ інтелектуальної власності НАПрН, Донецька обласна адміністрація, Інститут інтелектуальної власності (м. Київ) та Приазовський державний технічний університет.

У роботі конференції взяли участь 56 учасників з України та 12 представників Росії, Молдови, Республіки Білорусь, Польщі, США і ПАР.

На пленарному засіданні, що проходило в Приазовському державному технічному університеті, було зачитано привітання учасникам конференції від заступника голови Донецької обласної адміністрації Черенкової Марини Анатоліївни. З доповідями про сучасний стан і проблеми охорони та захисту прав інтелектуальної власності виступили представники організаторів конференції: Державного департаменту інтелектуальної власності, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, Донецької обласної адміністрації, Інституту інтелектуальної

власності (м. Київ) та Приазовського державного технічного університету.

З доповідю виступив заступник голови Державного департаменту інтелектуальної власності В. С. Дмитришин. Він зупинився на питаннях удосконалення законодавства в сфері інтелектуальної власності, а також його використання. Про комерціалізацію інтелектуальної власності та сучасні проблеми інноваційної діяльності в Україні доповіли: доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою «Міжнародна економіка» Донецького національного університету, директор регіональної філії національного інституту стратегічних досліджень у місті Донецьку, заслужений діяч науки і техніки України Ю. В. Макогон; доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою «Облік і аудит» Приазовського державного технічного університету, Віце-президент Академії економічних наук України Н. Г Білопільський, а також вчений секретар НДІ інтелектуальної власності Національної Академії правових наук України, кандидат економічних наук, В. І. Нежибoreць.

Проблемами щодо цих питань та шляхами їхнього подолання в Республіці Молдова і Російської Федерації поділилися: кандидат економічних

наук, доцент кафедри менеджменту Молдавської економічної академії І. К. Негру та також голова Таганрозької міжрайонної торгово-промислової палати, голова ділової ради Міжнародного чорноморського клубу А. М. Амерханов.

22-23 травня конференція продовжила роботу у с. Сопине (пансьонат «Надія» ВАТ «ММК ім. Ілліча»). Учасники конференції обговорили питання, пов'язані з управлінням інтелектуальною власністю, актуальні проблеми інтелектуальної власності та економіки, а також регіональні проблеми інноваційної діяльності в сучасних умовах.

У резолюції конференції було висловлено пропозицію про необхідність продовжити надалі роботу з обговорення актуальних проблем охорони, захисту і комерціалізації прав інтелектуальної власності.

Організаційному комітету конференції було доручено залучити до участі у роботі конференції широке коло провідних вчених України в галузі економіко-правових аспектів інтелектуальної власності, фахівців і представників бізнесу. Продовжити роботу з реалізації пропозицій і рекомендацій конференції в практику роботи підприємств та організацій, організувати публікацію матеріалів у науково-практичних виданнях України.

У рамках конференції 22 травня 2010 відбувся круглий стіл «Регіональні проблеми інноваційної діяльності в сучасних умовах». На засіданні круглого столу були присутні представники 12 підприємств та організацій області: заступник голови Державного департаменту інтелектуальної власності В. С. Дмитришин, начальник відділу розвитку малого бізнесу Департаменту економіки Маріупольської міськради Д. Ф. Лосев, заступник начальника управління науково-технічного та інноваційного розвитку Головного управління промисловості та розвитку інфраструктури Донецької обласної державної адміністрації К. Є. Баранова і представники НДІ інтелектуальної власності Національної Академії правових наук України В. І. Нежиборець і С. А. Петренко. Під час роботи було ухвалено рішення про щорічну організацію обговорення регіональних проблем інноваційної діяльності у форматі круглого столу з представниками бізнесу та заздалегідь підготовленою тематикою з використанням тренінгів; питання та відповіді для представників бізнесу за участю провідних вчених України. Обговорено механізм організації та проведення зазначеного заходу.

*Інформацію підготував
Г. К. Дорожко, к.т.н.*

*Фото надані
Є. Кіф'юком*

З. Мамон

**Міжнародний арбітраж як
средство мирного разрешения меж-
народних спорів**

С. 3-9

Статья посвящена международному арбитражу как одному из средств мирного разрешения международных споров во всех сферах международного сотрудничества. В сравнении с дипломатическими средствами (переговоры, согласительные средства, добрые услуги и др.), а также с судебным рассмотрением, выделены специфические признаки международного арбитража, а также его преимущества. Определено понятие, кратко изложены историческое развитие этого института международного права, а также последний пример его применения в международном территориальном споре (Словения-Хорватия).

Z. Mamon

**The international arbitration as
the facility of peaceful permission of
international disputes**

P. 3-9

The article is dedicated to the international arbitration as one of the facilities of peaceful permission of international disputes in all spheres of international cooperation. The specific features of international arbitration and its advantages were given by comparison to diplomatic facilities (negotiations, conciliatory facilities, good offices etc.) and judicial proceedings. The Article provides the definition, briefly expounds historical development of this institute of international law and the last example of its application in the international territorial dispute (Slovenia-v-Croatia).

Г. Андрощук

**Патентная система в мировой
экономике: сценарии развития**

С. 10-21

Статья подготовлена по результатам исследования «Сценарии ЕПВ на будущее», проведенного по инициативе Президента Европейского патентного ведомства профессора Алена Помпиду. Исследования такого рода осуществлено впервые, оно длилось более трех лет и базируется на более ста официальных беседах, проведенных с мировыми ведущими экспертами делового мира, гражданского общества, руководителями и политиками, специалистами в сфере интеллектуальной собственности, международных организаций, патентных ведомств.

H. Androshchuk

**Patent system in the world's econ-
omy: development scenarios**

P. 10-21

The article is based on the results of the study «EPO Scenarios for the Future», held on the initiative of professor Alain Pompidou, the President of the European Patent Office. Such studies carried out for the first time, it lasted more than three years and is based on more than one hundred formal interviews with the world's leading experts in the business world, civil society leaders and politicians, experts in intellectual property field, international organizations, patent offices.

А. Штефан

**Самозахиста авторського права і
смежних прав**

С. 22-29

A. Shtefan

**Self-defence of copyright and re-
lated rights**

P. 22-29

Автором анализируются существующие в науке подходы к определению правовой природы самозащиты гражданских прав, рассматриваются содержание и основания самозащиты авторского права и смежных прав, особенности ее применения.

The author analyzes the existing scientific approaches to the determination of the legal nature of self-defense of civil rights, considers the content and reasons of self-defense of copyright and related rights, peculiarities of its use.

O. Крижный

Некоторые вопросы кодификации законодательства об уголовной ответственности за нарушение прав интеллектуальной собственности

C. 30-35

В статье проанализирована целесообразность включения в проект Кодекса интеллектуальной собственности норм об уголовной ответственности. Обращается внимание на необходимость соблюдения принципа преемственности уголовного законодательства, на невозможность такой кодификации без предварительного внесения изменений в существующий Уголовный кодекс Украины и изменения фундаментальных основ науки уголовного права. Автор приходит к выводу о нецелесообразности включения норм об уголовной ответственности в проект Кодекса интеллектуальной собственности.

C. Бутник-Сиверский

Наследование прав интеллектуальной собственности на знак для товаров и услуг

C. 36-44

Автором рассмотрен вопрос наследования прав интеллектуальной собственности на знак для товаров и услуг и проанализировано законодательство, которое регулирует эти отношения. При этом выявлена проблема смены лица заявителя на наследника, в случае если наследодатель подал заявку на знак для товаров и услуг, но свидетельство ещё не получил.

O. Kryzhny

Some questions of the codification of legislation on criminal liability for violation of intellectual property rights

P. 30-35

In article the expediency of inclusion in the project of the Code of intellectual property of norms about the criminal liability is analysed. The attention to necessity of observance of a principle of continuity of the criminal legislation, to impossibility of such codification without preliminary modification of the existing Criminal code of Ukraine and change of fundamental bases of a science of criminal law is paid. The author comes to conclusion about inexpediency of inclusion of norms about the criminal liability in the project of the Code of intellectual property.

S. Butnik-Siversky

The inheritance of trademark right

P. 36-44

The author considers the issue of the inheritance of trademark right and analyses the legislation, which regulates this relationship. It is revealed the problem of applicant replacement by the heir in that case, when the testator filed a trademark application, but hasn't obtained the certificate.

В. Дробязко

Лицензирование и управление авторскими правами в цифровой среде

С. 45-50

В статье рассмотрены вопросы лицензирования и коллективного управления, управления цифровыми правами, а также тенденции лицензирования и управления правами в цифровой среде.

Л. Щерба

Формы коллективного управления имущественными авторскими и смежными правами

С. 51-56

Исследуются вопросы форм коллективного управления имущественными авторскими и смежными правами. Предлагаются классификации форм коллективного управления имущественными авторскими и смежными правами.

С. Ревуцкий

Формирование и развитие технопарковой инновационной инфраструктуры в Российской Федерации

С. 57-69

Автор в своей статье рассматривает проблемы формирования и развития технологических и научных парков, технополисов — «наукоградов», а также инновационно-технологических и инвестиционно-инновационных центров в Российской Федерации. Особое внимание уделяется общим и отличительным чертам развития этих форм инновационной инфраструктуры в России.

Б. Падучак

Существенные условия договоров в сфере трансфера технологий

С. 70-77

Проанализированы особенности законодательного закрепления су-

V. Drobayazko

Licensing and copyright management in digital environment

P. 45-50

The article deals with licensing issues and the collective management, digital rights management, as well as trends in licensing and rights management in the digital environment.

L. Scherba

Forms of collective management of copyright and related rights.

P. 51-56

The author considers the questions of forms collective management of copyright and related rights. The classify of forms collective management of copyright and related rights are certain.

S. Revutsky

Formation and development of innovative technology park infrastructure in the Russian Federation

P. 57-69

The author considers the problems of formation and development of technological and scientific parks, technology towns — «Science Cities», as well as technology & innovation and investment & innovation centers in the Russian Federation. Particular attention is paid to general and specific features of the development of these forms of innovative infrastructure in Russia.

B. Paduchak

Essential conditions of technology transfer treaties

P. 70-77

The features of the legislative consolidation of the essential conditions

щественных условий сделок в целом и относительно договоров в области трансфера технологий в частности. Предложено внести изменения в действующее законодательство Украины, закрепив тот перечень существенных условий, который соответствовал бы общим принципам гражданского права.

of transactions in general and on treaties in the field of technology transfer in particular are analyzed. The author proposes to establish a new list of the essential conditions, which would correspond to the general principles of civil law.

ЦІКАВО ЗНАТИ

IPED VS IPAD

27 травня в Китаї почався продаж планшетного комп’ютера місцевого виробництва iPed.

Ціна нового гаджету — лише \$ 105, що майже в 5 разів менше, ніж у свого прототипу від фірми Apple — iPad.

Пристрій продається в китайському місті Шенчжене, там само де знаходитьсь фабрика компанії Foxconn, на якій збирають iPad, повідомляє видання Kotaku.

У цілому планшет нагадує оригінальний iPad, але має більш округлий корпус. Інтерфейси обох пристройів майже повністю збігаються. Проте китайська версія є трохи важчою. Крім того, на відміну від гаджету фірми Apple, iPed оснащений процесором Intel та працює під управлінням мобільної операційної системи Google Android.

За матеріалами сайту: Lenta.ru

ОГОЛОШЕННЯ

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України оголошує у вересні 2010 р. прийом до аспірантури:

З відривом від виробництва за спеціальністю 12.00.03 – Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Здійснюється за рахунок коштів державного бюджету України для роботи у Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності АПрН України — 1 особа.

Вступники до аспірантури подають на ім’я директора інституту документ відповідно до Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів

Документи надаються до 1 вересня 2010 р. за адресою:

03680, МСП, м. Київ-150, вул. Боженка, 11, к. 1303 Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України.

Телефони для довідок:

(044) 200-08-76, 200-28-75

До уваги авторів!

Редакція приймає рукописи статей, які раніше не друкувалися, як на електронних носіях, набраних у програмах MS Office, так і надруковані на папері обсягом до 10 сторінок (шрифт — Times New Roman, розмір — 14, інтервал — 1,5).

Статті повинні бути оформлені відповідно до вимог ВАК України щодо наукових робіт, обов'язково мати рецензію та анотації російською та англійською мовами. Ілюстративний матеріал повинен бути у форматі .tif або .jpg, розміром 300 дрі.

Прохання до авторів, разом із матеріалами надсилати свою фотографію та інформацію щодо наукового ступеня, місця роботи, посади, поштової адреси і контактних телефонів.

Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, що містяться у рукописах, відповідальність несе автор.

Повторне видання статей, розміщених на шпальтах журналу “Теорія і практика інтелектуальної власності”, можливе лише за згодою редакції.

Надіслані до редакції матеріали авторам не повертаються.

Автор, який подав матеріали до друку, вважається таким, що погоджується на подальше безоплатне їх розміщення на сайтах НДІ інтелектуальної власності і Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Гонорари за опубліковані в журналі статті не сплачуються.

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

*У 2010 році науково-практичний журнал **Теорія і практика інтелектуальної власності** виходить один раз на два місяці. Передплатити наш журнал ви зможете у будь-якому поштовому відділенні України.*

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

Вартість передплати на 2010 рік					
	Індекс	2 міс/грн	4 міс/грн	6 міс/грн	12 міс/грн
Фізичні та юридичні особи	23594	25	50	75	150

**З глибокою повагою,
редакційна колегія**